

Úvodník Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi č. 1/2026

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRAVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2026

ÚVODNÍK

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

také v novém roce vám nad rámec komentovaných překladů rozsudků Soudu přinášíme několik úvodních slov, v nichž upozorníme na další významná rozhodnutí Soudu, která se do tohoto čísla Výběru nevešla. Rádi bychom upozornili zejména na rozsudek a tři rozhodnutí, které soud v druhé polovině roku 2025 vydal proti České republice. První případ se týká trestního práva, druhý juvenilní justice a zbylé dva práva insolvenčního. Na závěr jsme si pak dovolili představit jedno zahraniční rozhodnutí, týkající se rodičovských práv.

První ze zmíněných věcí je rozsudek **Fajstavr proti České republice** (ze dne 16. 10. 2025, č. 48303/21). V něm se štrasburský soud poprvé zabýval institutem **spolupracujícího obviněného** podle českého práva. Věc se týkala stěžovatele, který byl odsouzený k desetiletému trestu odnětí svobody za organizovanou mezinárodní drogovou kriminalitu. Jeho odsouzení bylo založeno zejména na výpovědi spolupracující obviněné, které původně hrozilo odnětí svobody v délce až 18 let, ale výměnou za svou výpověď nakonec obdržela trest tříletý. V řízení před štrasburským soudem stěžovatel namítal porušení práva na spravedlivý proces. Soud však dospěl k závěru, že řízení bylo prováděno náležitými vyvažujícími faktory. Připomněl, že identita spolupracující obviněné byla obhajobě od počátku řízení známa a její výslechy proběhly v přítomnosti stěžovatele i jeho právního zástupce, kteří tak mohli zpochybnit její věrohodnost a pravdivost jejích výpovědí. To obhajoba i učinila a zároveň předložila vlastní verzi událostí; tvrzené alibi stěžovatele však soudy vyhodnotily jako nevěrohodné a vysvětlily, jak k tomuto závěru dospěly. Spolupracující obviněná se rovněž zúčastnila hlavního líčení, kde odpovídala na otázky položené soudem, státní zástupkyní i právními zástupci spoluobviněných; prvostupňový soud tak s ní vstoupil v přímý kontakt, a mohl i díky tomu lépe posoudit její věrohodnost. Výpověď spolupracující obviněné byla navíc ve vztahu ke stěžovateli v přípravném řízení potvrzena další osobou a ohledně dalšího člena organizované skupiny i důkazy objektivní povahy. Soudy nadto hodnotily tuto výpověď i ve světle znaleckého posudku k jejímu duševnímu stavu. V neposlední řadě Soud odlišil projednávanou věc od rozsudků Adamčo proti Slovensku (ze dne 12. 11. 2019, č. 45084/14) a Erik Adamčo proti Slovensku (ze dne 1. 6. 2023, č. 19990/20), v nichž shledal porušení čl. 6 Úmluvy. Zaprvé, v obou uvedených případech se tzv. kajícíkům podle slovenského práva výměnou za jejich usvědčující výpověď dostalo prakticky úplné imunity, zatímco v projednávané věci obdržela spolupracující obviněná pouze snížení trestu. A zadruhé, podle slovenského práva byla všechna rozhodnutí o přerušení či zastavení trestního stíhání kajícíků přijata státním zástupcem, tj. bez jakéhokoliv prvku soudní kontroly. Na rozdíl od toho v projednávané věci byl rozsah benefitu přiznaného spolupracující obviněné stanoven soudem.

Ve světle uvedeného štrasburský soud shrnul, že nelze tvrdit, že odsouzení stěžovatele bylo založeno na důkazech, vůči nimž nemohl v dostatečné míře realizovat práva obhajoby podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ani že by celková spravedlivost řízení byla narušena v důsledku toho, že soudy vycházely z výpovědi spolupracující obviněné. Zároveň ale Soud ve svém rozsudku vyslal apel na české soudy, aby si byly vědomy snížené důkazní hodnoty výpovědí spolupracujících obviněných, a aby proto tyto výpovědi vždy zkoumaly pečlivým a kritickým způsobem.

Dalším významnou věcí je rozhodnutí **Hlaváček proti České republice** (ze dne 25. 9. 2025, č. 21873/21). V něm Soud prohlásil za nepřijatelnou stížnost dítěte, které namítalo porušení svého práva na spravedlivý proces. Porušení mělo spočívat v absenci právního zastoupení v předprocesní fázi **řízení o činu jinak trestném** a nemožnosti v řízení před soudem zpochybnit protokoly z policejních výslechů a dosáhnout výslechu svědků.

Soud shledal, že s ohledem na stupeň a závažnost uložené sankce (napomenutí s výstrahou) nelze posuzované řízení považovat za trestní řízení ve smyslu Úmluvy. Konstatoval, že napomenutí nepředstavovalo sankci ani dle vnitrostátního práva, nemělo represivní nebo odstrašující charakter a sledovalo čistě výchovný a preventivní cíl. Trestní větev čl. 6 tak nebyla na věc aplikovatelná. Jinak by tomu dle Soudu mohlo být, pokud by se jednalo o závažný skutek a dítěti by hrozilo uložení sankce spojené se zbavením osobní svobody. V této situaci by se trestní větev čl. 6 a s ní spojená práva na právní zastoupení a rovnost zbraní v řízení aplikovala (rozsudek velkého senátu ze dne 23. 3. 2016, Blokhin proti Rusku, č. 47152/06, body 178-182).

Právní zastoupení dětí mladších 15 let od prvního úkonu ve věci je od 1. 7. 2024 již zajištěno. Došlo k tomu v reakci na rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci International Commission of Jurists proti České republice (ze dne 20. 10. 2020, č. 148/2017) novelou zákona o soudnictví ve věcech mládeže (č. 165/2024 Sb.). V případech činů jinak trestných, u nichž přichází s ohledem na okolnosti věci v úvahu uložení opatření zahrnujícího zbavení svobody, je třeba mít na paměti, že se nařízení bude vztahovat čl. 6 Úmluvy v jeho trestní větvi. Dítě, resp. jeho právní zástupce by měli mít možnost před soudem vyslechnout svědky svědčící proti dítěti.

Poslední dva případy proti České republice - rozhodnutí ze dne 3. 7. 2025, *Hodina* proti České republice, č. 18381/23 a rozhodnutí ze dne 20. 11. 2025, *RAVAK a.s.* proti České republice, č. 15866/23 - se týkají **insolvenčního práva**. Soud v nich posuzoval otázku porušení práva na ústní slyšení, resp. spravedlivého řízení. Připomněl, že ústní slyšení není nutné konat, neexistuje-li spor ohledně skutkových okolností, takže lze rozhodnout na základě spisu, či jde-li o čistě právní otázky omezeného rozsahu nebo nižší míry složitosti, anebo jsou-li předmětem řízení vysoce technické otázky.

Ve věci **Hodina** společnost, jejímž byl stěžovatel akcionářem, předložila reorganizační plán, podle kterého se základní kapitál měl snížit na nulu; všechny akcie se měly zrušit bez náhrady a vydat nové. Ty ale byly upsány už jen hlavním insolvenčním věřitelem. Podle stěžovatele tím mělo dojít k jeho „vytlačení“. Při ústním jednání před insolvenčním soudem za účasti stěžovatele, který ale v postavení akcionáře nemohl hlasovat ani klást otázky a vznášet námítky, věřitelé většinou hlasů plán odsouhlasili. Stejně tak to učinil i insolvenční soud. Štrasburský soud zdůraznil, že se věc týkala hledání řešení insolvence nikoli fáze jejího zjišťování, ve které lze považovat absenci slyšení za problematickou. Případ nevyvolával ani podstatné otázky stran objasnění skutkových zjištění či složitou právní otázku. Stěžovatel uplatnil námítky proti reorganizaci písemně, vnitrostátní soudy je nenechaly bez povšimnutí, ale zevrubně je posoudily na základě spisu.

Ve věci **RAVAK a.s.** byla stěžovatelka jednou z věřitelek a také brojila proti reorganizačnímu plánu přijatému na schůzi věřitelů, resp. schválenému insolvenčním soudem, protože měl údajně sledovat nepoctivý záměr neoprávněně zvýhodňovat jednoho z věřitelů. Věc se opět týkala až fáze hledání řešení insolvence. Podle Soudu má posouzení reorganizačního plánu spíše technickou než skutkovou povahu. Vnitrostátní soudy tudíž mohly rozhodnout na základě písemných podání stěžovatelky, resp. spisu. To také učinily. Nadto se stěžovatelka účastnila schůze věřitelů, což lze považovat za jednání *sui generis*, zde ústně přednesla argumenty a námítky proti plánu. Mohla také hlasovat o reorganizačním plánu, čehož využila a hlasovala proti němu.

Soud proto v obou případech shledal, že k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1

Úmluvy nedošlo.

Poslední představovanou věcí je rozsudek **Van Slooten proti Nizozemsku** (ze dne 15. 4. 2025, č. 45644/18), týkající se **zásahu do rodičovských práv**. Stěžovatelka namítala porušení čl. 8 Úmluvy v důsledku zbavení rodičovských práv k nezletilé dceři, která byla ve věku 15 měsíců převzata do péče státu a následně umístěna do pěstounské rodiny. Štrasburský soud připomněl, že sloučení biologické rodiny je zásadním cílem opatření omezujících rodinný život a že státní orgány mají pozitivní povinnost o něj aktivně usilovat, jakmile je to rozumně možné. V projednávané věci shledal, že vnitrostátní orgány od tohoto cíle upustily příliš brzy, aniž by dostatečně posoudily zranitelnost dítěte a rodičovské schopnosti stěžovatelky. Rozhodnutí o zbavení rodičovských práv se přitom opíralo především o skutečnost, že se dítěti dařilo v pěstounské rodině, a o závěr, že tzv. přijatelná doba pro sloučení již uplynula. Soud tak konstatoval porušení Úmluvy.

(Zpracovali: Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu)

B. T. a B. K. Cs. proti Maďarsku, rozsudek ze dne 10. 6. 2025 - K podmínkám odnětí dítěte z péče rodičů ihned po jeho narození a svěřeni do pěstounské péče

Stěžovatel: B. T. a B. K. Cs.

Žalovaný stát: Maďarsko

Číslo stížnosti: 4581/16

Datum rozhodnutí: 10.06.2025

Článek Úmluvy: čl. 13

čl. 14

čl. 3

čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: nejlepší zájem dítěte, odebrání dítěte, péče o dítě, právo na respektování rodinného života, rodičovská péče, svěřeni dítěte do péče/výchova

Český právní řád: čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod

§ 13 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

§ 14 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

§ 16 an. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

§ 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

§ 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 871 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Významnost: 2

**VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č.
1/2026**

B. T. a B. K. Cs. proti Maďarsku, rozsudek ze dne 10. 6. 2025

Autorský komentář

Komentované rozhodnutí se věnuje zásahu do práva na rodinný život, který vždy naplňuje odnětí novorozence matce, ačkoliv samo o sobě nemusí nezbytně nutně vést k porušení čl. 8 Úmluvy. Soud na základě dřívější judikatury připomíná, že svěřeni novorozence do náhradní péče ihned po jeho narození představuje mimořádně tvrdé opatření a musí existovat obzvláště závažné důvody, aby mohlo být dítě odňato matce proti její vůli ihned po narození na základě řízení, do něhož nebyli matka ani její partner zapojeni. Takové důvody však v přezkoumávané věci nebyly shledány a k porušení práva na rodinný život tak došlo. Z hlediska připomenuté judikatury, ale i čl. 9 Úmluvy o právech dítěte, je neobhajitelný postup, kdy matka (rodiče) dítěte nebyli o zamýšleném postupu státních orgánů informováni a nemohli se k němu vyjádřit. Soud poukázal i na závěry vyjádřené

v rozhodnutí ze dne 11. 12. 2014, Hanzelkovi proti České republice, č. 43643/10, bod 72, a v této souvislosti je třeba zmínit, jakou institucionální a procesní ochranu Česká republika poskytuje osobám v srovnatelném postavení. Předně o odnětí dítěte z péče rodičů mohou v České republice rozhodovat výlučně soudy, a to na základě tzv. rychlého předběžného opatření, které zůstalo v zákoně o zvláštním řízení soudním nedotčeno i po zásadní novele občanského zákoníku účinné od 1. 1. 2026. Veřejný ochránce práv ve stanovisku ze dne 3. 5. 2016, sp. zn. 1120/2015/VOP, instruoval orgány sociálně-právní ochrany tak, aby každý návrh na odnětí dítěte z péče rodiče na základě rychlého předběžného opatření byl podložen relevantními zjištěními a vlastním názorem orgánu, který je povinen poskytovat soudu pravdivé informace a rovněž je povinen informovat nezletilé děti o účelu předběžného opatření, o souvisejícím soudním řízení a okolnostech jejich pobytu v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jakož i po odnětí dětí z péče rodičů do zařízení vyžadující okamžitou pomoc nemá orgán sociálně-právní ochrany dětí vyčkávat na aktivitu rodičů, ale neprodleně nabídnout rodičům pomoc. Rovněž komentářová literatura (MACELA, M., HOVORKA, D., KŘÍSTEK, A., TRUBAČOVÁ, K., ZÁRASOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*) zcela správně připomíná, že rozhodnutí o odebrání dítěte z péče rodičů nemůže vycházet pouze z pochybností o tom, v jakých podmínkách bude rodič dítě vychovávat, jestliže jsou tyto pochybnosti založeny na poznacích o dosavadním způsobu života rodiče nebo nespolupráci rodiče s příslušnými orgány a není spolehlivě zjištěno, že rodič skutečně nemá zabezpečeny základní podmínky nezbytné pro výchovu dítěte. Nedostatek informací o poměrech rodiče nelze automaticky vykládat v jeho neprospěch a vyvozovat z něj stav ohrožení dítěte a nezpůsobilost rodiče zajistit péči o dítě. Rovněž z faktu, že se rodič staví odmítavě ke komunikaci se soudem, s orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo jinými orgány, nelze usuzovat, že rodič nebude schopen se o dítě řádně postarat a že k němu nebude mít kladný vztah. Nespolupráci rodičů s orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo s jinými orgány nelze považovat za legitimní důvod pro odejmutí dítěte z péče rodičů a jeho další setrvání v náhradní péči. V předkládaném rozhodnutí se Soud rovněž zabýval i namítaným porušením čl. 14 Úmluvy, neboť stěžovatelé jsou příslušníky romského etnika, porušení tohoto článku však Soud v dané věci neshledal.

(JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

První stěžovatelka B. T. a druhý stěžovatel, její syn B. K. Cs., jsou maďarskými státními příslušníky romského původu. První stěžovatelka je matkou pěti dalších dětí narozených v letech 1997 až 2010. Ty byly od října 2010 pod ochranou orgánu sociálně-právní ochrany dětí a na konci roku 2011 byly svěřeny do pěstounské péče na přechodnou dobu, neboť starší děti neplnily povinnou školní docházku a mladším se nedostávalo potřebné lékařské péče. Dne 13. 12. 2013, kdy byla stěžovatelka ve čtvrtém měsíci těhotenství, napsala místní zdravotní sestra orgánu sociálně-právní ochrany v Keszytenu zprávu, v níž uvedla, že první stěžovatelka neplánovaně čeká další dítě, žije sama, ohrožuje dítě kouřením a zanedbáváním prenatalních prohlídek, dále že její další děti byly svěřeny do pěstounské péče a její přístup se od té doby nezměnil a doporučila, aby jí nebylo umožněno opustit nemocnici s druhým stěžovatelem a odvést ho s sebou domů. První stěžovatelka ani její partner nebyli o této zprávě informováni. O tři dny později opatrovnický orgán v Tiszaújváros přezkoumal důvody, pro které byly čtyři nezletilé děti svěřeny do pěstounské péče, a shledal příznivé změny v životních podmínkách první stěžovatelky a navrátil dceru do péče první stěžovatelky. Z důvodu jejího těhotenství však zamítl návrh na zrušení pěstounské péče jejích ostatních dětí. V únoru 2014 napsala místní zdravotní sestra doporučení nemocnici, aby dítě nebylo po porodu propuštěno s první stěžovatelkou, neboť je těžká kuřačka a její ostatní děti byly svěřeny do náhradní rodinné péče. Ani o tomto doporučení nebyli rodiče informováni. Dne 3. 5. 2014 stěžovatelka porodila druhého stěžovatele, z nemocnice byla dle jejího tvrzení propuštěna o tři dny později, nebylo jí však umožněno vzít s sebou druhého stěžovatele. Dne 7. 5. 2014 vydal opatrovnický orgán v Tiszaújváros

rozhodnutí o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti obou rodičů a svěřil druhého stěžovatele do pěstounské péče na přechodnou dobu. Uvedl, že stěžovatelka žije nezodpovědně, její ostatní děti byly svěřeny do náhradní rodinné péče kvůli nedostatečným životním podmínkám a fyzický, psychický i emoční vývoj druhého stěžovatele by byl vážně ohrožen. Krajský opatrovnický orgán zamítl odvolání stěžovatelky proti tomuto rozhodnutí. Odkázal zejména na její kouření během těhotenství, nedostatečnou spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí a předchozí zanedbávání péče o starší děti. Správní žaloba podaná první stěžovatelkou byla, stejně jako následná kasační stížnost a ústavní stížnost, zamítnuta. V lednu 2015 rozhodl opatrovnický orgán v Tiszaújváros o svěření druhého stěžovatele do dlouhodobé pěstounské péče, toto rozhodnutí bylo následně odvolacím orgánem zrušeno a věc byla vrácena k dalšímu šetření. Po opakovaných přezkumech a soudních řízeních rozhodl opatrovnický orgán v Tiszaújváros o zrušení pěstounské péče druhého stěžovatele. Stěžovatelé následně zahájili několik občanskoprávních řízení o náhradu nemajetkové újmy z důvodu zásahu do práva na rodinný život a z důvodu rasově motivované diskriminace, byla jim přiznána náhrada ve výši 300 000 HUF (přibližně 750 EUR), v dalším byly požadavky stěžovatelky zamítnuty.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

IV. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

53. Stěžovatelé s odvoláním na čl. 8 Úmluvy namítali, že druhý stěžovatel byl neprávem odňat matce a byl svěřen do náhradní rodinné péče.

Čl. 8 Úmluvy zní následovně:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

69. Vzájemné soužití rodičů a dětí představuje základní prvek rodinného života a vnitrostátní opatření bránící takovému soužití představují zásah do práva chráněného čl. 8 Úmluvy. Každý takový zásah představuje porušení tohoto článku, pokud není „v souladu se zákonem“, nesleduje cíl, který je legitimní podle druhého odstavce, a nelze jej považovat za „nezbytný v demokratické společnosti“ (viz rozsudek ze dne 16. 7. 2002, P., C. a S. proti Spojenému království, č. 56547/00, bod. 113; a rozsudek velkého senátu ze dne 10. 9. 2019, Strand Lobben a ostatní proti Norsku, č. 37283/13, bod 202).

70. Soud při posuzování, zda byl dotčený zásah „nezbytný v demokratické společnosti“, s ohledem na veškeré okolnosti daného případu zváží, zda byly pro účely čl. 8 odst. 2 důvody k tomuto zásahu relevantní a dostatečné (viz rozsudky P., C. a S. proti Spojenému království, bod 114; a Strand

Lobben a ostatní proti Norsku, bod 203, oba cit. výše).

71. Vnitrostátní orgány mají výhodu bezprostředního kontaktu se všemi dotčenými osobami a Soud by neměl nahrazovat vnitrostátní orgány při výkonu jejich pravomocí v otázkách náhradní péče o dítě a práv rodičů, jejichž dítě bylo do náhradní péče svěřeno. Úkolem Soudu je spíše přezkoumat rozhodnutí těchto orgánů ve světle jejich vnitrostátních pravomocí, Úmluvy a jejich prostoru pro uvážení (viz rozsudek P., C. a S. proti Spojenému království, cit. výše, bod 115).

72. Prostor pro uvážení, který je třeba přiznat příslušným vnitrostátním orgánům, se liší s ohledem na povahu věci a závažnost dotčených zájmů. Státním orgánům je sice při rozhodování o nezbytnosti svěřením dítěte do péče, zejména jedná-li se o naléhavé situace, ponechán široký prostor pro uvážení, Soud se nicméně musí přesvědčit, že v konkrétním případě bylo odnětí dítěte oprávněné, přičemž na dotčeném státě je, aby prokázal, že státní orgány před přistoupením k výkonu takového opatření pečlivě posoudily dopady, které by zamýšlené opatření mělo na rodiče a dítě, jakož i jiná možná řešení než svěřením dítěte do náhradní péče. Nadto svěřením novorozence do náhradní péče ihned po jeho narození představuje mimořádně tvrdé opatření a musí existovat obzvlášť závažné důvody, aby mohlo být dítě odňato matce proti její vůli ihned po narození na základě řízení, do něhož nebyli matka ani její partner zapojeni. Soud dále v některých případech přikládá váhu také tomu, zda se orgány před svěřením dítěte do náhradní péče nejprve pokusily přijmout méně drastická opatření, například podpurná nebo preventivní opatření, a zda se tato opatření ukázala jako neúspěšná (viz rozsudek Strand Lobben a ostatní proti Norsku, cit. výše, bod 211).

73. V případech, kdy bylo dítěte svěřeno do náhradní péče, bude Soud též přezkoumávat rozhodovací proces vnitrostátních orgánů, aby zjistil, zda byly názory a zájmy biologických rodičů orgány náležitě zjištěny a zohledněny a zda mohli rodiče neprodleně využít všech dostupných opravných prostředků. Je třeba posoudit, zda byli rodiče s ohledem na konkrétní okolnosti dané věci a závažnost přijímaného rozhodnutí dostatečně zapojeni do rozhodovacího procesu tak, aby jim byla zaručena náležitá ochrana jejich zájmů, a zda měli možnost plně uplatnit svá stanoviska (viz rozsudek ze dne 10. 11. 2022, N. V. a C. C. proti Maltě, č. 4952/21, bod 59).

74. Je zásadní, aby měl rodič přístup k informacím, o něž se orgány opírají při přijímání ochranných opatření nebo rozhodnutí týkajících se péče o dítě a jeho svěřením do péče. V opačném případě by rodič nebyl schopen podílet se účinně na rozhodovacím procesu ani spravedlivým či přiměřeným způsobem uplatnit skutečnosti svědčící ve prospěch jeho schopnosti zajistit dítěti náležitou péči a ochranu (viz rozsudek P., C. a S. proti Spojenému království, cit. výše, bod 119–120).

75. Judikatura Soudu je ustálena na závěru, že zájem dítěte musí být prvořadým hlediskem při jakémkoliv rozhodování o dítěti. Uvedený závěr je odrazem širokého konsenzu v této otázce, vyjádřeného zejména v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte (viz např. poradní posudek velkého senátu ze dne 10. 4. 2019, týkající se právního uznání rodičovského vztahu mezi dítětem narozeným v zahraničí skrze náhradní mateřství a zamýšlenou matkou, č. P16-2018-001, otázka položená francouzským Kasačním soudem, bod 38 s dalšími odkazy; a rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2010, Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku, č. 41615/07, bod 135).

(b) Aplikace těchto zásad na skutkové okolnosti případu

76. Soud uvádí, že druhý stěžovatel se narodil dne 3. 5. 2014 a rodičům byl odebrán v okamžiku, kdy první stěžovatelka opustila nemocnici. Je nepochybné, že toto opatření představovalo zásah do práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života podle prvního odstavce čl. 8, a je proto nutné určit, zda bylo v souladu s požadavky odstavce druhého tohoto článku.

77. V této souvislosti Soud připomíná, že svěřením novorozeného dítěte do náhradní péče ihned po

narození představuje mimořádně tvrdé opatření a musí být dány obzvláště závažné důvody, aby mohlo být dítě matce proti její vůli ihned po narození odňato na základě řízení, do něhož nebyli matka ani její partner zapojeni (viz rozsudek ze dne 11. 12. 2014, Hanzelkovi proti České republice, č. 43643/10, bod 72).

78. V projednávané věci založily vnitrostátní orgány napadené opatření na zjištění, že matka zanedbávala své rodičovské povinnosti tím, že svým ostatním dětem neposkytovala náležitou péči, dále poukázaly na skutečnost, že po delší dobu kouřila a nedocházela na doporučené prenatální prohlídky. Orgány proto dospěly k závěru, že ponechání druhého stěžovatele v její péči by představovalo ohrožení jeho zdraví a vývoje, a rozhodly proto o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti první stěžovatelky. Soud je ochoten připustit, že se jednalo o „relevantní“ úvahy, není však přesvědčen, že v kontextu projednávané věci byly „dostatečné“ k odůvodnění napadeného opatření.

79. Soud uznává, že v projednávané věci se jednalo o vyvažování protichůdných zájmů ve velmi složité a citlivé rodinné situaci. Je-li prokázáno, že vnitrostátní orgány postupovaly s náležitou pečlivostí, získaly a opíraly se o odpovídající důkazy a posudky odborníků a přikládaly prvořadý význam nejlepšímu zájmu dotčených dětí, musel by mít Soud závažné důvody k tomu, aby nahradil posouzení těchto orgánů svým vlastním (viz rozsudek ze dne 15. 11. 2022, A. a ostatní proti Islandu, č. 25133/20 a 31856/20, bod 90).

80. Co se týče postupu zvoleného místním orgánem před narozením druhého stěžovatele, Soud v první řadě konstatuje, že nic nenasvědčuje tomu, že vnitrostátní orgány, zejména místní zdravotní sestra nebo orgán sociálně-právní ochrany, někdy posuzovaly, zda by postačovala méně restriktivní opatření než dočasné svěřením dítěte do náhradní péče.

81. Vzhledem k tomu, že první stěžovatelka nespolupracovala s orgány sociálně-právní ochrany dětí ohledně péče poskytované jejím ostatním dětem, nebylo podle stanoviska vlády možné očekávat, že by orgány ve vztahu k druhému stěžovateli zvolily postupné stupňování svého přístupu.

82. Správní orgán, který rozhodnutí přezkoumával, přisvědčil argumentaci spočívající v tom, že matka nevyužívala pomoci a nerespektovala pokynů orgánů při výchově jejích ostatních dětí. Opatrovnický orgán přezkoumávající případ první stěžovatelky dospěl k závěru, že její postoj k orgánům sociálně-právní ochrany dětí a její chápání nutnosti spolupráce se během těhotenství s druhým stěžovatelem nezměnily.

83. Orgány zajišťující ochranu dětí začaly sledovat rodinu stěžovatelů v souvislosti s údajným zanedbáváním rodičovských povinností a nedostatečnou péčí první stěžovatelky nejpozději v roce 2010, kdy byla přijata opatření na ochranu jejích ostatních dětí.

84. Nebyly však poskytnuty žádné konkrétní údaje podporující tvrzení, že během těhotenství s druhým stěžovatelem nespolupracovala. Dle obsahu spisu místní zdravotní sestra již v prosinci roku 2013 zastávala názor, že by dítě nemělo být do péče matky svěřeno ... Neexistují žádné důkazy o tom, že by byla první stěžovatelka během těhotenství pod dohledem orgánů zajišťujících ochranu dětí, že by po šetření byl zpochybněn její přístup k nenarozenému dítěti ani že by byla upozorněna na své chování a jeho možné následky.

85. Soud zdůrazňuje, že úlohou orgánů v oblasti sociální péče je zejména poskytovat pomoc osobám v tíživé situaci, radit jim při styku s orgány sociální péče a mimo jiné je vést k tomu, jak obtíže překonat (viz rozsudek ze dne 18. 12. 2008, Saviny proti Ukrajině, č. 39948/06, bod 57; a rozsudek ze dne 18. 6. 2013, R. M. S. proti Španělsku, č. 28775/12, bod 86). V projednávané věci vnitrostátní soudy v civilním soudním řízení v tomto ohledu zdůraznily nedostatky a potvrdily, že první

stěžovatelce nebyla poskytnuta adekvátní rodinná podpora ... Uvedené dle názoru Soudu rovněž znamená, že podpora poskytovaná v rámci „primárního systému ochrany dětí“ nebyla dostatečně účinná.

86. Relevantní je rovněž skutečnost, že první stěžovatelka soustavně potvrzovala svůj záměr vyřešit situaci ohledně jejích ostatních dětí, a navíc v tomto směru podnikala konkrétní kroky. Orgány v řízeních týkajících se ostatních dětí první stěžovatelky zaznamenaly pozitivní změny v jejím chování i v životních podmínkách. Soud považuje za významné, že pěstounská péče na přechodnou dobu, do které byla svěřena její dcera, byla ukončena a dítě bylo již v prosinci roku 2013 matce vráceno. Přesto nic nenasvědčuje tomu, že by vnitrostátní orgány, zejména pak místní zdravotní sestra nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí, usilovaly o nezávislé posouzení pokroku rodiny nebo vzaly v úvahu skutečnost, že v době porodu procházela první stěžovatelka zásadními životními změnami. Jejich rozhodnutí byla do značné míry založena na hodnocení neschopnosti první stěžovatelky poskytovat péči, které se však vztahovalo k situaci před několika lety.

87. Soud si je plně vědom prvořadého významu zájmu dítěte v rozhodovacím procesu. Nelze opomenout újmu, jakou může způsobit zanedbávání ze strany rodičů. Z dokumentů dostupných v projednávané věci však nevyplývá žádné tvrzení ani důkaz o život ohrožujícím či bezprostředně hrozícím nebezpečí, proto se jakékoliv předpokládané riziko jeví jako zvládnutelné.

88. Jak bylo uvedeno výše, odnětí dítěte z péče matky po narození vyžaduje s ohledem na zvláštní vztah mezi novorozencem a matkou zcela mimořádné odůvodnění (viz bod 77 výše). Jedná se o krok, který je pro matku traumatický, zatěžuje její fyzické i duševní zdraví a zbavuje novorozené dítě blízkého kontaktu s jeho biologickou matkou. Ačkoliv Soud uznává složitost situace a obtíže, jimž vnitrostátní orgány čelily při vyvažování zájmů druhého stěžovatele a jeho rodičů, nebylo prokázáno, že se vnitrostátní orgány v procesu, jehož výsledkem bylo pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti matky a svěřením dítěte do přechodné péče, pokusily skutečně vyvážit zájmy dítěte a jeho biologických rodičů. Zejména se zdá, že neprovedly podrobnější a pečlivější posouzení situace a zahrnuly krátkodobé i dlouhodobé aspekty ovlivňující dítě, a namísto toho se spokojily s hodnocením předchozího chování matky.

89. Soud nakonec přihlíží ke způsobu, jakým bylo rozhodnutí o přechodném svěřením dítěte provedeno. V tomto ohledu považuje za zásadní, aby měl rodič přístup k informacím, na nichž orgány zakládají rozhodnutí o opatření na ochranu dítěte.

90. Soud konstatuje, že první stěžovatelka soustavně tvrdila, že druhý stěžovatel byl v nemocnici zadržen bez jakéhokoliv formálního rozhodnutí a bez toho, aby byla informována o důvodech takového postupu ... Zároveň však tuto otázku posuzovaly vnitrostátní orgány a dospěly k závěru, že byla od svého dítěte oddělena v den, kdy opatrovnický orgán vydal rozhodnutí o dočasné péči o dítě ... Za těchto okolností není Soud schopen zaujmout k dané otázce konečné stanovisko, nicméně zdůrazňuje, že by bylo zcela nepřijatelné ponechat novorozené dítě v nemocnici bez formálního rozhodnutí a bez sdělení důvodů matce.

91. Soud dále uvádí, že ponechání druhého stěžovatele v nemocnici a jeho následné svěřením do pěstounské péče na přechodnou dobu byly ve velké míře založeny na zprávě místní zdravotní sestry adresované orgánu sociálně-právní ochrany dětí ... a okresní nemocnici ... Z obsahu spisu vyplývá, že žádný z těchto dokumentů nebyl první stěžovatelce před přijetím rozhodnutí předložen. Nezpřístupnění tak zásadních dokumentů, jako jsou zprávy sociálních služeb, může mít vliv nejen na schopnost rodičů předvídat důsledky právních řízení, ale také na schopnost ovlivnit jejich výsledek.

92. Soud dále poznamenává, že s výjimkou situací, v nichž by vážné nebezpečí bezprostředně ohrožovalo život dítěte, vnitrostátní právo vyžaduje, aby orgán rozhodující o přechodné péči o dítě

vyslechl jeho rodiče ... Přestože by takový postup první stěžovatelce účinně umožnil zpochybnit hodnocení zdravotní sestry, že dítě do její péče nelze svěřit, nic nenasvědčuje tomu, že k takovému slyšení někdy došlo; tím byla stěžovatelka zbavena možnosti náležitě se zapojit do rozhodovacího procesu ohledně péče o druhého stěžovatele.

93. Ve světle výše uvedených skutečností Soud dospěl k závěru, že v rozhodovacím procesu na vnitrostátní úrovni došlo k závažným vadám a napadené opatření představovalo nepřiměřený zásah do práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života. Ve vztahu k oběma stěžovatelům tak došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

V. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 14 VE SPOJENÍ S ČL. 3 A/NEBO ČL. 8 ÚMLUVY

94. Stěžovatelé dále namítali údajnou diskriminaci v rozporu s čl. 14 ve spojení s čl. 3 a/nebo čl. 8 Úmluvy.

95. Čl. 3 zní následovně:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

Čl. 14 zní následovně:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

(...)

B. Posouzení Soudu

105. Soud připomíná, že diskriminace znamená odlišné zacházení s osobami v relativně srovnatelných situacích bez objektivního a důvodného ospravedlnění (mezi mnoha dalšími srov. například rozsudek velkého senátu ze dne 5. 9. 2017, Fabián proti Maďarsku, č. 78117/13, bod 113, a případy v něm citované). Diskriminace založená mimo jiné na etnickém původu určité osoby je formou rasové diskriminace. (viz rozsudek velkého senátu ze dne 13. 11. 2007, D. H. a ostatní proti České republice, č. 57325/00, bod 176). Jedná se o obzvláště zavrženíhodnou diskriminaci, která vzhledem ke svým nebezpečným důsledkům vyžaduje mimořádnou obezřetnost a ráznou reakci ze strany vnitrostátních orgánů. Ty proto musí využít veškeré dostupné prostředky k potlačení rasismu a tím posilovat demokratickou vizi společnosti, v níž není rozdílnost vnímána jako hrozba, nýbrž jako přínos (viz rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2005, Nachova a ostatní proti Bulharsku, č. 43577/98 a 43579/98, bod 144). Soud dále rozhodl, že rozdílné zacházení, které je založeno výlučně nebo v rozhodující míře na etnickém původu osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti vybudované na principu plurality a respektu k rozličným kulturám objektivně odůvodněné (viz rozsudek ze dne 13. 12. 2005, Timishev proti Rusku, č. 55762/00 a 55974/00, bod 58).

106. Ohledně důkazního břemena v této oblasti Soud judikoval, že jakmile stěžovatel prokáže rozdílnost v zacházení, je na vládě, aby prokázala důvodnost rozdílného zacházení (viz rozsudek D. H. a ostatní proti České republice, cit. výše, bod 177).

107. K otázce, co jsou *prima facie* důkazy způsobilé přesunout důkazní břemeno na žalovaný stát, Soud v rozsudku Nachova a ostatní (cit. výše, bod 147) uvedl, že v řízení před Soudem neexistují procesní překážky ohledně přípustnosti důkazů nebo předem určené postupy pro jejich hodnocení. Soud přijímá závěry, které jsou podle jeho názoru podpořeny volným hodnocením všech důkazů, včetně všech závěrů, které vyplývají ze skutkových okolností a tvrzení stran. Dle ustálené

rozhodovací praxe Soudu může důkaz vyplývat i ze souboru dostatečně významných, přesných a vzájemně se podporujících nepřímých důkazů nebo nevyvrácených domněnek. Míra přesvědčení nezbytná pro učinění určitého závěru, a v této souvislosti i pro rozložení důkazního břemene, je těsně spjata se specifičností skutkových okolností, s povahou uplatněných tvrzení a s právem chráněným Úmluvou, o které se v daném případě jedná (viz D. H. a ostatní, cit. výše, bod 178).

108. V důsledku své turbulentní historie a trvalému vykořenení tvoří Romové znevýhodněnou a zranitelnou menšinu. Vyžadují proto zvláštní ochranu. Zranitelné postavení této skupiny znamená, že jejich potřebám a odlišnému způsobu života by měla být věnována zvláštní pozornost jak v příslušném normativním rámci, tak při rozhodování v konkrétních případech (viz rozsudek ze dne 29. 1. 2013, Horváth a Kiss proti Maďarsku, č. 11146/11, bod 102).

109. V nyní projednávané věci Soud konstatuje, že druhý stěžovatel byl svěřen do péče na základě zjištění vnitrostátních orgánů, že první stěžovatelka zanedbávala péči o své starší děti, čímž byl druhý stěžovatel vystaven nebezpečí (viz bod 75 výše). Jinými slovy, svěřením druhého stěžovatele do péče bylo motivováno tím, co orgány v předemtné době považovaly za nejlepší zájem dítěte, nikoliv z důvodů souvisejících s romským původem. Nic ve spise nenasvědčuje závěru, že by některý z vnitrostátních orgánů kdy zmínil etnický původ dítěte nebo jeho rodiny jako důvod pro jeho svěřením do péče (srov. rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Terna proti Itálii, č. 21052/18, bod 98). Z výpovědi jedné ze sociálních pracovníček zapojené v tomto případě, která je sama romského původu, naopak vyplývá, že ani ona, ani žádný z jejích kolegů nikdy vůči stěžovatelce neprojevovali předsudky z důvodu jejich etnického původu ...

110. K námitce stěžovatelů, že se zdravotní sestra vůči stěžovatelce během těhotenství vyjadřovala nepřátelsky, Soud uvádí, že neseznal žádné konkrétní přímé či nepřímé výroky související s jejím etnickým původem ... Ani obecné tvrzení stěžovatelů o údajném výroku vedoucího sociálně-právní ochrany dětí, že „romské děti v Kesznyétenu se nebudou moci vrátit domů“, které nebylo podloženo žádnými důkazy, není způsobilé prokázat, že druhý stěžovatel byl svěřen do péče výhradně z důvodu romského původu (srov. rozsudek ze dne 24. 7. 2018, Negrea a ostatní proti Rumunsku, č. 53183/07, body 78-80; a opačně rozsudek ze dne 3. 5. 2007, Bączkowski a ostatní proti Polsku, č. 1543/06, body 97-100).

111. Konečně, Soud za konkrétních skutkových okolností nepovažuje za rozhodné reporty poukazující na nadměrné zastoupení romských dětí umístěných do ústavní výchovy v Maďarsku, na které stěžovatelé odkazovali, neboť druhý stěžovatel nebyl umístěn do ústavní výchovy, ale do pěstounské péče soukromé osoby ...

112. S ohledem na výše uvedené dospěl Soud k závěru, že ačkoliv představovalo svěřením druhého stěžovatele do náhradní péče porušení práv stěžovatelů na respektování rodinného života (viz bod 90 výše), nejsou dostupné informace a objektivní důkazy dostatečné k tomu, aby Soud nabyl přesvědčení, že se jednalo o součást organizované politiky nebo že jednání nemocničního personálu či vnitrostátních orgánů bylo záměrně rasově motivováno (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 8. 11. 2011, V. C. Proti Slovensku, č. 18968/07, bod 177).

113. Tato stížnost je proto zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) a musí být zamítnuta podle čl. 35 odst. 4 Úmluvy.

VI. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 13 VE SPOJENÍ S ČL. 3 A/NEBO ČL. 8 ÚMLUVY

114. Stěžovatelé dále namítali, že v rozporu s čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 3 a/nebo čl. 8 Úmluvy neměli k dispozici žádný účinný právní prostředek, prostřednictvím něhož by mohli namítat porušení svých práv přiznaných Úmluvou před vnitrostátním orgánem. Zejména tvrdili, že nemohli napadnout

ponechání druhého stěžovatele v péči okresní nemocnice.

115. Vláda namítla, že stěžovatelé mohli stížnosti předložit příslušným soudním instancím, včetně Ústavního soudu.

116. Soud s ohledem na skutkové okolnosti této věci, tvrzení stran a závěry týkající se čl. 8 Úmluvy dospěl k závěru, že hlavní právní otázky vznesené ve stížnosti přezkoumal, proto není třeba samostatně rozhodovat o přípustnosti a opodstatněnosti stížnosti stěžovatelů podle čl. 13 Úmluvy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 7. 2014, Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, č. 47848/08, bod 156, s dalšími odkazy).

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD:

1. *Zamítá* jednomyslně námitku vlády týkající se zneužití práva jednotlivce podat stížnost;
2. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost podle čl. 8 o svěření druhého stěžovatele do pěstounské péče na přechodnou dobu za přijatelnou;
3. *Prohlašuje* většinou hlasů stížnost podle čl. 14 ve spojení s čl. 3 a čl. 8 za nepřijatelnou;
4. *Rozhoduje* jednomyslně, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
5. *Rozhoduje* jednomyslně, že není nutné posuzovat stížnost podle čl. 13 ve spojení s čl. 3 a/nebo 8 Úmluvy;
6. *Rozhoduje* pěti hlasy ku dvěma, že
 - (a) žalovaný stát je povinen každému ze stěžovatelů zaplatit ve lhůtě tří měsíců částku 10 000 EUR (deset tisíc eur) ... jako náhradu nemajetkové újmy;

(...)

7. *Zamítá* většinou hlasů ve zbývající části návrh stěžovatelů na spravedlivé zadostiučinění.

(...)

(Zpracovala: Mgr. Tereza Zindulková)

Gorše proti Slovinsku, rozsudek ze dne 6. 3. 2025 - Požadavek nestrannosti a zásada presumpce nevinny v kontextu rozhodnutí schvalujícího dohody o vině a trestu spoluobviněných stěžovatele

Stěžovatel: Gorše

Žalovaný stát: Slovinsko

Číslo stížnosti: 47186/21

Datum rozhodnutí: 06.03.2025

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1
čl. 6 odst. 2

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: dohoda o vině a trestu, nestranný soud, presumpce nevinny, spravedlivý proces

Český právní řád: čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod
čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
§ 175a a násl. zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 2 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 30 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2026

Gorše proti Slovinsku, rozsudek ze dne 6. 3. 2025

Autorský komentář

Rozsudek ve věci Gorše proti Slovinsku je dalším příspěvkem do dnes již ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva zabývající se problematikou presumpce nevinny a požadavkem na nestrannost postupu soudu v trestních věcech více obviněných, které nejsou zpravidla projednávány ve společném řízení.

Evropský soud pro lidská práva se pro tentokrát zaobíral případem stěžovatele, který byl vnitrostátními (slovinskými) soudy odsouzen za zneužití pravomoci úřední osoby a legalizaci výnosů z trestné činnosti. O jeho vině rozhodl jakožto předseda senátu stejný soudce, který již dříve rozhodl na základě dohody o vině a trestu o odsouzení stěžovatelových spoluobviněných za podíl na spáchání stejných trestných činů. Přitom rozsudky vůči těmto spoluobviněným výslovně označovaly stěžovatele za „pachatele“ a podrobně odkazovaly na jeho roli v trestných činech, za které byli spoluobvinění odsouzeni. Odkazy na osoby stěžovatele však nebyly formulovány tak, aby z nich vyplývalo, že v předmětné době byl pouze obviněn a stíhán v samostatném řízení. Soud v dané věci

naznal, že nebyl dodržen požadavek nestrannosti soudce ani zásada presumpce nevinny a konstatoval porušení čl. 6 odst. 1 i 2 Úmluvy.

Soud tímto rozsudkem navázal na svá dřívější rozhodnutí, v nichž posuzoval požadavky čl. 6 odst. 1, popřípadě odst. 2 Úmluvy, za situace, kdy jsou dány trestní věci několika obviněných, které nejsou projednávány ve společném řízení. Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi na některá z těchto rozhodnutí již upozornil. Podobnou tematikou se například zabíraly nedávné rozsudky ze dne 17. 9. 2024, C. O. proti Německu, č. 16678/22[1]; a ze dne 15. 2. 2024, Krátky proti Slovensku, č. 35025/20[2], v nichž Soud na věci nahlížel optikou čl. 6 odst. 2 Úmluvy; či rozsudky ze dne 25. 11. 2021, Mucha proti Slovensku, č. 63703/19; a ze dne 16. 2. 2021, Meng proti Německu, č. 1128/17, v nichž Soud dovedl porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V předmětném případě, tedy ve věci Gorše, pak Soud konstatoval porušení obou těchto odstavců čl. 6. Na rozhodnutí ve věci Gorše pak tematicky navazuje i později vydané rozhodnutí Bouša proti České republice (rozhodnutí ze dne 3. 6. 2025, Bouša proti České republice, č. 34067/23[3]).

V rozsudku C. O. proti Německu Soud shledal, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Tento případ se sice netýkal uzavření dohody o vině a trestu ostatních spoluobviněných, neboť o jejich vině bylo vzhledem k jejich doznání rozhodnuto před odsouzením stěžovatele, vůči kterému bylo vedeno samostatné řízení. V rozhodnutí o těchto spoluobviněných bylo podrobně popsáno i zapojení stěžovatele, kterého vnitrostátní soud označil za „samostatně stíhanou osobu“. Soud v tomto kontextu konstatoval, že předmětná tvrzení soudů neměla škodlivý účinek na řízení proti stěžovateli a označení stěžovatele za „samostatně stíhanou osobu“ zdůrazňovalo, že nerozhodují o jeho vině.

Naopak v rozsudku Krátky proti Slovensku Soud porušení čl. 6 odst. 2 dovedl. V tomto případě slovenský soud rozsudkem schválil dohodu o vině a trestu jiného obviněného, který byl společně se stěžovatelem zatčen pro organizovanou a drogovou trestnou činnost. Soud v tomto případě poukázal zejména na to, že vnitrostátní soud v rozsudku schvalujícím dohodu o vině a trestu dalšího obviněného stěžovatele označil za člena zločinecké skupiny zapojené do trestné činnosti, uvedl jeho plné jméno a neupozornil, že stěžovatel byl „stíhán samostatně“ nebo že se vnitrostátní soud v předmětném trestním řízení zabýval výhradně posouzením trestní odpovědnosti jeho spoluobviněného. Konečně vše zhoršila skutečnost, že soudce při veřejném vyhlášení rozsudku za přítomnosti médií zpočátku použil stěžovatelovo plné jméno. Na podkladě těchto skutečností Soud dovedl, že předmětná tvrzení se neomezovala na popis „stavu podezření“, ale představovala stěžovatele coby osobu, která se dopustila trestných činů.

Taktéž rozsudek Mucha proti Slovensku se týkal situace, kdy vnitrostátní soud rozhodl rozsudky o schválení dohod o vině a trestu ve věci spoluobviněných, kteří se dopustili organizované trestné činnosti. Tyto rozsudky odkazovaly na stěžovatele (který byl uveden iniciálami či přezdívkou). Vůči stěžovateli bylo před senátem složeným ze stejných (profesionálních) soudců následně vedeno samostatné řízení. Soud předmětnou otázku posuzoval jako otázku týkající se nestrannosti soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a případně zohlednil i hledisko stěžovatelova práva na presumpci nevinny. Poukázal na to, že odkazy na stěžovatele v rozsudcích ohledně dalších obviněných nebyly formulovány tak, aby naznačovaly, že stěžovatel byl v rozhodné době pouze obviněným a byl stíhán v samostatném trestním řízení ani že o jeho vině ještě nebylo pravomocně rozhodnuto. Jeho účast na jednání jeho spoluobviněných pak byla v těchto rozsudcích jasně vymezena. Podle Soudu měl navíc vnitrostátní soud (vzhledem k tomu, že považoval odsouzení stěžovatelových spoluobviněných za součást řízení vedeného proti němu) alespoň na první pohled zřejmou motivaci k tomu, aby rozhodl v souladu se svými dřívějšími rozsudky, jelikož rozporná zjištění učiněná v řízení proti stěžovateli by mohla narušit věrohodnost rozsudků ostatních spoluobviněných. Soud konstatoval, že pochybnosti o nestrannosti rozhodujícího senátu byly opodstatněné.

Soud na rozsudek ve věci Gorše navázal rozhodnutím ve věci Bouša proti České republice, v němž

dovodil nepřijatelnost stížnosti stěžovatele. Podobně jako v rozsudku ve věci Gorše se i toto rozhodnutí zabíralo problematikou práva na nestranný soud a presumpcí nevinu v situaci, kdy spoluobvinění stěžovatele byli dříve odsouzeni, resp. bylo rozhodnuto o schválení uzavřené dohody o vině a trestu, a se stěžovatelem, který takovou dohodu neuzavřel, bylo následně vedeno samostatné řízení. Stěžovatel byl odsouzen stejným senátem, který vydal rozsudek schvalující dohody o vině a trestu dalších spoluobviněných. Stěžovatel v něm byl jmenovitě označen a zároveň jej označoval jako osobu samostatně stíhanou. Podle Soudu není možné rozsudek ve věci Mucha interpretovat tak, že by trestní soud nemohl za žádných okolností identifikovat obviněného, o jehož vině bude teprve rozhodováno, jménem. Rozsudek podle něj uváděl nutné informace, neobsahoval právní hodnocení stěžovatelova jednání, neuváděl jej jako osobu, která naplnila skutkovou podstatu, neoznačoval jej za pachatele a uváděl ho jako osobu samostatně stíhanou. I přes výtku českým soudům, které výslovně neuvedly, že vina osoby, o níž teprve bude rozhodováno, nebyla pravomocně prokázána, se Soud rozhodl stížnost zamítnout.

V rámci předmětné tematiky pak lze nalézt i řadu judikátů českých soudů. Například lze zmínit nález Ústavního soudu ze dne 30. 9. 2025, sp. zn. I. ÚS 1941/25, který se týkal podjatosti senátu, který dříve rozhodl o dohodách o vině a trestu spoluobviněných. Ústavní soud se ve svém nálezu opřel o rozhodnutí ve věci Bouša, když dovedl, že stěžovatelovo právo na zákonného soudce nebylo předmětným rozsudkem krajského soudu porušeno.

Dále nelze opomenout usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2023, sp. zn. 5 Tdo 459/2023, uveřejněné pod č. 10/2024 Sb. rozh. tr., v němž se Nejvyšší soud odvolával mimo jiné na rozsudek Soudu ve věci Mucha. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí konstatoval porušení presumpce nevinu dovolatelů, respektive práva obviněných na spravedlivý proces. Podle tohoto usnesení není důvodem pro vyloučení soudce bez dalšího zjištění, že soudce dříve uznal vinnou jinou osobu tímž skutkem kvalifikovaným jako trestný čin. Zahrnutí obviněného do popisu skutku soudem v jeho předcházejícím rozsudku ve věci jiné osoby nemá představovat porušení zásady presumpce nevinu, pakliže bylo nezbytné pro správné vystižení právní kvalifikace. Soud by však přitom měl jednoznačně vyjádřit, že je tento obviněný stíhán v samostatném trestním řízení, jeho vina dosud nebyla zákonným způsobem prokázána a předmětný rozsudek se na něj nevztahuje. Dále Nejvyšší soud poukázal na význam slovní formulace a kontext, v němž byly použity.

Příkladem lze pak zmínit další rozhodnutí, týkající se předmětné tematiky, jako je usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2023, sp. zn. 11 Tdo 1025/2022; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2023, sp. zn. 8 Tdo 546/2023; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2025, sp. zn. 5 Tdo 505/2025; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2025, sp. zn. 11 Tdo 711/2024; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2025, sp. zn. 5 Tdo 219/2025; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2024, sp. zn. 11 Tdo 767/2024; dále také usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2023, sp. zn. IV. ÚS 1340/22; či usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 1. 2025, sp. zn. III. ÚS 3329/24.

Lze shrnout, že rozsudek ve věci Gorše dále rozvíjí judikaturu Soudu s ohledem na požadavek nestrannosti soudu a zásady presumpce nevinu v situacích více obviněných, kdy vůči některým obviněným je (z důvodu sjednání dohody o vině a trestu) vedeno samostatné řízení. Soud v tomto rozhodnutí systematicky shrnuje závěry své dřívější judikatury, které následně v daném případě aplikuje. Soud se v tomto případě rozhodl vzhledem k provázanosti otázek vznesených stěžovatelem posoudit aspekt nestrannosti i presumpce nevinu společně. Pro českou rozhodovací praxi, která reflektuje závěry jeho dřívější judikatury (viz výše uvedená rozhodnutí českých soudů) je pak podstatný také proto, že přináší další objasnění pro vnitrostátní soudy, jak správně postupovat v obdobných případech.

(JUDr. Petr Škvain, Ph.D.; Mgr. Jana Zápotocká)

ÚVOD

1. Případ se týká trestního řízení proti stěžovateli, v němž byl odsouzen mimo jiné za zneužití pravomoci úřední osoby a legalizaci výnosů z trestné činnosti soudcem, který před zahájením soudního řízení přijal přiznání viny dvou spoluobviněných stěžovatele, kteří byli obviněni z toho, že mu napomáhali při spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby a ze spolčení se stěžovatelem za účelem spáchání trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. Případ vyvolává otázky podle čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy.

SKUTKOVÝ STAV

(...)

5. Stěžovatel byl právníkem a osobou s licenci pro výkon funkce insolvenčního správce. Dne 13. 2. 2013 byl zadržen a obviněn z podvodu v rámci podnikání, zneužití pravomoci úřední osoby a legalizace výnosů z trestné činnosti v souvislosti s výkonem funkce likvidátora společnosti v insolvenční H. K. V souvislosti se stejnými událostmi bylo obviněno několik dalších osob.

6. V říjnu 2013 uzavřely dvě stěžovatelovy spoluobviněné, P. K. a S. S., dohody o vině a trestu se státním zastupitelstvím, v nichž se doznaly k napomáhání k trestnému činu zneužití pravomoci úřední osoby a ke spáchání trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti.

7. Dne 12. 11. 2013 konal Okresní soud v Koperu, konkrétně soudce J. G. jako samosoudce, předběžné projednání, během kterého byly přečteny dohody o vině a trestu. Soud přijal „přiznání viny“ obviněných (*priznanje krivde*) (dále také „prohlášení viny“) a „dohody o přiznání viny“ (*sporazum o priznanju krivde*) (dále také „dohody o vině a trestu“). Shledal, že obviněné chápaly právní povahu a důsledky svých prohlášení, která učinila dobrovolně, jasně a úplně a byla podložena dalšími důkazy ve spisu. Téhož dne soud vynesl rozsudky vůči P. K. a S. S., které byly založeny na jejich prohlášeních, a určil jejich tresty. Rozsudky vůči P. K. a S. S. poměrně podrobně popisovaly trestnou činnost spoluobviněných a dalších osob, včetně stěžovatele, a uváděly, že P. K. a S. S. úmyslně napomáhaly stěžovateli při spáchání trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby a že se s ním spolčily za účelem spáchání trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. Především ve výročních rozsudcích bylo uvedeno, že P. K. a S. S., jednajíc jménem určitých společností, „úmyslně napomáhaly Brane Goršemu při spáchání trestného činu [zneužití pravomoci úřední osoby] tím, že souhlasily s utajením skutečnosti, že byl novým věřitelem společnosti H. K., která byla v insolvenční“. Dále se v nich uvádělo, že P. K. a S. S. spolu s určitými dalšími osobami „nakládaly s finančními aktivy, o nichž věděly, že byly získány spácháním trestných činů [mj. zneužitím pravomoci úřední osoby], jejichž pachatelem byl Gorše...“

8. Dne 14. 11. 2013 se konalo předběžné projednání ve věci stěžovatele před soudcem J. G. Stěžovatel uvedl, že svou vinu neprohlašuje. Téhož dne jeho zástupce požádal podle § 39 odst. 1 a 6 trestního řádu (dále jen „tr. ř.“ ...) o vyloučení soudce J. G., který přijal prohlášení viny P. K. a S. S., s tím, že přijetí prohlášení viny od údajných spolupachatelů nutně předpokládá, že stěžovatel spáchal tvrzené trestné činy jako hlavní pachatel, i když soudní řízení vůči jeho osobě ještě ani nezačalo.

9. Dne 15. 11. 2013 předsedkyně Okresního soudu v Koperu *ad interim* zamítla žádost o vyloučení s tím, že soudce J. G. vedl řízení v souladu se zákonem a že nic nenasvědčovalo tomu, že by již rozhodl, že je stěžovatel vinný. Rovněž uvedla, že pouhý subjektivní názor stěžovatele, který nebyl podložen žádnými konkrétními skutečnostmi, které by vyvolávaly objektivní pochybnosti o nestrannosti soudce J. G., nemohl odůvodnit jeho vyloučení.

10. Během soudního řízení, které se konalo před senátem složeným z předsedy senátu, soudce J. G.,

a dvou laických přísedících, stěžovatel spáchání tvrzených trestných činů popřel. V průběhu řízení soud vyslechl třicet osm svědků a provedl dva znalecké posudky. Součástí dokazování byly výsledky P. K. a S. S. jako svědkyň. Dne 15. 4. 2014 byl stěžovatel odsouzen za trestné činy podvodu v rámci podnikání, zneužití pravomoci úřední osoby a legalizace výnosů z trestné činnosti a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce deseti let a peněžitý trest. Několik dalších spoluobviněných bylo rovněž odsouzeno za legalizaci výnosů z trestné činnosti. Rozsudek, který má 143 stran, odkazuje na prohlášení viny P. K. a S. S. například následovně:

„... je třeba znovu zdůraznit, že S. S. a P. K. prohlásily vinu v souvislosti se vznesenými trestními obviněními a soud na základě shromážděných důkazů shledává, že P. K. jasně prohlásila, že její společnost O. [...] bude kupovat pohledávky od věřitelů [předstíraně] (*formalno*) ...“

„Zde je třeba znovu poukázat na to, že obžalovaná S. S. prohlásila, že se dopustila trestných činů, z nichž byla obviněna při předběžném projednání, stejně jako P. K. Nelze také tvrdit, že P. K. prohlásila svoji vinu pouze proto, aby se vyhnula trestu odnětí svobody, nebo že S. S. tak učinila z důvodu nemoci, protože jejich prohlášení jsou potvrzena dalšími důkazy ve spisu.“

11. Dne 21. 7. 2014 podal stěžovatel odvolání, v němž mimo jiné tvrdil, že řízení nebylo vedeno v souladu se zákonem, protože soudce J. G. neměl při jeho soudním řízení předsedat senátu. Podle podání stěžovatele soudce J. G. přijal dohody o vině a trestu P. K. a S. S. na základě předpokladu, že se stěžovatel skutečně dopustil tvrzeného trestného činu, ačkoli řízení proti němu ještě ani nezačalo. Zdůraznil, že byl označen za „pachatele“ predikativního trestného činu, z něhož pocházely „špinavé peníze“.

12. Dne 28. 11. 2014 Vrchní soud v Koperu částečně vyhověl odvolání a zprostil stěžovatele obvinění z podvodu v rámci podnikání a částečně i z obvinění ze zneužití pravomoci úřední osoby. Zbývající části odvolání však zamítl, včetně stížnosti týkající se žádosti o vyloučení soudce J. G. Dospěl k závěru, že ačkoli soudce před zahájením soudního řízení prostudoval spis a vytvořil si názor na prohlášení viny, posoudil všechny důkazy týkající se obviněných, kteří svou vinu neprohlásili, během řízení vůči jejich osobě. Úlohou soudce bylo vynést rozhodnutí o těchto obviněných pouze na základě důkazů přezkoumaných během řízení proti nim a posouzení viny mělo být provedeno individuálně pro každého obviněného. Přijetí prohlášení viny některých obžalovaných neznamenovalo, že soudce nemohl být nestranný vůči ostatním obviněným, a řízení mohlo stále vést k odlišným závěrům ohledně viny těch, kteří během předběžného projednání svoji vinu neprohlásili.

13. Dne 14. 1. 2015 stěžovatel požádal o přezkum u Nejvyššího soudu (prostřednictvím žádosti o ochranu zákonnosti), v níž zopakoval, že soudce J. G. měl být vyloučen poté, co přijal prohlášení viny P. K. a S. S. Stěžovatel argumentoval, že v případech trestných činů spáchaných účastníkem (vedlejší osobou), jako je napomáhání trestnému činu, přijetí dohody o vině a trestu soudcem nutně implikovalo jeho názor, že trestný čin byl spáchán obviněným jako hlavním pachatelem. Účastník nemohl být trestně odpovědný, aniž by trestný čin spáchal nebo se o něj alespoň pokusil hlavní pachatel. Obvinění z legalizace výnosů z trestné činnosti navíc implikovalo manipulaci se „špinavými“ penězi získanými prostřednictvím predikativního trestného činu, který byl v tomto případě, před jeho soudním řízením, přičítán stěžovateli.

14. Dne 14. 4. 2016 Nejvyšší soud částečně vyhověl žádosti o ochranu zákonnosti, zrušil některé body odsuzujícího rozsudku v částech týkajících se trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti a zbytek žádosti zamítl. Stěžovatel tedy zůstal odsouzen za legalizaci výnosů z trestné činnosti a zneužití pravomoci úřední osoby a byl nakonec odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři roky a dva měsíce a k peněžitému trestu. Pokud jde o námitky stěžovatele ohledně údajné absence nestrannosti soudce J. G., Nejvyšší soud rozhodl, že § 39 odst. 2 a 3 tr. ř. ... se na danou situaci nevztahuje. Dále odkázal na důvody uvedené Vrchním soudem v Koperu a poznamenal, že situace stěžovatele byla srovnatelná s jeho dřívějším rozsudkem ve věci přijetí prohlášení viny

spoluobviněných, kteří se účastnili stejné loupeže jako spoluobviněný, který svou vinu nedoznal ... Podle názoru Nejvyššího soudu, pokud bylo jednání soudce v souladu s ustanoveními trestního řádu, nemohlo z hlediska § 39 odst. 1 a 6 tr. ř. ... vyvolat pochybnosti o jeho nestrannosti.

15. Dne 14. 7. 2016 podal stěžovatel ústavní stížnost proti rozsudku Nejvyššího soudu a návrh na přezkum ústavnosti některých ustanovení trestního zákoníku, v němž mimo jiné tvrdil, že tato ustanovení nejsou v souladu se zásadou legality. Pokud jde o stížnost týkající se údajné absence nestrannosti soudce J. G., stěžovatel zopakoval svůj argument, že rozsudky proti P. K. a S. S. implikovaly předčasné posouzení jeho vlastní viny a že existovala nevyhnutelná souvislost mezi trestnými činy, z nichž byl obviněn, a trestnými činy, z nichž byly obviněny P. K. a S. S. Podle jeho názoru se vztah mezi několika hlavními pachateli, kteří společně spáchali trestný čin, lišil od vztahu mezi účastníky a hlavním pachatelem. Soudce, který přijal prohlášení viny od účastníka, vycházel z předpokladu, že hlavní trestný čin byl spáchán. Totéž platilo pro souvislost mezi trestným činem legalizace výnosů z trestné činnosti a predikativním trestným činem, z něhož „špinavé“ peníze pocházely. Podle tvrzení stěžovatele vyvolával postup v daném případě dojem předpojatosti, a to jak v subjektivním, tak v objektivním smyslu.

16. Dne 7. 5. 2021 Ústavní soud rozhodl o nepřijetí ústavní stížnosti k projednání a odmítl návrh stěžovatele na přezkum ústavnosti.

(...)

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 2 ÚMLUVY

41. Stěžovatel na základě čl. 6 Úmluvy namítal, že soudce J. G. vyjádřil svůj názor na jeho vinu v řízení proti P. K. a S. S., tedy ještě před zahájením jeho soudního řízení. Tvrdil, že soudce J. G. proto nemohl být považován za nestranného.

42. Soud poznamenává, že vláda byla vyzvána, aby se vyjádřila ke stížnosti stěžovatele s ohledem na požadavek nestrannosti a presumpci nevinny zakotvené v čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy. Soud, který je výlučně oprávněn posoudit právní kvalifikaci skutkového stavu věci (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2018, Radomilja a ostatní proti Chorvatsku, č. 37685/10 a 22768/12, body 114 a 126), přezkoumá stížnost z hlediska výše uvedených ustanovení, která v relevantní části znějí takto:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

(...)

B. Věcné posouzení

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Zásady týkající se nestrannosti

49. Obecné zásady týkající se nestrannosti, včetně těch, které se vztahují k nestrannosti v souvislosti s účastí soudce na předchozích rozhodnutích týkajících se stejné věci, byly stanoveny v rozsudku

Soudu ve věci Meng proti Německu (rozsudek ze dne 16. 2. 2021, č. 1128/17, body 42–52). Soud nicméně poznamenává, že při uplatňování subjektivního testu soustavně zastává názor, že osobní nestrannost soudce musí být předpokládána, dokud není prokázán opak (viz také rozsudek ze dne 6. 6. 2000, Morel proti Francii, č. 34130/96, bod 41; rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2005, Kyprianou proti Kypru, č. 73797/01, bod 119; a rozsudek ze dne 28. 6. 2011, Miminoshvili proti Rusku, č. 20197/03, bod 113).

50. Pokud jde o objektivní test, lze zásady, které jsou pro předmětnou věc nejrelevantnější, shrnout takto (viz rozsudek ze dne 18. 3. 2021, Mucha proti Slovensku, č. 63703/19, bod 49):

- Samotná skutečnost, že soudce již dříve rozhodoval o totožném trestném činu, nemůže sama o sobě odůvodnit obavy o jeho nestrannost. Stejně tak samotná skutečnost, že soudce již rozhodnul o podobných, ale nesouvisejících trestních obviněních, nebo že již soudil spoluobviněného v samostatném trestním řízení, není sama o sobě dostatečným důvodem k pochybnostem o nestrannosti tohoto soudce v pozdější věci.

- Otázka nestrannosti soudce však vyvstává, pokud dřívější rozsudek již obsahuje podrobné posouzení role osoby, která byla obviněna v souvislosti s trestným činem spáchaným několika osobami, ale která dosud nebyla postavena před soud, a to zejména pokud dřívější rozsudek obsahuje konkrétní kategorizaci účasti stěžovatele na trestném činu nebo jasné stanovení, že osoba, která dosud nebyla postavena před soud, splnila všechna kritéria požadovaná pro spáchání trestného činu. V závislosti od okolností konkrétního případu mohou být takové skutečnosti považovány za předjímání otázky viny osoby souzené v pozdějším řízení, a mohou tak vést k objektivně odůvodněným pochybnostem, že vnitrostátní soud měl již od počátku soudního řízení předpojatý názor ohledně skutkových okolností týkajících se této osoby.

(b) Zásady týkající se presumpce nevinny

51. Soud opakuje, že presumpce nevinny zakotvená v čl. 6 odst. 2 je jedním z prvků spravedlivého trestního řízení, který je vyžadován odstavcem 1 tohoto článku (viz mimo jiné rozsudek ze dne 10. 2. 1995, *Allenet de Ribemont* proti Francii, č. 15175/89, bod 35; a rozsudek ze dne 29. 4. 2014, *Natsvlisvili a Togonidze* proti Gruzii, č. 9043/05, bod 103). Článek 6 odst. 2 zakazuje soudu předčasně vyjádřit názor, že osoba „obviněná z trestného činu“ je vinna, dokud to nebylo prokázáno v souladu se zákonem (viz mimo jiné rozsudek ze dne 25. 3. 1983, *Minelli* proti Švýcarsku, bod 37; a rozsudek ze dne 8. 4. 2010, *Peša* proti Chorvatsku, č. 40523/08, bod 138).

52. Soud v této souvislosti opakuje, že je třeba jasně rozlišovat mezi tvrzením, že někdo je pouze podezřelý ze spáchání trestného činu, a jasným prohlášením, že jednotlivec spáchal daný trestný čin, aniž by byl pravomocně odsouzen. V tomto ohledu má zásadní význam použití formulace (viz rozsudek ze dne 10. 10. 2000, *Daktaras* proti Litvě, č. 42095/98, bod 41; rozsudek ze dne 3. 10. 2002, *Böhmer* proti Německu, č. 37568/97, bod 56; a rozsudek ze dne 23. 10. 2008, *Khuzhin a ostatní* proti Rusku, č. 13470/02, bod 94). Soud dále poukázal na to, že to, zda prohlášení úředních osob porušuje zásadu presumpce nevinny, musí být posuzováno v kontextu konkrétních okolností, za nichž bylo sporné prohlášení učiněno (viz rozsudek *Daktaras*, cit. výše, bod 43; rozsudek ze dne 28. 4. 2005, *A. L.* proti Německu, č. 72758/01, bod 31; a rozsudek ze dne 24. 1. 2017, *Paulikas* proti Litvě, č. 57435/09, bod 55). Při zohlednění povahy a kontextu konkrétního řízení nemusí být ani použití některých nešťastných výrazů rozhodující. Judikatura Soudu poskytuje několik příkladů, kdy nebylo shledáno porušení čl. 6 odst. 2, i když bylo vyjádření vnitrostátních orgánů a soudů předmětem kritiky (viz rozsudek velkého senátu ze dne 11. 6. 2024, *Nealon a Hallam* proti Spojenému království, č. 32483/19 a 35049/19, bod 176; a rozsudek velkého senátu ze dne 12. 7. 2013, *Allen* proti Spojenému království, č. 25424/09, bod 126, a případy zde citované).

53. Soud uznal, že v komplexních trestních řízeních, která se týkají několika osob, které nemohou být souzeny společně, může být při posuzování viny osob, které jsou souzeny, nevyhnutelné, aby soud odkázal na účast třetích osob, které mohou být později souzeny samostatně. Trestní soudy jsou povinny co nejpřesněji zjistit skutkový stav věci relevantní pro posouzení právní odpovědnosti obviněného a nemohou prezentovat zjištěné skutečnosti jako pouhá nepodložená tvrzení nebo podezření. To platí i pro skutečnosti týkající se účasti třetích osob. Pokud však musí být takové skutečnosti uvedeny, soudy by se měly vyvarovat poskytnutí více informací, než je nezbytné pro posouzení právní odpovědnosti obviněných v projednávané věci (viz rozsudek ze dne 27. 2. 2014, Karaman proti Německu, č. 17103/10, bod 64; a rozsudek ze dne 23. 2. 2016, Navalnyy a Ofitserov proti Rusku, č. 46632/13 a 28671/14, bod 99; viz také judikatura Soudního dvora Evropské unie[4] ...).

(c) Uplatnění těchto zásad na projednávanou věc

54. S ohledem na provázanost otázek vznesených stěžovatelem, konkrétně tvrzenou absenci nestrannosti předsedy senátu a presumpci neviny, Soud posoudí tyto dva aspekty společně.

55. Konstatuje, že námitky stěžovatele vyplývají ze skutečnosti, že soudce J. G., který předsedal senátu, který ho odsoudil mimo jiné za zneužití pravomoci úřední osoby a legalizaci výnosů z trestné činnosti, již dříve odsoudil jeho spoluobviněné za účast na spáchání stejných trestných činů na základě dohody o vině a trestu a že soudce J. G. při vymezení těchto trestných činů ve svých rozsudcích vůči těmto spoluobviněným odkázal na roli stěžovatele v trestných činech, za které byly spoluobžalované odsouzeny.

56. Soud konstatuje, že senát soudu, který odsoudil stěžovatele, se skládal ze dvou laických přísedících a soudce J. G., profesionálního soudce. Jako profesionální soudce musí být soudce J. G. považován za lépe kvalifikovaného a vzhledem ke svým zkušenostem schopného se distancovat od diskuse a závěrů z předchozího řízení proti P. K. a S. S. (viz rozsudek ve věci Meng, cit. výše, bod 55). Soud s ohledem na předložené podklady rovněž shledává, že nic nenasvědčuje tomu, že by soudce J. G. jednal v řízení proti stěžovateli s jakoukoli osobní předpojatostí. Lze tedy předpokládat osobní nestrannost soudce (subjektivní test, viz výše uvedený bod 49). Soud dále poznamenává, že v řízení proti stěžovateli senát soudu sám vyslechl svědky, znalce a posoudil listinné důkazy a že byl v rozsudku, kterým stěžovatele odsoudil, povinen dospět k vlastním skutkovým a právním závěrům na základě důkazů provedených v řízení proti němu (viz výše uvedené body 10, 12 ... srov. také rozsudek ve věci Mucha, cit. výše, bod 51).

57. Ačkoli se jedná o důležité prvky při posuzování otázky, zda soud splnil požadavek nestrannosti podle čl. 6 odst. 1 v případě stěžovatele, nezbavují Soud povinnosti posoudit, zda rozsudky proti P. K. a S. S. obsahovaly závěry, které ve skutečnosti předjímalý otázkou viny stěžovatele (viz rozsudek ve věci Meng, cit. výše, bod 57, s dalšími odkazy) a v objektivním smyslu podkopávaly nestrannost soudce, který předsedal senátu soudu, který stěžovatele odsoudil.

58. V této souvislosti by měl Soud přezkoumat dvě hlavní otázky, a to, zda bylo nutné v rozsudcích proti P. K. a S. S. odkazovat na účast stěžovatele na trestných činech, za které byly odsouzeny P. K. a S. S., a pokud ano, zda se tento odkaz omezoval na to, co bylo nezbytné pro zjištění viny P. K. a S. S., a zda byl formulován tak, aby se zabránilo jakékoli potenciální předpojatosti vůči stěžovateli (viz body 52 a 53 výše; viz také rozsudek ve věci Mucha, cit. výše, bod 60). Tyto otázky vyvstávají, i když byly rozsudky vůči P. K. a S. S. založeny na dohodách o vině a trestu, v nichž se tyto spoluobviněné přiznaly ke konkrétním trestným činům (viz rozsudek ve věci Mucha, cit. výše, body 53–58 ...).

59. Soud se domnívá, že je především na smluvních státech, zejména na vnitrostátní legislativě, aby rozhodly o nejvhodnějším postupu, který se má použít, pokud se současně nerozhoduje o obviněných

proti spoluobviněným, kteří se údajně podíleli na stejném trestném činu. Přístupy států k této otázce budou pravděpodobně záviset na specifikách příslušných právních a soudních systémů a budou souviset s vnitrostátní politikou v oblasti trestního soudnictví, a proto se mohou lišit, jak je patrné z komparativně právních údajů ... Bez ohledu na to, jaký přístup je zaujat, musí však být jednání a rozhodnutí vnitrostátních orgánů v souladu s požadavky Úmluvy.

60. Soud konstatuje, že ve Slovinsku platí obecně jednotný postup pro případy, kdy jsou obžalovaní obviněni z různých forem účasti na stejném trestném činu. Pokud však existuje více spoluobviněných, může být předběžné projednání vedeno s každým obviněným samostatně. Na předběžném projednání je obviněný vyzván, že může prohlásit svoji vinu, a je případně přezkoumána dohoda o vině a trestu ... Dohoda o vině a trestu nebo prohlášení viny, jsou-li přijaty, vedou k trestnímu odsouzení (podobná situace viz rozsudek ve věci Mucha, cit. výše, bod 54). Je-li případ vyřešen tímto způsobem, vnitrostátní soud veřejně vynese rozsudek, v němž uvede skutkovou i právní stránku věci, a výroková část rozsudku je formulována stejným způsobem jako u každého jiného rozsudku - zejména včetně zjištění, že obžalovaný byl odpovědný za dané jednání (nebo opomenutí), a tím spáchal trestný čin, z něhož byl obviněn. Pokud pouze někteří ze spoluobviněných, kteří se měli podílet na spáchání trestného činu, uzavřou dohodu o vině a trestu, soudce, který tyto dohody schválí vynesemím rozsudku, není podle vnitrostátního práva vyloučen z předsedání senátu, který projednává věci ostatních spoluobviněných, kteří se měli podílet na stejném trestném činu ...

61. Pokud jde o okolnosti projednávané věci, Soud poznamenává, že vzhledem k povaze trestných činů, z nichž byly P. K. a S. S. obviněny, mohlo být při popisu okolností týkajících se jejich trestného činu nevyhnutelné odkázat na třetí osoby a na roli, kterou údajně sehrál stěžovatel (viz bod 7 výše). Zbývá určit, zda s ohledem na míru podrobnosti a použité formulace tato zmínka o stěžovateli porušila záruky stanovené v čl. 6 odst. 1 a 2 (viz body 50, 52 a 53 výše).

62. Soud v této souvislosti poznamenává, že rozsudky schvalující dohody o vině a trestu spoluobviněných stěžovatele obsahovaly podrobný popis skutkových okolností týkajících se jejich trestných činů, včetně role stěžovatele v nich, a popis skutkových okolností trestného jednání, které bylo stěžovateli přičítáno (viz bod 7 výše). Ačkoli tyto rozsudky neobsahovaly žádné výslovné samostatné zjištění viny stěžovatele, v jejich výrokové části bylo uvedeno, že P. K. a S. S. úmyslně pomáhaly stěžovateli při spáchání trestného činu zneužitím pravomoci úřední osoby a že spolu s některými dalšími osobami nakládaly s finančními prostředky, o nichž věděly, že byly získány spácháním trestných činů, jejichž „pachatelem“ byl stěžovatel (viz bod 7 výše). Zdá se tedy, že senát soudu provedl právní posouzení jednání stěžovatele ještě před tím, než byl tento postaven před soud.

63. Soud považuje za zvláště důležité poznamenat, že předmětné rozsudky nejen obsahovaly skutkový popis údajné role stěžovatele, ale také se na něj odkazovaly, a to i v jejich výrokové části, jako na osobu, která spáchala trestný čin zneužitím pravomoci úřední osoby, který v té době, pokud jde o jeho osobu, byl pouze ve fázi trestního obvinění. Odkaz na to, že je „pachatelem“ tohoto trestného činu, nenechává žádné pochybnosti o tom, co vnitrostátní soud mínil sdělit. Bylo uvedeno celé jméno stěžovatele a odkazy na něj nebyly formulovány tak, aby naznačovaly, že v předmětné době byl pouze obviněn a stíhán v samostatném trestním řízení (srov. rozsudek ze dne 17. 9. 2024, C. O. proti Německu, č. 16678/22, bod 68). V odůvodnění rozsudků, jimiž byly P. K. a S. S. odsouzeny, ani jinde se neobjevuje žádné vysvětlení, že jeho vina nebyla po právu prokázána (viz rozsudek ve věci Mucha, cit. výše, bod 60; a judikatura Soudního dvora Evropské unie^[5] ... srov. rozsudek ve věci Karaman, cit. výše, body 69 a 70). S ohledem na výše uvedené, zejména na odkaz na stěžovatele jako pachatele daného trestného činu a podrobný popis jeho jednání v rozsudcích proti P. K. a S. S., který jasně naznačuje, že se tohoto trestného činu dopustil, není Soud přesvědčen, že bylo vynaloženo dostatečné úsilí, aby se v maximální možné míře zabránilo vytvoření dojmu, že stěžovatel již byl shledán vinným (srov. rozsudek ve věci Karaman, cit. výše, bod 70).

64. S ohledem na výše uvedené skutečnosti byly rozsudky proti stěžovatelovým spoluobviněným v rozporu s právem stěžovatele na presumpci nevinu, dokud není prokázána jeho vina. Soud dále poznamenává, že ačkoli je zřejmé, že posouzení důkazů podporujících rozsudek založený na dohodě o vině a trestu se kvalitativně liší od posouzení prováděného na závěr běžného soudního řízení, kdy je verdikt vynesen na základě všech předložených důkazů (viz bod 46 výše). Soudce J. G. byl nicméně povinen přezkoumat důkazy proti P. K. a S. S. a na základě těchto podkladů dospět k závěru, že se dopustily trestných činů uvedených v dohodách o vině a trestu (viz body 7, ...). Soud považuje za nepotřebné přezkoumávat odkaz na dohody o vině a trestu P. K. a S. S. v rozsudku vůči stěžovateli (viz body 10, ...) a shledává, že stěžovatel měl oprávněný důvod se obávat, že soudce J. G., který ho nakonec odsoudil (srov. *mutatis mutandis* rozsudek ve věci C. O. proti Německu, cit. výše, bod 69), postrádal požadovanou nestrannost kvůli odkazu, který vůči němu učinil v rozsudcích proti P. K. a S. S. Soud v této souvislosti zdůrazňuje, že i zdání může mít určitý význam, nebo jinými slovy, „spravedlnost musí být nejen vykonávána, ale také musí být vidět, že je vykonávána“. V sázce je důvěra, kterou musí soudy v demokratické společnosti vzbuzovat u veřejnosti (viz mimo jiné rozsudek ze dne 20. 5. 2021, Beg S.p.a. proti Itálii, č. 5312/11, bod 132; a rozsudek velkého senátu ze dne 23. 4. 2015, Morice proti Francii, č. 29369/10, bod 78).

65. Na závěr Soud poznamenává, že vnitrostátní soudy, které se zabývaly žádostmi stěžovatele o nápravu, nezrušily rozsudek soudu prvního stupně z důvodu porušení Úmluvy, které Soud v tomto případě shledal. Při posuzování žádostí stěžovatele o nápravu se Vrchní soud v Koperu a Nejvyšší soud v podstatě omezily na konstatování, že soud prvního stupně byl povinen dospět k verdiktu o vině stěžovatele na základě důkazů přezkoumaných v soudním řízení proti němu (viz bod 12 výše) a že jednání soudce J. G. bylo v souladu s vnitrostátním právem (viz bod 14 výše). Tyto úvahy však nezohledňovaly všechny argumenty stěžovatele a neposuzovaly důležité aspekty tvrzeného porušení požadavku nestrannosti (viz body 11, 13, 56 a 57 výše). Navzdory tomuto, a přestože se Ústavní soud již dříve zabýval podobnými otázkami ..., se Ústavní soud rozhodl ústavní stížnost stěžovatele odmítnout (viz bod 16 výše). Soud konstatuje, že nedávné rozhodnutí Ústavního soudu ... odráželo zvýšenou pozornost věnovanou ochraně práva obviněného na nezávislý soud a presumpci nevinu v situacích, jako je ta v projednávané věci – což je vývoj, který je skutečně vítán. Je však pravdou, že v předmětné věci vrcholné vnitrostátní soudy nenapravily procesní vady řízení v první instanci (viz rozsudek ve věci Meng, cit. výše, bod 64, a odkazy v něm uvedené).

66. Došlo tedy k porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy;

(...)

(Zpracovala: Mgr. Jana Zápotocká)

[1] Rozsudek dostupný v českém jazyce [zde](#).

[2] Rozsudek dostupný v českém jazyce [zde](#).

[3] Rozhodnutí dostupné v českém jazyce [zde](#).

[4] Soud odkázal na judikaturu Soudního dvora, viz rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 18. 3. 2021, *Pometon SpA proti Evropské komisi*, C-440/19; rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5. 9. 2019, *AH a další*, C-377/18; usnesení Soudního dvora Evropské unie ze dne 28. 5. 2020, *UL a VM*, C-709/18.

[5] Viz judikatura Soudního dvora uvedená výše.

L. a ostatní proti Francii, rozsudek ze dne 24. 4. 2025 - Souhlas, rozpoznávací schopnost a zranitelnost nezletilých osob jako podstatné aspekty pro posouzení trestných činů sexuální povahy

Stěžovatel: L. a ostatní

Žalovaný stát: Francie

Číslo stížnosti: 46949/21, 24989/22 a 39759/22

Datum rozhodnutí: 24.04.2025

Článek Úmluvy: čl. 14

čl. 3

čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: nelidské zacházení, oběť sexuálního násilí, ponižující zacházení, sekundární viktimizace, soukromý život

Český právní řád: § 185–187 zákona č. 89/2012 Sb., trestní zákoník

Významnost: 1

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2026

L. a ostatní proti Francii, rozsudek ze dne 24. 4. 2025

Autorský komentář

Předkládané rozhodnutí, přestože se svým obsahem věnuje otázkám, které byly již Soudem v dřívějších rozhodnutích opakovaně rozebírány, má i nyní význam pro případné praktické využití, a to mimo jiné i proto, že ve svém obsahu poukazuje na předchozí judikaturu Soudu, která se otázce sexuálních činů na dětech mladších osmnácti let věnovala. Pro úplnost lze připomenout, že jde o rozsudky ze dne 20. 2. 2020, Y. proti Bulharsku, č. 41990/18; ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20 (jenž byl rozebrán mimo jiné i v č. 3/2024 Modré sbírky); rozsudek ze dne 13. 2. 2024, X. proti Řecku, č. 38588/21; rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98; rozsudek ze dne 20. 6. 2024, Z. proti České republice, č. 37782/21; rozsudek ze dne 12. 12. 2024, Y. proti České republice, č. 10145/22; a další, jimiž byla základní pravidla vytvořena a rozhodná či podstatná kritéria určena a procesní postupy nutné pro danou trestněprávní problematiku vymezeny. Je zde tedy předložen ucelený judikatorní přehled rozhodovací činnosti Soudu týkající se dané oblasti trestné činnosti, již je v současnosti Soudem věnována velká a zvýšená pozornost a v níž se jeho rozhodovací činnost významnou měrou odráží v tom smyslu, že udává pravidla, jak mají vnitrostátní orgány činné v trestním řízení a soudy postupovat.

Instruktivním se toto rozhodnutí jeví zejména potud, že poukazuje na dva okruhy případů sexuálního zneužití dívek mladších patnácti let, u nichž došlo k sexuálnímu kontaktu s pachateli v situaci, když jasně a jednoznačně ani jedna z nich nedávala najevo, že o sex s ním nebo s nimi nestojí.

Poškozená L. sama hasiče k takovému jednání vybízela způsobem, jak je v rozhodnutí popsáno, a stěžovatelky H. B a M. L. byly v době činů pod vlivem drog nebo alkoholu, avšak jednání pachatelů vnímaly a nijak se jim nebránily. U všech Soud shledal „zvláštní zranitelnost stěžovatelek s ohledem na jejich nezletilost v době namítaných skutků, a několik dalších faktorů, jako je jejich zdravotní stav nebo konzumace alkoholu a omamných látek“ (srov. bod 214), což byly skutečnosti, o kterých měly rozhodující orgány vědomí, avšak podle Soudu se této skutečnosti nevěnovaly dostatečně pečlivě a potřebnou rychlostí, aby došly k pochybnosti nevzbuzujícímu závěru o vině pachatelů. U stěžovatelky L. proto vnitrostátním soudům vytkl, že „odůvodnění odvolacího soudu vykazuje závažné nedostatky, pokud jde o posouzení dostatečné rozpoznávací schopnosti paní L. skutečně souhlasit s opakovanými sexuálními styky s několika partnery, s ohledem na její extrémní zranitelnost vyplývající z jejího velmi nízkého věku a zdravotního stavu“ (viz bod 222). Soud se nespokojil s tím, že „hlavní vyšetřovací úkony byly provedeny v období více než jedenácti let od podání trestního oznámení a vydání konečného rozhodnutí“ Kasačního soudu, jenž potvrdil zastavení trestního stíhání pro všechny skutky, a to i přesto, že Soud připustil, že vyšetřování představovalo určité obtíže vzhledem ke zvláštní zranitelnosti stěžovatelky (pokusy o sebevraždu před zahájením řízení a v jeho průběhu). Proto dospěl k závěru, že „nelze považovat řízení za splňující podmínku náležité pečlivosti požadovanou v této oblasti“. Poukázal v té souvislosti i na sekundární viktimizaci, protože se zdravotní stav paní L. během vyšetřování zhoršil (viz bod 224, 225).

Podstatné v tomto rozhodnutí o stěžovatelce L. je to, že i když orgány v tomto trestním řízení činné objasňovaly rozhodné skutečnosti a znaly všechny podstatné skutečnosti na straně poškozené, která sama obviněné vyzívala k sexuálním skutkům a vytvářela pro to podmínky, Soud „určil, že bylo třeba, aby vzaly v úvahu psychologické faktory specifické pro případy znásilnění, posoudily věrohodnost různých výpovědí v příslušném kontextu a vynaložily seriózní úsilí k objasnění rozporů nebo k posouzení duševního stavu a osobní situace stěžovatelky“. U stěžovatelky H. B. Soud vytkl, že se soudy při posuzování činu nevěnovaly dostatečně skutečné povaze jejího souhlasu se sexuálním aktem a „náležitým způsobem nezohlednily faktory zvláštní zranitelnosti stěžovatelky ani účinky okolních okolností“, a tedy nebyla jí poskytnuta v tomto směru dostatečná ochrana (bod 238). V případě stěžovatelky M. L. Soud vytkl, že konečné rozhodnutí „bylo založeno především na výpovědích obviněného, aniž by byla přikládána stejná váha výpovědím stěžovatelky, nebo aby byly tyto výpovědi posouzeny kontextuálně“. Podstatným momentem, pro který rozhodnutí neobstálo, bylo i zjištění Soudu, že vnitrostátní soud neprovedl žádnou podrobnou analýzu slov „ne, jsem panna“, která použila stěžovatelka k odmítnutí prvního pokusu o vaginální penetraci, ani výrazu „to mi dlužíš“, který údajně použil obviněný, aby dosáhl orálního sexu“ (bod 241).

Z uvedeného je zjevné, že Soud apeluje tímto rozhodnutím na vnitrostátní orgány, aby nejenom tento druh trestné činnosti vyšetřovaly s maximální možnou rychlostí bez ohledu na obtíže a rozsáhlost věci, ale aby současně velmi podrobně a konkrétně zkoumaly okolnosti, za kterých k činu dochází, psychický stav poškozených, jejich vnitřní postoje i vnější slovní projevy a důsledně se všemi podrobnostmi, které z její výpovědi plynou, zabývaly právě zejména tehdy, pokud výslovně svůj nesouhlas se sexuálními úkony neprojeví, případně je i provokovaly. Vyjádřený požadavek spočívá v tom, aby řádně analyzovaly „vliv všech okolností“, a při „posuzování rozpoznávací schopnosti a souhlasu stěžovatelek dostatečně“ zohlednily jejich zvláště zranitelnou situaci, „ve které se nacházely, zejména s ohledem na to, že v době sporných skutků byly nezletilé“ (viz bod 249).

Ze všech v rozhodnutí rozvedených závěrů je zřejmé, že Soud, byť tvrdí, že „není povolán rozhodovat o trestní odpovědnosti pachatelů sporných skutků (viz výše uvedený rozsudek M. C. proti Bulharsku, bod 168) a že výše uvedené zjištění nelze vykládat jako stanovisko k vině osob obviněných v této

věci“ (viz bod 250), stanoveným rámcem a vymezenými nedostatky, ukládá vnitrostátním soudům velmi přísná kritéria, podle nichž mají učinit úsudek o vině pachatelů sexuálních deliktů na nezletilých osobách. Zejména přísné podmínky stanoví pro posouzení, zda šlo či nešlo o souhlas těchto poškozených, když nebyl dán, a jejich jednání se mohlo jevit jako svolné, což naznačil i tím, že připomněl, že „souhlas musí vyjadřovat svobodnou vůli mít určitý sexuální styk v okamžiku, kdy k němu dochází, a s přihlédnutím k jeho okolnostem (rozsudek ze dne 23. 1. 2025, H. W. proti Francii, č. 13805/21, bod 91)“.

Z těchto důvodů je zřejmé, že vnitrostátní soudy musí důsledně účinně uplatňovat trestní systém způsobilý potrestat nekonsenzuální sexuální akty a plnit své pozitivní závazky, které mu jsou ukládány s ohledem na požadavky vyplývající z judikatury Soudu a ve světle mezinárodních standardů, a neobyčejně pečlivě zvažovat, zda je pachatel vinen či nevinen. To potvrzuje i Ústavní soud (nález Pl. ÚS 27/25), který v obnoveném řízení v návaznosti na rozsudek ve věci Y. proti České republice poznamenal, že přijetí trestněprávní úpravy je jen prvním krokem, který ke splnění pozitivních závazků státu nestačí. Až zajištěním efektivní procedury realizace při zohlednění okolností každého případu zvláště stát zajistí ochranu obětí. Vznese-li dotyčná osoba hájitelné tvrzení, mají OČTŘ povinnost důkladně a dostatečně prošetřit všechny podstatné okolnosti týkající se naplnění jednotlivých znaků skutkových podstat trestných činů a zajistit tomu odpovídající důkazy.

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

V předmětné věci byly posuzovány tři samostatné případy sexuálního napadení dívek. Stěžovatelkami byly tři ženy, které byly v době skutkových událostí nezletilé (13, 14 a 16 let) a nacházely se ve zvláště zranitelné situaci. Stěžovatelky před vnitrostátními orgány tvrdily, že byly vystaveny sexuálnímu jednání bez svého souhlasu ze strany dospělých mužů, a podaly na ně trestní oznámení pro znásilnění. Trestní řízení skončila zproštěním obžaloby, zastavením řízení, popř. pokračovalo trestní stíhání pouze pro méně závažné trestné činy. Vnitrostátní soudy opakovaně konstatovaly, že dívky byly schopné dát informovaný souhlas a neprokázaly násilí, hrozbu ani překvapení.

Stěžovatelka L. byla v době posuzovaného jednání třináctiletou, zvláště zranitelnou dívkou. Měla problémy ve škole, trpěla vážnými psychickými problémy a byla velmi sociálně izolovaná. Byla intenzivně léčena s depresí a úzkostí, měla za sebou četné pokusy o sebevraždu, sebepoškození a psychiatrické hospitalizace. Trpěla záchvaty, které vedly k 130 zásahům hasičů v jejím domě. Stěžovatelka L. tyto osoby obdivovala a důvěřovala jim jako morálním autoritám. V roce 2009 mělo dojít k předmětným jednáním, přičemž stěžovatelka L. měla mít pohlavní styk s několika hasiči, kteří znali její věk. Podle stěžovatelky L. nebyla do pohlavního styku nucena, ale z důvodu medikace měla oslabenou možnost posouzení své situace. Její sexuální styky byly podle psychologického posudku formou sebepoškozujícího jednání. Obvinění uvedli, že sexuální jednání iniciovala stěžovatelka L. a s pohlavním stykem měla souhlasit. Z výpovědi jednoho obviněného vyplynulo, že hasiči v okolí věděli o četných hospitalizacích stěžovatelky L., jejích sebevražedných sklonech a sebepoškození.

V roce 2010 oznámila výše uvedené skutečnosti stěžovatelka L. společně se svou matkou na policejní stanici. Policista, který stěžovatelku L. jako první vyslyšel, se jí opakovaně ptal, proč se nebránila jako „žena, která je znásilňována“. Soudce shledal, že k pohlavnímu styku došlo, avšak bez použití násilí. Její psychologické problémy podkopaly věrohodnost jejích tvrzení ohledně informovaného souhlasu. Podle vnitrostátního soudu nebylo prokázáno znásilnění. Vnitrostátní soudy konstatovaly, že stěžovatelka L. měla dostatečné porozumění, aby mohla souhlasit s předmětným jednáním.

V ostatních stížnostech byly stěžovatelkami dvě dívky, u nichž mělo dojít ve věku 14 a 16 let k nekonsenzuálnímu pohlavnímu styku. V obou případech hrál roli alkohol a další omamné látky,

kteřé dıvky požíly. Pachatelé měli využít stavu ovlivněného alkoholem a mít s nimi nekonsenzuální pohlavní styk. V jednom z případů stěžovatelka uvedla, že pokud by nebyla intoxikována, nikdy by k takovému jednání nesvolila. Druhá stěžovatelka vypověděla, že návrhy pachatele slovně odmítla, ale cítila se neschopna bránit se pohlavnímu styku, aniž by toto tvrzení dokázala vysvětlit. Vnitrostátní orgány dospěly k závěru, že s ohledem na chování stěžovatelek mohly obviněné osoby oprávněně předpokládat, že stěžovatelky souhlas udělily. Zároveň podle vnitrostátních orgánů neexistovaly žádné důkazy o tom, že by pachatelé užili násilí, nátlak, výhrůžky nebo překvapení.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 3, 8 A 14 ÚMLUVY

149. Stěžovatelky namítají, že francouzské právo a praxe nezajišťují účinnou ochranu před znásilněním a že jejich nezletilost a zranitelnost v době posuzovaných skutků nebyly náležitým způsobem zohledněny. První a třetí stěžovatelka (paní L. a M. L.) dále tvrdí, že vnitrostátní orgány si včas nespĺnily svou povinnost vyšetřit a potrestat pachatele trestných činů, které oznámily. První stěžovatelka tvrdí, že byla během trestního řízení vystavena sekundární viktimizaci a diskriminačnímu zacházení. Stěžovatelky se odvolávají na čl. 3, 8 (v případě první stěžovatelky) a na čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 3 a 8, které stanoví:

Článek 3

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Článek 8

Každý má právo na respektování svého ... soukromého života ...

Článek 14

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví ...

(...)

2. Posouzení Soudu

a) Použitelné zásady

192. Soud úvodem připomíná, že znásilnění a závažné sexuální útoky jsou považovány za zacházení, které spadá do působnosti čl. 3 Úmluvy a dotýkají se základních hodnot a podstatných aspektů „soukromého života“ ve smyslu čl. 8 (viz zejména rozsudek ze dne 20. 2. 2020, Y. proti Bulharsku, č. 41990/18, body 63–65, a případy v něm citované; rozsudek ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20, bod 49; a rozsudek ze dne 13. 2. 2024, X. proti Řecku, č. 38588/21, body 65–66).

193. Soud dále poznamenává, že obecné zásady použitelné v této oblasti byly formulovány zejména v případě M. C. proti Bulharsku (rozsudek ze dne 4. 12. 2003, č. 39272/98, body 149–152). Připomíná, že pozitivní závazky, jež jsou státům ukládány na základě čl. 3 a 8 Úmluvy, zahrnují povinnost přijmout trestněprávní normy stanovující trestnost a sankcionující účinným způsobem jakýkoli nekonsenzuální sexuální akt (rozsudek ze dne 15. 3. 2016, M. G. C. proti Rumunsku, č. 61495/11, bod 59; rozsudek ze dne 28. 5. 2020, Z. proti Bulharsku, č. 39257/17, bod 67; a rozsudek ze dne 27. 5. 2021, J. L. proti Itálii, č. 5671/16, bod 117) a uplatňovat tato ustanovení prostřednictvím účinného vyšetřování a trestního stíhání (viz výše citovaný rozsudek M. C. proti Bulharsku, body 153 a 166; a

rozsudek ze dne 2. 5. 2017, B. V. proti Belgii, č. 61030/08, bod 55). Tyto pozitivní závazky je třeba vykládat ve světle příslušných mezinárodních nástrojů, zejména Istanbulské úmluvy, která poskytuje komplexní rámec pro prevenci, stíhání a odstranění násilí na ženách a ochranu obětí (viz výše citované rozsudky ve věci J. L. proti Itálii, bod 120; a Vučković, bod 57).

194. Pozitivní závazky vyplývající z čl. 3 a 8 vyžadují v první řadě zavedení legislativního a regulačního rámce, který umožní náležitým způsobem chránit jednotlivce před útoky na jejich fyzickou a morální integritu, zejména před tak závažnými činy, jako je znásilnění (viz výše citované rozsudky M. C. proti Bulharsku, bod 150; a J. L. proti Itálii, bod 118).

195. Pokud jde o tuto hmotněprávní povinnost, Soud ve svém rozsudku M. C. proti Bulharsku (viz výše, bod 154) uznal, že státy požívají širokého prostoru pro uvážení, pokud jde o prostředky k zajištění náležité ochrany před znásilněním. V této souvislosti konstatoval, že požadavek, aby oběť kladla fyzický odpor, již v právních rádech evropských států neplatí a že ačkoli v mnoha z těchto států definice znásilnění stále zmiňuje použití násilí nebo hrozby násilí pachatelem, judikatura a právní nauka považují za podstatný znak skutkové podstaty trestného činu znásilnění spíše absenci souhlasu, nikoli použití síly. Soud proto vyjádřil svoje přesvědčení, že jakýkoli rigidní přístup k trestání trestných činů sexuální povahy, který by například vyžadoval ve všech případech důkaz o fyzickém odporu, by mohl vést k beztrestnosti pachatelů určitých typů znásilnění a tím by mohl ohrozit účinnou ochranu sexuální autonomie jednotlivce. V souladu s normami a současnými trendy v této oblasti, včetně toho, že absence souhlasu je považována za podstatný znak skutkové podstaty znásilnění a sexuálního násilí, Soud dospěl k závěru, že státy mají povinnost stanovit trestnost a sankcionovat účinným způsobem všechny nekonsenzuální sexuální akty, včetně těch, kde oběť nekladla fyzický odpor (tamtéž, body 157-166; rozsudek ze dne 20. 6. 2024, Z. proti České republice, č. 37782/21, bod 52; a rozsudek ze dne 12. 12. 2024, Y. proti České republice, č. 10145/22, bod 58).

196. Soud dále připomíná, že čl. 3 a 8 Úmluvy ukládají státům také pozitivní procesní závazek. Pokud tedy osoba vznesne hájitelné tvrzení, že se stala obětí jednání odporujícímu těmto ustanovením, musí vnitrostátní orgány provést účinné oficiální vyšetřování, které umožní zjistit skutkový stav a identifikovat a případně potrestat odpovědné osoby. Jedná se o povinnost vynaložit prostředky, nikoli dosáhnout výsledku. Ačkoli tato povinnost neznamena, že každé trestní řízení musí skončit odsouzením nebo dokonce uložením konkrétního trestu, vnitrostátní soudy nesmějí v žádném případě projevovat ochotu nechat beztrestnými útoky na fyzickou a morální integritu osob, aby byla zachována důvěra veřejnosti v dodržování zásady legality a aby se vyhnuly jakémukoli zdání spoluúčasti nebo tolerance nezákonných jednání (viz mimo jiné výše citovaný rozsudek J. L. proti Itálii, bod 118; rozsudek ze dne 9. 2. 2021, N. Ç. proti Turecku, č. 40591/11, bod 96; výše citované rozsudky Z. proti České republice, bod 53; a Y. proti České republice, bod 59).

197. I když v praxi může být někdy obtížné prokázat absenci souhlasu bez „přímých“ důkazů znásilnění, jako jsou stopy násilí nebo přímí svědci, vnitrostátní orgány mají přesto povinnost prošetřit všechny skutečnosti a rozhodnout po posouzení všech okolností. Vyšetřování a jeho závěry se musí zaměřit především na otázku absence souhlasu (viz výše citované rozsudky M. C. proti Bulharsku, bod 181; a M. G. C. proti Rumunsku, bod 72).

198. Aby bylo vyšetřování účinné, musí být dostatečně důkladné a objektivní. Orgány musí přijmout rozumná opatření, kterými disponují, aby získaly důkazy týkající se dotčených skutkových okolností, například shromážděním výpovědí svědků, znaleckých posudků a lékařsko-forenzních důkazů (viz mimo jiné rozsudek ze dne 27. 11. 2012, M. N. proti Bulharsku, č. 3832/06, bod 39; rozsudek ze dne 23. 1. 2014, W. proti Slovinsku, č. 24125/06, bod 64; a výše citovaný rozsudek X. proti Řecku, bod 69).

199. Požadavek na rychlost a náležitou pečlivost je v tomto kontextu rovněž neodmyslitelnou

součástí záruky účinnosti (viz výše citované rozsudky M. N. proti Bulharsku, bod 46; Y. proti Bulharsku, bod 81; a X. proti Řecku, *ibidem*; a v případě tvrzení o sexuálním zneužívání dítěte, rozsudek ze dne 20. 2. 2024, M. G. proti Litvě, č. 6406/21, body 96 a 98). Soud také připomíná, že dodržování procesního požadavku čl. 3 se posuzuje na základě několika parametrů, takže ačkoli žádný z těchto vzájemně provázaných prvků sám o sobě není cílem, jejich souhrnné posouzení umožňuje zhodnotit celkovou účinnost vyšetřování [viz například rozsudek ze dne 7. 2. 2023, M. B. a ostatní proti Slovensku (č. 2), č. 63962/19, bod 55; a rozsudek ze dne 21. 1. 2025, Panayotopoulos a ostatní proti Řecku, č. 44758/20, bod 104].

200. Soud při posuzování dodržování pozitivních závazků státu zohledňuje význam ochrany práv obětí. Trestní řízení týkající se trestných činů sexuální povahy je pro oběť často velmi těžkou zátěží, zejména pokud je proti své vůli konfrontována s obžalovaným (viz rozsudek ze dne 28. 5. 2015, Y. proti Slovinsku, č. 41107/10, bod 103; a výše citovaný rozsudek X. proti Řecku, bod 70). Při vedení řízení musí soudní orgány vedle účinného dodržování práv na obhajobu dbát na ochranu obrazu, důstojnosti a soukromého života domnělých obětí sexuálního násilí, mimo jiné tím, že nezveřejňují informace a osobní údaje, které nesouvisejí s daným případem. Podle Soudu je zásadní, aby se vyhýbaly opakování sexistických stereotypů v soudních rozhodnutích, bagatelizování genderově podmíněného násilí a vystavování žen sekundární viktimizaci používáním obviňujících a moralizujících výroků, které mohou podkopat důvěru obětí v soudnictví (viz výše citované rozsudky Y. proti Slovinsku, body 97 a 101-104; a J. L. proti Itálii, body 137-141).

201. Zásady, které Soud stanovil a jež byly právě připomenuty, jsou použitelné *a fortiori* na děti, jak to předpokládají další mezinárodní předpisy, například čl. 18 až 24 Lanzarotské úmluvy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 179; a výše citovaný rozsudek M. G. proti Litvě, bod 98). S cílem chránit je před sexuálním zneužíváním s ohledem na jejich zranitelnost (viz rozsudek ze dne 20. 6. 2019, A. a B. proti Chorvatsku, č. 7144/15, bod 111; výše citované rozsudky M. C. proti Bulharsku, body 150 a 183; a M. G. C. proti Rumunsku, bod 56), Soud rozšířil rozsah pozitivních závazků žalovaného státu z hlediska čl. 3 a 8 Úmluvy tím, že vyžaduje, aby byl upřednostněn jejich zájem (výše uvedené rozsudky Z. proti Bulharsku, body 69-70; N. Ç. proti Turecku, bod 113; a M. G. proti Litvě, bod 98) a aby bylo účinně zajištěno uplatňování jejich práv (rozsudek ze dne 31. 3. 2016, A., B. a C. proti Lotyšsku, č. 30808/11, body 148-149). Tato ochrana, která zahrnuje přijetí vhodných podpůrných opatření usnadňujících zotavení a sociální reintegraci mladých obětí sexuálního zneužívání (*mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 20. 3. 2012, C. A. S. a C. S. proti Rumunsku, č. 26692/05, body 72, 82 a 83; a výše citovaný rozsudek M. N. proti Bulharsku, bod 40), musí být poskytována také dospívajícím, kteří ještě nedosáhli plné zralosti zletilé osoby.

202. Soud již rovněž zdůraznil, že vývoj v chápání toho, jak je znásilnění prožíváno, zejména nezletilými dívkami, ukazuje, že často nekladou žádný fyzický odpor z důvodu různých psychologických faktorů nebo protože se obávají násilí ze strany pachatele (viz výše citované rozsudky M. C. proti Bulharsku, bod 164, a Z proti Bulharsku, bod 68). Soud kromě toho v rozsudku ve věci N. Ç. proti Turecku (viz výše citovaný rozsudek týkající se nucené prostituce, bod 115) rozhodl, že prisuzování souhlasu nezletilé osoby mladší patnácti let stejnou váhu jako souhlasu dospělé osoby není v žádném případě přípustné.

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

i. Předběžné úvahy

203. Soud nejprve uvádí, že tři stěžovatelky ve svých stížnostech zpochybňují použitelný právní rámec, a to konkrétně trestněprávní úpravu znásilnění, a rovněž napadají způsob, jakým byl na ně uplatněn. Zejména tvrdí, že absence jejich souhlasu nebyla orgány náležitě zohledněna.

204. Soud se v projednávané věci zabývá otázkou, zda vnitrostátní orgány jednaly v souladu se svými pozitivními závazky vyplývajícími z čl. 3 a 8 Úmluvy, aby stěžovatelkám zajistily účinnou ochranu před nekonsenzuálními činy sexuální povahy, které tvrdí, že utrpěly. Soud proto posoudí, zda, jak tvrdí stěžovatelky, právní rámec použitelný v době sporných skutků a přístup zvolený orgány pro posouzení skutkového stavu a uplatňování tohoto právního rámce v projednávaných případech, včetně vedení vyšetřování, vykazovaly takové nedostatky, že došlo k porušení těchto povinností (viz výše citované rozsudky X. proti Řecku, bod 71; Z. proti Bulharsku, bod 56; a Y. proti České republice, bod 61).

205. Soud zadruhé připomíná, že tímto postupem nemůže nahradit vnitrostátní orgány při posuzování skutkového stavu věci ani rozhodovat o trestní odpovědnosti domnělých pachatelů (viz výše citované rozsudky M. C. proti Bulharsku, bod 168; a J. L. proti Itálii, bod 122).

ii. K respektování pozitivních závazků žalovaným státem plynoucích z čl. 3 a 8 Úmluvy (ve spojení s čl. 14 ve vztahu k stížnosti č. 46949/21)

a) Společné úvahy pro všechny tři stížnosti

– K použitelnému právnímu rámci

206. Soud uvádí, že trestněprávní úprava znásilnění podle čl. 222-23 trestního zákoníku ... neobsahuje žádný výslovný odkaz na pojem „souhlas“. Totéž platí pro ustanovení použitelné na sexuální napadení a sexuální napadení nezletilých (čl. 222-22 a 222-22-1 trestního zákoníku ...). Nicméně absence souhlasu je již po dlouhou dobu zohledňována Kasačním soudem v jeho judikatuře ... Vnitrostátní soudy se tak snaží právně kvalifikovat existenci nebo absenci souhlasu při současném respektování práv na obhajobu obviněné osoby ... v kontextu některých případů, kdy soudce s výjimkou protichůdných tvrzení jednotlivých stran disponuje pouze malým množstvím důkazních prostředků. Projednávané stížnosti představují ilustraci těchto obtíží.

207. Soud v této souvislosti konstatuje, že podle zprávy GREVIO o Francii ze dne 19. 11. 2019 definice znásilnění ve francouzském právu vyvolává „značnou právní nejistotu způsobenou kolísavými výklady skutkové podstaty“ trestného činu (násilí, nátlak, hrozba nebo překvapení) a neumožňuje „zahrnout situaci všech obětí, které nedaly souhlas, zejména pokud jsou ve stavu strnutí“, zatímco „taková definice by umožnila ... provést změnu paradigmatu nezbytnou k uznání ústředního významu vůle oběti a umožnila by Francii zařadit se mezi země, které již tento důležitý krok učinily“ (... viz také čtvrtou obecnou zprávu GREVIO ze dne 21. 9. 2023 ...).

208. Soud v této souvislosti poukazuje na to, že mezi smluvními státy dnes panuje rostoucí shoda na tom, že do definice znásilnění je třeba výslovně zahrnout pojem informovaného souhlasu a stanovit, že absence takového souhlasu je podstatným znakem skutkové podstaty trestného činu ... Kromě toho mezinárodní závazky Francie, zejména ratifikace Istanbulské úmluvy v roce 2014, vyžadují takový vývoj, i když žalovaný stát si zachovává určitý prostor pro definování kritérií svobodného souhlasu ve své legislativě ... V tomto ohledu Soud po zjištění stávajících nedostatků právního rámce ... zaměřeného na ochranu práv obětí sexuálního násilí, poukazuje na významné změny ve francouzské legislativě v této oblasti od roku 1980 ..., na nedávné reformy vnitrostátního práva týkající se nezletilých obětí takového násilí ..., na předložení několika návrhů zákonů reformujících trestněprávní definici znásilnění ..., jakož i na závěry a návrhy formulované v řadě stanovisek a zpráv ... a vyzývající k posílení práv obětí.

209. Výše uvedené úvahy Soud zohlední v rámci svého posouzení toho, jak vnitrostátní orgány uplatnily použitelný právní rámec v každé ze tří stížností, které mu byly předloženy.

- K uplatnění právního rámce v projednávaných věcech

210. Soud nejprve poznamenává, že vnitrostátním orgánům nelze vytýkat, že vyšetřování a prověřování byla ukončena rozhodnutím o zproštění obžaloby (stížnost č. 24989/22) nebo rozhodnutím o zastavení trestního stíhání bez postoupení obviněných před soud rozhodující ve věci samé, aby byly souzeny pro zločiny znásilnění (stížnosti č. 46949/21 a 39759/22). Rozhodnutí, kterým se ukončuje trestní stíhání nebo jeho část, totiž samo o sobě nepředstavuje porušení výše popsaných pozitivních závazků ze strany vnitrostátních orgánů (viz, *mutatis mutandis*, výše uvedený rozsudek J. L. proti Itálii, bod 118).

211. Soud dále zdůrazňuje, že se musí naopak ujistit, zda vnitrostátní orgány, kterým bylo podáno trestní oznámení týkající se namítaných skutků znásilnění, skutečně posoudily okolnosti případu z hlediska gendrově podmíněného násilí a zda využily všech možností, které měly k dispozici, aby objasnily okolnosti namítaných skutků (viz výše citované rozsudky M. C. proti Bulharsku, body 177-182; a *mutatis mutandis*, X. proti Řecku, bod 87). Za tímto účelem se Soud zejména zaměřuje na ověření, zda vzaly v úvahu psychologické faktory specifické pro případy znásilnění, zda posoudily věrohodnost různých výpovědí v příslušném kontextu a zda vynaložily seriózní úsilí k objasnění rozporů nebo k posouzení duševního stavu a osobní situace stěžovatelek, a to i při posuzování závěrů znaleckých posudků (viz, *mutatis mutandis*, výše citovaný rozsudek X. proti Řecku, *ibidem*).

212. Ve vztahu k projednávaným věcem Soud konstatuje, že ihned po podání trestních oznámení stěžovatelkami bylo zahájeno trestní řízení a vyšetřující soudce nebo soud byly povoláni k projednání namítaných skutků. V každém z těchto případů vnitrostátní orgány vyslechly účastníky řízení a zaznamenaly jejich výpovědi, včetně výpovědí při konfrontaci, jakož i výpovědi hlavních svědků, a nařídily vyšetřování s cílem zjistit osobnost obviněných a obětí, zejména prostřednictvím výslechů a dotazování, lékařských vyšetření a psychiatrických a psychologických znaleckých posudků.

213. Soud zatřetí připomíná, že pro zajištění náležité ochrany před znásilněním a sexuálními trestnými činy musí orgány v případě potřeby zohlednit zranitelnost obětí, zejména nezletilých, v souladu se standardy vypracovanými v této oblasti vnitrostátními a mezinárodními nástroji ...

214. Soud v projednávaném případě zdůrazňuje zvláštní zranitelnost stěžovatelek s ohledem na jejich nezletilost v době namítaných skutků, a několik dalších faktorů, jako je jejich zdravotní stav nebo konzumace alkoholu a omamných látek. Dále poznamenává, že orgány měly o této zvláštní zranitelnosti vědomí, ať už proto, že byla zdokumentována již delší dobu, nebo proto, že byla zjištěna na začátku či v průběhu vyšetřování ...

215. Nyní přísluší Soudu, aby s ohledem na výše uvedené úvahy posoudil okolnosti každé ze tří stížností a stanovil, zda si žalovaný stát splnil své pozitivní závazky vyplývající z čl. 3 a 8 Úmluvy, a v případě stížnosti č. 46949/21 zda byla stěžovatelka vystavena diskriminačnímu zacházení ve smyslu čl. 14 ve spojení s výše uvedenými čl. 3 a 8.

β) Stížnost č. 46949/21 (L. proti Francii)

216. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka byla v době oznámených skutků osoba mladší patnácti let, byl použitelný právní rámec vymezen ustanovením poslední věty čl. 222-22-1 trestního zákoníku ve znění zákona ze dne 3. 8. 2018, který měl okamžitou účinnost ... Toto ustanovení určuje, že pokud jsou skutky spáchány na nezletilé osobě mladší patnácti let, psychický nátlak nebo překvapení „jsou dovozovány na základě zneužití zranitelnosti oběti, která nemá pro tyto činy potřebnou rozpoznávací schopnost“. Bylo tedy na francouzských trestních soudech, aby jak při posuzování skutkových okolností, tak při uplatňování vnitrostátního práva, zkoumaly, zda došlo k použití násilí, fyzického nebo psychického nátlaku či překvapení. V tomto ohledu bylo zejména jejich povinností, s ohledem

na věk oběti, zjistit, zda měla nebo neměla potřebné rozpoznávací schopnosti, a pokud ne, zda pachatelé zneužili její zranitelnost takovým způsobem, že lze hovořit o psychickém nátlaku nebo překvapení.

217. Soud konstatuje, že při zamítnutí kvalifikace skutků jako znásilnění a při potvrzení usnesení vyšetřujícího soudce se vyšetřovací senát odvolacího soudu opíral v první řadě o nedůvěryhodnost výpovědi stěžovatelky, „které bez objektivních důkazů neumožňovaly dovodit nedostatek souhlasu“ ... Zadruhé přihlédl stejně jako vyšetřující soudce ... k chování stěžovatelky popsaném obviněnými, a to i přes popření ze strany dotčené osoby, a poukázal na „iniciativní a provokativní“ chování, „kroky, které podnikla [...], aby se seznámila s hasiči, jejichž povolání ji fascinovalo, a se kterými navázala sexuální vztahy, často na veřejných místech, která si sama vybrala, a kde často poskytovala kondomy“, její „aktivní účast při pohlavních stycích, zejména prováděním orálního sexu“, jakož i na „její schopnost odmítnout určité praktiky, jako je anální styk nebo lízání, a odmítnout některé ze svých partnerů“ (...). Odvolací soud z toho vyvodil, že navzdory věkovému rozdílu mezi stěžovatelkou a obviněnými, kteří byli všichni zletilé osoby, okolnosti případu neumožňovaly uzavřít, že došlo k násilí, fyzickému nebo psychickému nátlaku nebo překvapení.

218. Pokud jde o zranitelnost stěžovatelky, soudci odvolacího soudu měli za to, že obvinění nemuseli být nutně schopni tuto zranitelnost rozpoznat, zejména s ohledem na „zatajování jejího věku a na její tělesnou konstituci“, „krátkost kontaktů“ a skutečnost, že „její jizvy po řezání neprokazovaly její křehkost“. Dále se domnívali, že „její aktivní účast během pohlavních styků [...] neodhalovala, že byla pod silným vlivem léků“. Odvolací soud nakonec dodal, že pokud jde o obviněné hasiče, „jejich obvyklý úspěch u ženského pohlaví a někdy nevázané chování žen vůči nim je nepřímělo k zamyšlení“ (tamtéž).

219. Ačkoli Kasační soud zrušil rozsudek odvolacího soudu ve věci trestného činu mravního ohrožení nezletilého, potvrdil jej v části, v níž odvolací soud připustil existenci souhlasu stěžovatelky, poté co konstatoval, že důvody pro tento závěr „byly bez nedostatků nebo rozporů“ ...

220. Soud nejprve zdůrazňuje, že stěžovatelka byla v extrémně zranitelné situaci, jelikož jí bylo v době oznámení prvních skutků 13 let. Dále poukazuje na psychickou labilitu stěžovatelky, jež byla příčinou četných zásahů hasičů v jejím domě, přičemž od roku 2008 jich bylo více než sto. Dále poznamenává, že stěžovatelka uvedla, že před namítanými událostmi byla obětí šikany ve škole, která měla závažné psychologické důsledky, vedla k přerušení školní docházky a značné izolaci, jakož i k velmi intenzivní lékařské péči z důvodu opakovaných panických záchvatů a tetanie. V době svého prvního setkání s obviněnými osobami již byla hospitalizována na psychiatrii z důvodu sebepoškozování a pokusů o sebevraždu, přičemž hospitalizace pokračovaly po celé sporné období, včetně doby probíhajícího trestního řízení ... Soud má nakonec za to, že zřejmý zájem stěžovatelky o hasiče, hraničící s posedlostí, ji činil obzvláště zranitelnou vůči jejich projevům pozornosti a sexuálním návrhům.

221. Soud však konstatuje, že vnitrostátní soudci při posuzování chování a souhlasu stěžovatelky opomněli provést kontextuální hodnocení okolností daného případu, zejména pokud jde o nerovnováhu ve vztazích mezi stěžovatelkou a osobami, s nimiž měla pohlavní styk. Ačkoli vyšetřování prokázalo, že některé z obviněných osob znaly její zdravotní historii a velmi nízký věk ..., neprovedli řádnou analýzu ani těchto skutečností, ani výpovědi stěžovatelky, která popisovala sexuální styk s P. C. jako systematický výsledek jeho požadavků, poté co si získal její důvěru i důvěru jejích rodičů během předchozích záchranných zásahů. Stejně tak vůbec nezohlednili skutečnosti ze spisu, které mohly podpořit tvrzení stěžovatelky, že byla považována za „snadnou sexuální kořist“, protože její jméno kolovalo v hasičské stanici obviněných osob i v dalších stanicích ... Soud dále konstatuje, že nebylo dostatečně zohledněno chování stěžovatelky a účinky okolních okolností na ni, jakož i faktory svědčící o její zvláštní zranitelnosti, ať už se jedná o její zdravotní stav, který byl

popsán již při podání trestního oznámení ..., nebo závěry psychiatrických znaleckých posudků vypracovaných v letech 2010 a 2013. Z těchto posudků vyplývá, že patologie paní L. mohla vysvětlovat „sebepoškozující chování“ v podobě „nevhodného sexuálního svádění“ a „potřebu ponížít se“, což ji činilo „obzvláště ovlivnitelnou, vnímavou a sugestibilní“, tedy zranitelnou natolik, že nebyla schopna vyjádřit informovaný souhlas, přičemž tato zranitelnost byla „rozpoznatelná třetími osobami“ ...

222. Za těchto okolností a v souladu s názorem vyjádřeným generální advokátkou u Kasačního soudu ... je Soud toho názoru, že odůvodnění odvolacího soudu vykazuje závažné nedostatky, pokud jde o posouzení dostatečné rozpoznávací schopnosti paní L. skutečně souhlasit s opakovanými sexuálními styky s několika partnery s ohledem na její extrémní zranitelnost vyplývající z jejího velmi nízkého věku a zdravotního stavu.

223. Soud navíc poznamenává, že za okolností podobných skutečnostem v daném případě by reforma vyplývající ze zákona ze dne 21. 4. 2021, která zavedla samostatnou trestněprávní úpravu znásilnění nezletilé osoby mladší patnácti let zletilou osobou v čl. 222-23-1 trestního zákoníku, mohla bez dalšího přezkoumání vést k postoupení osob, které se dopustily pohlavního styku se stěžovatelkou, před trestní porotní soud, a to pouze na základě zjištění, že jejich věkový rozdíl s ní činí nejméně pět let ...

224. Pokud jde dále o požadavek účinnosti vyšetřování, který zahrnuje zejména rychlost trestního řízení (viz výše bod 199), Soud připomíná, že v tomto ohledu je třeba posoudit, zda vnitrostátní orgány prošetřily s požadovanou rychlostí stěžovatelkou oznámené skutky znásilnění. Soud v projednávaném případě konstatuje, že hlavní vyšetřovací úkony byly provedeny v období více než deseti a půl let, které uplynulo mezi podáním trestního oznámení stěžovatelkou dne 31. 8. 2010 a vydáním prvního rozsudku Kasačního soudu o částečném zrušení rozhodnutí dne 17. 3. 2021. Tato doba se prodloužila na jedenáct let a téměř devět měsíců až do rozsudku Kasačního soudu ze dne 18. 5. 2022, který definitivně potvrdil zastavení trestního stíhání pro všechny skutky znásilnění nezletilé osoby mladší patnácti let. Soud uznává, že vyšetřovací řízení představovalo určité obtíže, zejména kvůli velkému počtu osob, které stěžovatelka obvinila, a kvůli rozsáhlým a různorodým lékařským podkladům, které byly součástí spisu. Zdůrazňuje však, že vzhledem ke zvláštní zranitelnosti stěžovatelky, o které svědčí pokusy o sebevraždu před zahájením řízení a v jeho průběhu, bylo nutné případ projednat s mimořádnou pečlivostí. Tato zjištění jsou pro Soud postačující, aby uzavřel, že za okolností daného případu a s ohledem na mimořádně bolestivou zdravotní anamnézu stěžovatelky, o které měly orgány plnou znalost, nelze trestní řízení trvající více než jedenáct let, které vedlo zejména k vyloučení právní kvalifikace skutku jako znásilnění, považovat za splňující podmínku náležité pečlivosti požadovanou v této oblasti.

225. Pokud jde konečně o sekundární viktimizaci, které stěžovatelka podle svých tvrzení čelila, Soud nejprve poznamenává, že její zdravotní stav se během vyšetřování zhoršil ..., což odůvodnilo ukončení vyšetřovacího řízení vyšetřujícím soudcem ...

226. Soud se zadruhé domnívá, že alespoň ve dvou případech vnitrostátní orgány porušily svou povinnost chránit důstojnost dotčené osoby tím, že ji vystavily obviňujícím a moralizujícím výrokům, a výrokům, které šířily sexistické stereotypy, které mohly podkopat důvěru obětí v soudnictví (viz výše uvedený rozsudek J. L. proti Itálii, bod 141).

227. Na jedné straně poukazuje na to, že již na začátku vyšetřování, při svém druhém výslechu dne 7. 9. 2010, který provedl specializovaný útvar, byla stěžovatelka konfrontována s otázkami policisty, který jí nepřímou vytkal, že neprojevila absenci svého souhlasu křikem nebo fyzickým odporem ... Tyto výměny vedly stěžovatelku k přiznání, že se nechovala adekvátně, jak se údajně očekává od oběti znásilnění vůči jejímu útočníkovi. Soud poukazuje na nevhodnost takových výroků, které

vyvolávají pocit viny a diskreditují slova stěžovatelky, a které byly proneseny ve fázi přijímání trestního oznámení, což je rozhodující fáze řízení, během níž mají orgány povinnost poskytovat obětem zvláštní podporu. Dále zdůrazňuje, že tyto výroky nejsou v souladu se současným pojetím skutkové podstaty znásilnění, jehož kvalifikace již není podmíněna prokázáním fyzického odporu oběti, jak bylo připomenuto v rozsudku M. C. proti Bulharsku ...

228. Soud na druhé straně poukazuje na genderové stereotypy obsažené v odůvodnění rozsudku vyšetřovacího senátu ze dne 12. 11. 2020, které karikaturním a hanlivým způsobem popisuje skutečnosti, které stěžovatelka oznámila, a odkazuje na „obvyklý úspěch [hasičů] u žen a [k] jejich někdy nevázanému chování vůči nim“, které je údajně „nevedlo k zamyšlení“ (...). Tyto důvody se zdaleka neomezovaly na popis názoru obviněných osob, jak tvrdí vláda, ale měly za cíl zbavit pachatele oznámených skutků odpovědnosti. Použité výrazy i význam, který sledují, jsou podle Soudu zcela irelevantní (viz, *mutatis mutandis*, výše uvedený rozsudek J. L. proti Itálii, body 136 a 141).

229. Soud připomíná, že v rámci institucionální reakce na genderově podmíněné násilí a v boji proti nerovnosti mezi pohlavími je podstatné, aby soudní orgány ve svých rozhodnutích neopakovaly sexistické stereotypy a nezlehčovaly genderově podmíněném násilí. V projednávaném případě Soud považuje genderové stereotypy, které přijal vyšetřovací senát odvolacího soudu ve svém rozsudku ze dne 12. listopadu 2020, za právně irelevantní a zasahující do důstojnosti stěžovatelky (viz, *mutatis mutandis*, výše uvedený rozsudek J. L. proti Itálii, body 141-142).

230. Pokud jde o stížnost vycházející z čl. 14 ve spojení s čl. 3 a 8 Úmluvy, Soud se domnívá, že jeho předchozí zjištění týkající se sekundární viktimizace, které byla paní L. vystavena, jsou dostatečná k tomu, aby mohl rovněž dospět k závěru, že důvody rozsudku vyšetřovacího senátu jsou poznamenány diskriminací založenou na pohlaví (srov. v oblasti domácího násilí kvalifikovaného jako násilí na základě pohlaví, které samo o sobě představuje formu diskriminace žen, rozsudek ze dne 9. 6. 2009, Opuz proti Turecku, č. 33401/02, body 184-191 a 200; rozsudek ze dne 28. 6. 2016, Halime Kılıç proti Turecku, č. 63034/11, bod 113; rozsudek ze dne 8. 7. 2021, Tkheldidze proti Gruzii, č. 33056/17, bod 51; a rozsudek ze dne 23. 5. 2023, A. E. proti Bulharsku, č. 53891/20, bod 116).

231. Soud nakonec konstatuje, že Kasační soud se k této otázce nevyjádřil, a to navzdory tomu, že se před ním stěžovatelky dovolávaly čl. 3, 8 a 14 Úmluvy a Istanbulské úmluvy ...

232. Soud z výše uvedených úvah dovozuje, že s ohledem na právní rámec platný ke dni sporných skutků a způsob jeho použití v projednávaném případě selhání vnitrostátních orgánů, pokud jde jak o nedostatečnou pečlivost a rychlost řízení, tak o způsob posouzení skutečné povahy jejího souhlasu, nejenže zbavilo stěžovatelku náležité ochrany, ale také ji vystavilo sekundární viktimizaci, která rovněž představuje diskriminaci.

233. Z toho vyplývá, že námitka vlády o nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, kterou Soud posoudil společně s opodstatněností námitek stěžovatelky podle čl. 3, 8 a 14 Úmluvy ..., musí být zamítnuta. Soud totiž konstatuje, že v rámci probíhajících řízení nejsou soudy povolány k posouzení týchž právních kvalifikací jako znásilnění, o nichž nemohou rozhodovat, ale odlišnými trestnými činy sexuálního útoku.

γ) Stížnost č. 24989/22 (H. B. proti Francii)

234. Jelikož H. B. byla v době spáchání namítaných skutků nezletilá osoba mladší patnácti let, byl použitelný právní rámec, stejně jako v první stížnosti (viz výše, bod 216), vymezen ustanoveními poslední věty čl. 222-22-1 trestního zákoníku ...

235. Soud konstatuje, že při posuzování souhlasu stěžovatelky odvolací soud, jehož závěr nebyl

zpochybněn Kasačním soudem ..., jednak zohlednil, že vzhledem k jejímu chování mohli obvinění oprávněně předpokládat, že s tím souhlasila, a jednak, že nic nenasvědčuje tomu, že by jednali za použití násilí, nátlaku, hrozby nebo překvapení. K tomuto závěru dospěli soudci odvolacího soudu na základě skutečnosti, že rozpoznávací schopnost H. B. nebyla v době sexualizovaných her ovlivněna alkoholem, neboť nikdy nezmínila ztrátu vědomí nebo zbavení vůle, ale pouze pocity výčitek. Rovněž vzali v úvahu, že dříve téhož dne měla první pohlavní styk s třetí osobou a že hrála „aktivní“ roli během hry „akce nebo pravda“, kterou navrhli tři muži. Konečně odvolací soud poukázal na odbourání zábran stěžovatelky pod vlivem alkoholu a na „domino efekt“ s její 17letou kamarádkou, která se téhož večera dopustila sexuálních aktů s jedním z obviněných (nezletilým).

236. Soud konstatuje, že odvolací soud tímto postupem neposoudil vliv silné intoxikace alkoholem na vědomí a chování stěžovatelky, ačkoli ta během celého trestního řízení prohlašovala, že by „to nikdy neudělala“, kdyby „nebyla pod vlivem alkoholu“, že neměla přesné vzpomínky na sled událostí, že již ve svých prvních výpovědích vyšetřovatelům v den události zmínila „souhlas daný ve změněném stavu vědomí“ a „zneužití“ tohoto souhlasu a že navíc vykazovala stopy násilí na těle ... Je pozoruhodné, že soudci odvolacího soudu vzali v úvahu opilost stěžovatelky pouze proto, aby kvalifikovali její odbourání zábran a vyloučili jakéhokoli oportunistického jednání ze strany obviněných osob. Soud dále poukazuje na to, že odvolací soud neprovedl žádné kontextuální posouzení zvláště zranitelné situace, v níž se stěžovatelka nacházela, která byla v době posuzovaných skutků velmi mladá dívka, která měla toho odpoledne svůj první pohlavní styk s třetí osobou a čelila naléhavým návrhům dvou zletilých osob ve věku 21 a téměř 30 let. Soudci odvolacího soudu rovněž nezohlednili chování těchto osob, které uprchly, aby se ukryly na parkovišti, když jejich vozidlo spatřil bratr stěžovatelky, a poté ponechaly dvě nezletilé dívky uprostřed noci na krajnici dálnice.

237. Soud však zdůrazňuje, že jak soud prvního stupně, tak generální advokátka u Kasačního soudu dospěli k odlišnému posouzení skutkového stavu a výkladu existujícího právního rámce. Soud prvního stupně se totiž prohlásil za věcně nepřislušný z důvodu trestní povahy skutků projednávané věci, kterou shledal poté, co kvalifikoval souhlas stěžovatelky za „nesvobodný, neboť byl dán v důsledku překvapení“ a zabýval se existencí „možného souhlasu vynuceného fyzickým násilím“ ... Ve stejném smyslu navrhla generální advokátka u Kasačního soudu ve svém stanovisku ..., aby kvalifikace znásilnění nebyla založena pouze na prostředcích, které pachatel použil, ale především na nedostatečně informovaném souhlasu oběti s pohlavním stykem. Dospěla k závěru, že rozsudek odvolacího soudu je třeba zrušit, protože soudci na nižším stupni dostatečně nevysvětlili, jak byl zachován souhlas stěžovatelky a její schopnost dát souhlas s pohlavním stykem navzdory její intoxikaci alkoholem. Soud připomíná, že tento návrh Kasační soud nenásledoval, když prohlásil kasační stížnost stěžovatelky za nepřípustnou, a to přesto, že jej kasační stížností vyzývala, aby zohlednil existenci „zdánlivého“ souhlasu postrádajícího svobodnou vůli ...

238. Z výše uvedených úvah Soud dovozuje, že s ohledem na právní rámec platný v době sporných skutků a jeho uplatnění v projednávaném případě, přístup přijatý v této věci vnitrostátními soudy, které při posuzování skutečné povahy jejího souhlasu náležitým způsobem nezohlednily faktory zvláštní zranitelnosti stěžovatelky ani účinky okolních okolností nebyl způsobilý jí zajistit náležitou ochranu.

6) Stížnost č. 39759/22 (M. L. proti Francii)

239. Vzhledem k tomu, že M. L. byla v době v době namítaných skutků nezletilá osoba starší patnácti let, byl použitelný právní rámec stanoven ustanoveními čl. 222-23 a 222-22-1 trestního zákoníku ... Podle těchto ustanovení lze psychický nátlak nebo překvapení dovést z významného věkového rozdílu mezi zletilým pachatelem a nezletilou obětí. V projednávaném případě vnitrostátní soudy tuto hypotézu vyloučily z důvodu malého věkového rozdílu mezi stěžovatelkou (16 let) a obviněnou

osobou (čerstvě 18 let).

240. Soud připomíná, že v projednávaném případě odvolací soud poté, co konstatoval, že nebyly naplněny žádné znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění, potvrdil usnesení o zastavení trestního stíhání vydané v prvním stupni ... K tomu nejprve uvedl, že zranitelnost stěžovatelky nebyla dostatečně prokázána, aby bylo možné dovodit, že se jednalo o překvapení. Dále konstatoval, že stěžovatelka, která uvedla, že si zachovala plnou duševní pohotovost, nebyla nucena následovat A. H. do pokoje, kde došlo k namítaným skutkům, a že nebylo prokázáno, že nebyla schopna pochopit úmysly dotyčné osoby, protože „její panenství samo o sobě nebylo neslučitelné s dostatečnými znalostmi v sexuální oblasti ..., které jsou obvykle zjišťovány u dívek jejího věku“. Odvolací soud poté vyloučil jakýkoli nátlak nebo násilí vůči stěžovateli. Nejprve vyloučil jakoukoli formu násilí a fyzického nátlaku poté, co konstatoval, že ačkoli stěžovatelka popsala „brutální a bolestivé anální proniknutí“, při níž na ní chlapec ležel a držel ji na posteli, a upřesnila, že ji při orálním sexu tahal za hlavu, dotyčný popřel jakýkoli úmyslný nátlak. Soudci odvolacího soudu zadruhé vyloučili jakoukoli formu psychického nátlaku poté, co konstatovali, že ten nemůže vyplývat pouze ze subjektivního hodnocení oběti. Odvolací soud nakonec dospěl k závěru o neexistenci úmyslu spáchat znásilnění, když konstatoval, že A. H. zohlednil odmítnutí vaginálního styku ze strany stěžovatelky a nevyložil její postoj jako odmítnutí souhlasu s jakýmkoli pohlavním stykem (*ibidem*).

241. Soud nejprve poukazuje na to, že posouzení namítaných skutků odvolacím soudem bylo založeno především na výpovědích obviněného, aniž by byla přikládána stejná váha výpovědím stěžovatelky, nebo aby byly tyto výpovědi posouzeny kontextuálně. Zdůrazňuje, že byla projednána pouze konzistentnost výpovědi stěžovatelky, aniž by byla zohledněna konzistentnost výpovědí A. H., které mohly potvrdovat, že nerespektoval odmítnutí stěžovatelky k sexuálním aktům, které na ní byly prováděny. Odvolací soud tedy neprovedl žádnou podrobnou analýzu slov „ne, jsem panna“, která použila stěžovatelka k odmítnutí prvního pokusu o vaginální penetraci, ani výrazu „to mi dlužíš“, který údajně použil obviněný, aby dosáhl orálního sexu ... Vnitrostátní soudy rovněž řádně neposuzovaly okolnosti anální penetrace, jak je popsal A. H., který tvrdil, že „nevěděl, jak“ k tomu došlo, a že když se o ni třel navzdory jejímu prvnímu odmítnutí penetrace, jeho penis „vklouzl“ do jejího konečníku „nenásilně“ ..., zejména tím, že jeho výpovědi nebyly konfrontovány s výpověďmi M. L., která hovořila o násilí při prvním análním styku a o stavu strnutí, v němž se nacházela.

242. Zadruhé Soud konstatuje, že ačkoli konzumace alkoholu a jiných omamných látek byla oběma protagonisty prokázána a uznána obviněným jako faktor vysvětlující jejich chování, tato okolnost nebyla vnitrostátními soudci zohledněna jako prvek, který stěžovatelku, společně s její nezletilostí a panenstvím, stavěl do zvláště zranitelné situace. Takové posouzení vlivu okolních okolností nebyla provedena ani v rámci psychiatrického posudku stěžovatelky, který měl vést k náležitému pochopení psychických mechanismů působících v době sporných skutků a jejího pasivního chování během namítaných skutků.

243. Na základě všech těchto skutečností Soud po zjištění, že použité genderové stereotypy byly neúčinné a navíc nevhodné, dospěl k závěru, že soudci odvolacího soudu dovodili souhlas stěžovatelky především na základě jejího pasivního chování a absence fyzického odporu, aniž by náležitě zohlednili její zvláštní zranitelnost a psychický stav, v rozporu se současnými poznatky o chování obětí znásilnění, zejména pokud jsou v mladém věku (*viz, mutatis mutandis*, výše uvedený rozsudek M. C. proti Bulharsku, body 164–166, a výše uvedený bod 202).

244. Soud poznamenává, že Kasační soud tyto nedostatky nenapravit, když kasační stížnost, která mu byla předložena, prohlásil za nepřijatelnou, v souladu s návrhem zpravodaje ... Soud rovněž uvádí, že v pozdějším rozhodnutí zaujal Kasační soud odlišný názor na stav strnutí nebo ochromení oběti znásilnění za účelem dovození subjektivní stránky jednání pachatele ...

245. Pokud jde o část námitky týkající se neefektivity soudního řízení, Soud odkazuje na to, jak již uvedl výše v souvislosti s první stěžovatelkou (viz výše bod 224), že je v této souvislosti třeba posoudit, zda vnitrostátní orgány přistoupily k posouzení skutků znásilnění, které stěžovatelka oznámila, s náležitou rychlostí v průběhu trestního řízení, které trvalo celkem osm let a osm měsíců, než skončilo rozhodnutím o zastavení trestního stíhání bez postoupení osoby, vůči níž směřovalo řízení, před soud rozhodující ve věci samé.

246. Soud v této souvislosti poznamenává, že jednoduché úkony nezbytné pro vyšetřování byly provedeny ve lhůtách, které se nejeví jako slučitelné se závažností oznámených skutků. Poukazuje tak na to, že A. H. byl poprvé vzat do policejní vazby dne 9. 12. 2014, tedy téměř rok a čtyři měsíce po prvním trestním oznámení stěžovatelky ze dne 13. 8. 2013. Je pravda, že mezi odložením trestního oznámení státním zastupitelstvím dne 6. 1. 2015 a podáním trestního oznámení s připojením návrhu na připuštění stěžovatelky jako poškozené účastnice řízení dne 3. 11. 2016 uplynul rok a téměř deset měsíců ... Soud však poznamenává, že poté uplynulo osm měsíců do zahájení řízení před vyšetřujícím soudcem, a poté téměř další rok, než byla vyslechnuta stěžovatelka, a téměř dva roky, než byl dne 26. 11. 2018 ustanoven soudní znalec z oboru psychiatrie, aby stěžovatelku vyšetřil. V každé fázi řízení pak uplynula lhůta přibližně jednoho roku (květen 2020, květen 2021 a duben 2022). Po celkovém posouzení a s ohledem na pečlivost, která se v tomto typu řízení vyžadují (viz výše bod 199), má Soud za to, že výše uvedené lhůty svědčí o nedostatečné pečlivosti při vedení dotčeného trestního řízení, přestože se nejednalo o zvláště složitý případ.

247. Soud z výše uvedených úvah uzavírá, že s ohledem na právní rámec platný v době sporných skutků a na způsob jeho použití v daném případě, selhání vnitrostátních orgánů spočívající jak v nedostatečné rychlosti řízení, tak ve způsobu posouzení skutečné povahy souhlasu stěžovatelky, nevedla k zajištění náležité ochrany stěžovatelky.

iii. Závěr

248. Soud závěrem konstatuje, že ve všech třech stížnostech vyšetřovací orgány a vnitrostátní soudy neposkytly náležitou ochranu stěžovatelkám, které oznámily případy znásilnění, když jim v době posuzovaných skutků bylo pouze 13, 14 a 16 let.

249. Soud je po konstatování nedostatečné rychlosti a pečlivosti při vedení trestního řízení ve dvou z těchto stížností, toho názoru, že ve všech třech stížnostech vnitrostátní soudy řádně neanalyzovaly vliv všech okolností, a při posuzování rozpoznávací schopnosti a souhlasu stěžovatelek dostatečně nezohlednily jejich zvláště zranitelnou situaci, ve které se nacházely, zejména s ohledem na to, že v době sporných skutků byly nezletilé.

250. Připomínaje, že souhlas musí vyjadřovat svobodnou vůli mít určitý sexuální styk v okamžiku, kdy k němu dochází, a s přihlédnutím k jeho okolnostem (rozsudek ze dne 23. 1. 2025, H. W. proti Francii, č. 13805/21, bod 91), se Soud domnívá, že s ohledem na tehdy použitelný právní rámec a jeho uplatnění v konkrétních případech žalovaný stát nesplnil své pozitivní závazky, které mu ukládaly, s ohledem na požadavky vyplývající z jeho judikatury a ve světle mezinárodních standardů, účinně uplatňovat trestní systém způsobilý potrestat nekonsenzuální sexuální akty. V této souvislosti připomíná, že není povolán rozhodovat o trestní odpovědnosti pachatelů sporných skutků (viz výše uvedený rozsudek M. C. proti Bulharsku, bod 168) a že výše uvedené zjištění nelze proto vykládat jako stanovisko k vině osob obviněných v této věci.

251. Soud dospěl k závěru, že žalovaný stát nesplnil své pozitivní závazky vůči všem třem stěžovatelkám, a proto došlo k porušení čl. 3 a 8 Úmluvy ve všech třech případech.

252. Rovněž dospěl k závěru, že v případě stížnosti L. (č. 46949/21) (viz výše bod 230) došlo k

porušení čl. 14 ve spojení s výše uvedenými čl. 3 a 8.

...

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Rozhoduje* o spojení stížností;
2. *Rozhoduje* ve vztahu k stížnosti č. 46949/21 (L. proti Francii), že připojí druhou část námítky týkající se nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy podle čl. 3 a 8 samostatně a ve spojení s čl. 14 Úmluvy k posouzení opodstatněnosti těchto námitek a po jejím posouzení ji *zamítá*;
3. *Prohlašuje* stížnosti tří stěžovatelek ve vztahu k námitkám podle čl. 3 a 8 Úmluvy a ve vztahu k stížnosti č. 46949/21 (L. proti Francii) podle čl. 14 ve spojení s výše uvedenými čl. 3 a 8 za přijatelné;
4. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 a 8 Úmluvy, a ve vztahu k stížnosti č. 46949/21 (L. proti Francii) i čl. 14 ve spojení s čl. 3 a 8 Úmluvy;
5. *Rozhoduje*, že ve vztahu ke stížnostem č. 24989/22 (H. B. proti Francii) a č. 39759/22 (M. L. proti Francii) došlo k porušení čl. 3 a 8 Úmluvy;
6. *Rozhoduje*, že není třeba zkoumat přijatelnost a opodstatněnost námítky č. 39759/22 (M. L. proti Francii) podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (délka řízení);
7. *Rozhoduje*, že žalovaný stát má zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, následující částky:
 - (a) 25 000 EUR paní L., 15 000 EUR paní H. B. a 15.000 EUR paní M. L. ... jako náhradu nemajetkové újmy;
 - (b) 16 020 EUR paní L., 1 000 EUR paní H. B. a 1.000 EUR paní M. L. ... jako náhradu nákladů řízení;
 - (...)
8. *Zamítá* v ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.
(...)

(Zpracoval: Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)

Martinez Fernandez proti Maďarsku, rozsudek ze dne 27. 5. 2025 - Povinnosti procesního opatrovníka a vliv medikace v řízení o nedobrovolné hospitalizaci

Stěžovatel: Martinez Fernandez

Žalovaný stát: Maďarsko

Číslo stížnosti: 30814/22

Datum rozhodnutí: 27.05.2025

Článek Úmluvy: čl. 5 odst. 1 písm. e)
čl. 5 odst. 4

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: duševně nemocné osoby, nedobrovolná hospitalizace, opatrovník, opatrovník/zastoupení, přezkum zákonnosti zbavení svobody, spravedlivý proces, zbavení svobody

Český právní řád: čl. 8 Listiny základních práv a svobod
§ 38–40 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
§ 66–83 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2026

Martinez Fernandez proti Maďarsku, rozsudek ze dne 27. 5. 2025

Autorský komentář

Komentovaný rozsudek se týká povinností procesního opatrovníka v řízení o vyslovení přípustnosti nedobrovolné hospitalizace člověka v psychiatrické nemocnici, odpovědnosti soudu za dohled nad jejich plněním, jakož i zohlednění vlivu medikace na realitu účasti posuzovaného člověka na uvedeném řízení. Především, že řízení ohledně převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu v České republice probíhalo v roce 2025 u českých soudů bezmála 60 tisíc, přičemž určitá část – odhadem převyšující 10 tisíc, takže nikoli zanedbatelná –, se týká psychiatrických hospitalizací.[1]

V projednávané věci proti Maďarsku zůstal procesní opatrovník pasivní a podpořil nedobrovolnou hospitalizaci stěžovatelky, aniž s ní situaci řádně probral a zabýval se jejím přáním, natož toto přání obhajoval. Ačkoli systémové nedostatky v práci procesních opatrovníků v obecné rovině dříve konstatoval jak maďarský ombudsman, tak nejvyšší soud (Kúria), tamní soudy z pasivity procesního opatrovníka v projednávané věci nevyvodily žádné důsledky. Vedle toho se nikdo nezabýval ani vlivem medikace na schopnost stěžovatelky reálně se účastnit řízení.

Zdá se, že právě poukaz na posledně zmíněný problém představuje hlavní vklad tohoto rozsudku do rozvoje jinak bohaté judikatury Soudu v dané oblasti. Aspekt vlivu medikace nemusí být zdaleka

přítomen ve všech případech procesu právního posuzování nedobrovolného umístění do psychiatrické nemocnice. Je to však jedna z otázek, kterou je namístě při soudním řízení přezkoumat.

Naproti tomu k povinnostem procesního opatrovníka a dohledu nad jejich plněním již existuje vskutku četná prejudikatura, na niž tento rozsudek navázal. Přesto, jak od roku 2007 upozorňuje český veřejný ochránce práv, i v České republice přetrvávají problémy s ochranou procesních práv lidí v nedobrovolné hospitalizaci, včetně kvalitní a efektivní právní pomoci. Ombudsman a bývalý předseda Nejvyššího soudu Otakar Motejl poukazoval na praxi některých soudních pracovníků, kteří pacienty přesvědčovali, aby podepsali souhlas s hospitalizací.[2] Jeho nástupce, bývalý soudce Nejvyššího i Ústavního soudu Pavel Varvařovský popsal nečinnost advokátů v roli procesních opatrovníků, kteří pacienty nenavštěvovali, nečinili žádné úkony, ba ani se neseznámili se spisem.[3] Podobné stesky zazněly ještě v prosinci 2025 na kulatém stole, který Kancelář veřejného ochránce práv a ochránce práv dětí pořádala ve spolupráci s Českou advokátní komorou.

Judikatura Soudu ani ratifikace Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, která zdůrazňuje rovnost všech lidí, bez ohledu na druh či míru postižení nebo nemoci, před zákonem a vyžaduje změnu přístupu také v oblasti hospitalizace bez souhlasu, u nás doposud nevedly k větším systémovým posunům. Dokonce v roce 2015 měl Ústavní soud potřebu připomenout, že i „osoba s duševním postižením je člověk nadaný všemi základními lidskými právy, včetně práva na to být slyšen a možnosti vyjádřit se k věci v řízení, jehož je účastníkem, jakož i na přijetí odpovídajících úprav s cílem usnadnit mu účinné plnění jeho role účastníka“ a že úplným minimem ochrany práv hospitalizovaného člověka je to, že s ním jeho opatrovník-advokát alespoň „naváže kontakt“.[4]

Namísto poskytování zvláštní ochrany lidem zbaveným osobní svobody z důvodu jejich duševního onemocnění stát mezitím podmínky pro jejich efektivní zastupování ztížil, když snížil odměnu pro soudem ustanovené advokáty v detenčním řízení. Takto diskriminačně nastavený systém se ombudsmanovi podařilo dvakrát zvrátit u Ústavního soudu. V prvním ze dvou řízení o souladu advokátního tarifu[5] Ústavní soud rovněž poukázal na pozitivní závazky vyplývající zejména z čl. 13 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, včetně nutnosti zajistit těmto osobám účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními. (Dodejme, že relevantních ustanovení této úmluvy je více, např. též čl. 12 a 14 věnované po řadě právní způsobilosti a právu na svobodu a bezpečnost.) Ve druhém nálezu[6] tyto úvahy zopakoval a doplnil, že nastavení snížených odměn pro procesní opatrovníky dává společnosti signál o tom, že jejich práce je méně hodnotná, což může dlouhodobě vést ke snížení dostupnosti právních služeb pro nejvíce zranitelné klienty. Tento přístup jde přímo proti snahám o jejich lepší právní ochranu.

Toliko formální poskytnutí právní pomoci každopádně nemůže zajistit patřičný přístup ke spravedlnosti a soudní ochraně lidem, kteří se v souvislosti s nenadálou psychiatrickou hospitalizací zpravidla ocitají ve složité životní situaci a ve zranitelném postavení.

Jak bylo naznačeno výše, dodnes se setkáváme s řadou svědectví lidí, kteří si stěžují na neinformovanost o svém právním postavení a možnostech, formální přístup advokáta, který je mnohdy vůbec nenavštívil, i soudu v rozhodných okamžicích, a tedy přinejmenším na přetrvávající pocit bezmoci, protože poskytnutá právní ochrana byla ve skutečnosti neúčinná. Komentovaný rozsudek poskytuje konkrétnější vodítka k výkladu pozitivních závazků státu a k tomu, jak mají své povinnosti v této oblasti naplňovat jednotliví aktéři justice, zejména soudy a procesní opatrovníci z řad advokátů.

Podle Soudu ve Štrasburku je úloha procesního opatrovníka dvojí. Předně musí nedobrovolně hospitalizovaného člověka informovat o jeho právech a poskytnout mu radu ohledně nejvhodnějšího postupu. Současně musí také sám zjišťovat jeho přání ohledně dalšího průběhu hospitalizace a soudního řízení, vyžádat si jeho pokyny a řídit se jimi, aby mohl účinně hájit jeho postavení a chránit

jeho zájmy v průběhu řízení. Komunikace mezi advokátem a klientem musí být podle Soudu „smysluplná“ (*meaningful*). Advokát tedy musí ke klientovi přistupovat bez předsudků a aktivně usilovat o zjištění jeho přání. Může být například nezbytné, aby klienta navštívil opakovaně, protože při první návštěvě může být dezorientovaný, nedůvěřivý nebo pod vlivem medikace v takové míře, že není schopen svou vůli srozumitelně vyjádřit. Třebaže budou i případy, kdy umístěný člověk nebude vůbec s to se vyjádřit, není možné z toho dopředu vycházet.

Soud ve Štrasburku doposud nevyjasnil, zda – a případně v jakém rozsahu – je procesní opatrovník vázán pokyny klienta, jehož rozhodovací schopnosti mohou být v dané chvíli významně ovlivněny nemocí či medikací. Zaznívá, že součástí role advokáta jako procesního opatrovníka je hájit jakési objektivizované nejlepší zájmy umístěného, a nikoli primárně jeho přání, jak by to měl dělat u kteréhokoli jiného klienta. Ačkoli Soud i Ústavní soud zdůrazňují, že je nezbytné, aby advokát umístěného člověka vyslechl a zjistil jeho názor (případně jej alespoň osobně zhlédl), oba zároveň opakovaně pracují s konceptem „(nejlepšího) zájmu“ a ochrany umístěné osoby jako s korektivem, který může v určitých situacích oslabit požadavek jednat striktně podle jejích pokynů. Ústavní soud například uvádí, že nepodání opravného prostředku procesním opatrovníkem může být odůvodněno ochranou zdraví nebo života klienta.[7]

V praxi jsme občas svědky toho, že si někteří advokáti tuto výjimku z pravidla vykládají natolik široce, že pokyny klienta fakticky přestávají považovat za relevantní. Takový postup často vychází z předsudků, že samotná duševní porucha automaticky vylučuje schopnost umístěné osoby racionálně posoudit svou situaci a potřebu péče. Ve skutečnosti může být nesouhlas s hospitalizací motivován řadou legitimních a racionálních důvodů. Dotyčný člověk může preferovat jiný typ podpory či léčby, nemusí být spokojen s podmínkami v zařízení nebo mu hospitalizace zásadně narušuje běžný život – práci, studium, péči o blízké či jiné závazky. Právě proto je důsledné zjišťování klientovy vůle a její promítnutí v řízení jádrem efektivního zastoupení.

Pokud opatrovník nehájí v první řadě přání umístěného, nehájí toto přání v řízení v konečném důsledku nikdo – o jeho zájem má přece pečovat soud i nemocnice. Navíc se takový přístup dostává do rozporu s tím, že by se právní pomoci mělo umístěnému dostat na rovnoprávném základě s ostatními – u ostatních se advokát řídí především pokyny klienta. A výkon procesního opatrovnictví spadá podle zákona do běžného výkonu advokacie. V konečném důsledku je takový postup v přímém rozporu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která přímo vyžaduje, aby se s člověkem se zdravotním postižením jednalo na rovnoprávném základě s ostatními a aby jeho procesní zastupování nebylo předurčeno diagnózou, mírou postižení ani případným omezením svéprávnosti. [8]

Z hlediska právní jistoty i vymezení rolí by byl „čistší“ a pro advokátní praxi předvídatelnější výklad, podle něhož je advokát povinen postupovat vždy v souladu s pokyny klienta. Tím by odpadl tlak na to, aby advokáti sami *a priori* hodnotili, co je v klientově „nejlepším zájmu“, tedy otázku, k jejímuž kvalifikovanému posouzení zpravidla nemají odborné kompetence. Současně by se zřetelněji oddělily role jednotlivých aktérů: advokát by zajišťoval efektivní uplatnění klientovy vůle v řízení, zatímco posouzení potřeby ochrany umístěného člověka, potažmo společnosti, by zůstalo na soudu.

Zvýšené nároky klade Soud ve Štrasburku také na vnitrostátní soud, který procesního opatrovníka ustanovuje. Jak vyplývá z jeho ustálené judikatury, soud musí nad takovým opatrovníkem vykonávat důsledný dohled. Měl by se ujistit o tom, jak se opatrovník své role zhostil, a minimálně začít tím, že se advokáta na kontakt s klientem vůbec zeptá. Pokud je povinností soudu dohlédnout na to, jak advokát v roli procesního opatrovníka ve vztahu ke klientovi postupoval, nemůže se advokát bránit odpověď s poukazem na povinnost mlčenlivosti. Soud nakonec též rozhoduje o odměně advokáta, a tu by v rozporu s účelem neměl přiznávat za čistě formální postup. Ostatně pokud má mít podle Ústavního soudu advokát jako procesní opatrovník obdobnou odměnu jako v roli zástupce klienta na

plnou moc, musí přitom dbát i dalších standardů advokátní profese.

Jinak se můžeme obávat, že se stejným problémem jako Maďarsko v komentovaném rozsudku se před Soudem ve Štrasburku dříve či později setká i Česká republika.

Problematika dohledu nad jednáním procesního opatrovníka i zohlednění vlivu medikace na výpověď umístěné osoby je však jen výsečí jinak komplexní problematiky, kterou detenční řízení představuje, i požadavků, které na řízení týkající se zbavení svobody z důvodu duševní poruchy klade judikatura Soudu a vnitrostátní právní úprava. To však jednoznačně přesahuje možnosti, které skýtá tento již tak jako tak delší komentář.

(JUDr. Vít Alexander Schorm a Mgr. Zuzana Durajová)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelku, již bylo v rozhodné době 83 let a měla diagnostikovanou demenci, převezla záchranná služba na toxikologické oddělení všeobecné nemocnice s podezřením na náhodné předávkování předepsanými léky. Přestože se toto podezření nakonec nepotvrdilo, byla následně přemístěna do psychiatrické nemocnice, jelikož působila neklidně a dezorientovaně. Během vyšetření nespolupracovala, křičela, požadovala propuštění a údajně též udeřila záchranáře. Byla jí tak podána antipsychotika a sedativa a následně byla nedobrovolně hospitalizována na psychiatrickém oddělení.

Nemocnice se obrátila na soud s žádostí o schválení stěžovatelčiny hospitalizace. Stěžovatelka udělila plnou moc k zastupování svému synovi. Ten se však o termínu jednání dozvěděl jen hodinu předem. O udělení plné moci byl soudce informován na začátku jednání, nicméně v té době již stěžovatelce byl jmenován procesní opatrovník. Vzhledem k tomu, že syn stěžovatelky neměl právní vzdělání, soud rozhodl o ponechání opatrovníka s cílem zajistit ochranu jejích zájmů.

Během jednání, jež trvalo 17 minut, zástupce nemocnice objasnil důvody hospitalizace, duševní stav stěžovatelky i dosavadní léčbu. Stěžovatelka byla krátce vyslechnuta, přičemž na základní otázky odpovídala zmateně. Znalkyně na základě pozorování a dokumentace uvedla, že stěžovatelčina nedobrovolná hospitalizace byla oprávněná vzhledem k bezprostřednímu nebezpečí, které její chování naznačovalo. Jelikož se stav nezlepšil, doporučila pokračování hospitalizace. Stěžovatelčin syn měl výhrady, které opíral o zhoršení stěžovatelčina stavu během pobytu v nemocnici. Opatrovník konstatoval, že řízení probíhá v souladu se zákonem, a souhlasil s nedobrovolnou léčbou stěžovatelky. Soud následně označil hospitalizaci stěžovatelky za oprávněnou a nařídil její povinnou léčbu.

Po šesti dnech byla stěžovatelka z nemocnice propuštěna, když lékař konstatoval stabilizaci jejího stavu. Proti rozhodnutí o nedobrovolné hospitalizaci podala odvolání s tím, že její chování bylo důsledkem postupného zhoršování demence, nikoli akutní situace vyžadující urgentní péči. Namítala, že při soudním jednání nemohla uplatnit svá práva, protože byla pod vlivem silných sedativ, což znemožnilo řádné posouzení jejího stavu. Dále uvedla, že nebyla řádně zastoupena, jelikož její syn nebyl na jednání připraven a procesní opatrovník pouze podpořil nedobrovolnou léčbu, aniž by ji hájil. S odvoláním ani s dalšími opravnými prostředky k nejvyššímu a ústavnímu soudu stěžovatelka neuspěla.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 1 PÍSM. E) A ODS. 4 ÚMLUVY

41. Stěžovatelka namítala, že její nedobrovolná hospitalizace byla neoprávněná a že o ní bylo rozhodnuto postupem, při kterém nebyla respektována její procesní práva. Opírala se o čl. 5 odst. 1

písm. e) a odst. 4 Úmluvy, které znějí takto:

„1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:

...

e) zákonné držení ... osob duševně nemocných, ...

...

4. Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Úvodní poznámky

53. Stěžovatelka namítala porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy kvůli nedostatkům v soudním řízení, v jehož rámci byla přezkoumána její akutní hospitalizace a nařízena její povinná léčba v nemocnici.

54. Soud opakuje, že čl. 5 odst. 4 opravňuje zadržené osoby zahájit řízení za účelem přezkoumání, zda byly splněny procesní a hmotněprávní podmínky podstatné z hlediska „zákonnosti“ jejich zbavení osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 (viz rozsudek velkého senátu ze dne 22. 5. 2012, *Idalov proti Rusku*, č. 5826/03, bod 161; rozsudek ze dne 22. 10. 2013, *M. H. proti Spojenému království*, č. 11577/06, bod 74; a rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2016, *Khlaifia a ostatní proti Itálii*, č. 16483/12, bod 128). Současně čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy mimo jiné stanoví procesní záruky týkající se řízení vedoucího k nedobrovolnému umístění osoby do psychiatrické nemocnice, aby bylo zajištěno spravedlivé a řádné řízení bez jakékoli svévole [viz rozsudek ze dne 24. 10. 1979, *Winterwerp proti Nizozemsku*, č. 6301/73, bod 45; rozsudek ze dne 17. 4. 2014, *Anatolij Rudenko proti Ukrajině*, č. 50264/08, bod 104; a rozsudek ze dne 19. 2. 2015, *M. S. proti Chorvatsku* (č. 2), č. 75450/12, bod 114].

55. Námitky týkající se procesních vad při soudním povolování nedobrovolné hospitalizace podle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, jako jsou ty uplatněné stěžovatelkou, přezkoumal Soud v řadě předchozích věcí [viz *M. S. proti Chorvatsku* (č. 2), cit. výše, body 114-115 a 148-160; rozsudek ze dne 4. 4. 2017, *V. K. proti Rusku*, č. 9139/08, body 22-42; a rozsudek ze dne 2. 5. 2013, *Zagidulina proti Rusku*, č. 11737/06, body 50 a 70].

56. S ohledem na výše uvedenou judikaturu Soud, jemuž přísluší provádět právní kvalifikaci skutkového stavu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2018, *Radomilja a ostatní proti Chorvatsku*, č. 37685/10 a 22768/12, body 110-126; a rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2023, *Grosam proti České republice*, č. 19750/13, bod 90), dospěl k závěru, že námitky vznesené stěžovatelkou by měly být posouzeny podle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy.

(b) Shrnutí obecných zásad

57. Obecné zásady týkající se zbavení svobody osob s problémy v oblasti duševního zdraví byly shrnuty ve věcech *Rooman proti Belgii* (rozsudek velkého senátu ze dne 31. 1. 2019, č. 18052/11, body 190-193) a *Denis a Irvine proti Belgii* (rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2021, č. 62819/17 a 63921/17, body 134-137).

58. Kromě toho Soud opakovaně rozhodl, že k tomu, aby bylo zbavení svobody jednotlivce spravedlivé, je nezbytné, aby dotčená osoba měla přístup k soudu a možnost být slyšena, a to buď osobně, nebo v případě nutnosti prostřednictvím určité formy zastoupení (viz rozsudek ze dne 24. 10. 1979, Winterwerp proti Nizozemsku, č. 6301/73, bod 60; a rozsudek velkého senátu ze dne 17. 1. 2012, Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, bod 171). Účinná účast na řízení znamená mimo jiné možnost předkládat argumenty na podporu tvrzení dané osoby (viz rozsudek ze dne 31. 5. 2016, A. N. proti Litvě, č. 17280/08, bod 91). Problémy v oblasti duševního zdraví mohou vést k omezení nebo úpravě způsobu, jímž se tato účast vykonává, ale nemohou ospravedlnit narušení její podstaty, s výjimkou zcela výjimečných okolností, kdy dotyčná osoba není vůbec schopna vyjádřit souvislý názor nebo dát právnímu zástupci řádné pokyny (A. N. proti Litvě, cit. výše, bod 90; a rozsudek ze dne 14. 2. 2012, D. D. proti Litvě, č. 13469/06, bod 118). K ochraně zájmů osob, které z důvodu svého duševního onemocnění nejsou plně schopny jednat samy za sebe, mohou být zapotřebí zvláštní procesní záruky (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 7. 2014, Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, č. 47848/08, bod 113; a D. D. proti Litvě, cit. výše, bod 118).

59. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud je osoba zadržena v psychiatrické nemocnici z důvodu duševního onemocnění a její vnímané nebezpečnosti, mělo by se jí dostat právní pomoci v jakémkoli řízení týkajícím se jejího zadržení. Soud opakuje, že pouhé jmenování právního zástupce, který v řízení ve skutečnosti neposkytuje právní pomoc, nesplňuje požadavky nezbytné „právní pomoci“ pro osoby zbavené osobní svobody z důvodu „duševní nemoci“ podle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy [viz M. S. proti Chorvatsku (č. 2), cit. výše, bod 154; a V. K. proti Rusku, cit. výše, body 35–38]. Smysluplný kontakt mezi zástupcem a stěžovatelem je zásadní pro zajištění ochrany jeho oprávněných zájmů a pro předložení a kontradiktorní prověření všech jeho argumentů. Kromě toho účinné právní zastoupení osob se zdravotním postižením vyvolává posílenou povinnost dohledu příslušných vnitrostátních soudů nad jejich právními zástupci [viz M. S. proti Chorvatsku (č. 2), cit. výše, bod 154; a rozsudek ze dne 28. 11. 2017, N. proti Rumunsku, č. 59152/08, bod 196].

(c) Použití obecných zásad na projednávanou věc

60. Strany se shodují na tom, že nedobrovolné umístění stěžovatelky do psychiatrické nemocnice představovalo „zbavení svobody“ ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, a Soud nevidí žádný důvod, proč by měl konstatovat něco jiného. Není rovněž sporné, že stěžovatelka měla v době své nedobrovolné hospitalizace mírnou demenci ...

61. Strany se však neshodují v tom, zda měly vnitrostátní orgány oprávněný důvod dospět k závěru, že chování stěžovatelky představovalo bezprostředně nebezpečné jednání, které vyžadovalo její nedobrovolnou hospitalizaci, a zda se její hospitalizace odehrála v rámci spravedlivého a řádného řízení.

62. Soud nejprve posoudí, zda k zadržení stěžovatelky došlo spravedlivým a řádným postupem, jak vyžaduje čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy. K tvrzení stěžovatelky, že jí nebylo umožněno se smysluplně účastnit prvostupňového řízení v důsledku neúčinné právní pomoci, jež jí byla poskytnuta, a léků, které dostávala, Soud uvádí následující.

63. Soud prvního stupně jmenoval procesního opatrovníka, jehož úkolem bylo zastupovat zájmy stěžovatelky v soudním řízení. Přítomnost zmocněného zástupce stěžovatelky nezbavila opatrovníka této odpovědnosti, neboť soud jej z řízení nevyloučil právě proto, že zmocněný zástupce nebyl schopen plně chránit zájmy stěžovatelky z důvodu své nedostatečné právní odbornosti ...

64. V souvislosti s námitkou stěžovatelky ohledně nečinnosti procesního opatrovníka byly vnitrostátní soudy přesvědčeny, že podle protokolu o jednání opatrovník informoval stěžovatelku o

jejích právech, třebaže protokol neobsahoval žádné podrobnosti o tom, kdy a jak k tomu došlo. Stěžovatelka popřela, že by k tomu vůbec došlo, neboť jednání nebylo přerušeno, aby mezi ní a opatrovníkem mohla proběhnout porada. I kdyby se mělo připustit, že opatrovník informoval stěžovatelku a jejího syna o předmětu soudního řízení, protokol o jednání neobsahuje žádné informace o tom, v jakém rozsahu tak učinil. Vzhledem k tomu, že samotné jednání trvalo pouze sedmnáct minut, během nichž se nemocnice a znalec z oboru lékařství vyjádřili a byla vyslechnuta stěžovatelka, má Soud vážné pochybnosti o tom, že opatrovník byl schopen poskytnout stěžovatelce dostatečně smysluplné informace.

65. Soud má každopádně za to, že zástupce má dvojí úlohu: nejen informovat osobu o jejích právech a poradit jí ohledně nejvhodnějšího postupu, ale také zjistit její přání a vyžádat si její pokyny, aby mohl účinně hájit její postoj a chránit její zájmy v průběhu celého řízení.

66. Podle nezpochybněného tvrzení stěžovatelky ji však opatrovník před jednáním nenavštívil, jak to vyžaduje [příslušné ustanovení] zákona o zdravotní péči. Kromě toho ze spisu nevyplývá, že by se před jednáním seznámil se situací stěžovatelky nebo s okolnostmi její hospitalizace nebo že by přijal jakákoli jiná opatření k ochraně práv stěžovatelky. Jednání byl přítomen, ale jejím jménem nepředložil žádné vyjádření. Na konci jednání podpořil žádost nemocnice o nedobrovolnou hospitalizaci, protože ji považoval za nezbytnou pro ochranu zdraví stěžovatelky.

67. Soud podotýká, že výše popsané jednání procesního opatrovníka není ojedinělým případem: jak maďarský komisař pro základní práva (ombudsman), tak pracovní skupina nejvyššího soudu poukázali na to, že nedostatečná aktivita procesních opatrovníků je systémovým problémem. Jejich šetření této otázky jednoznačně dospělo k závěru, že vysoce formalistický postup uplatňovaný soudem ustanovenými zástupci v případech tohoto druhu nebyl v souladu s jejich zákonným účelem a úlohou ...

68. Soud zdůrazňuje, že takový přístup je rovněž neslučitelný s požadavkem účinného právního zastoupení podle Úmluvy. Soud již v dříve projednávaných věcech podtrhl, že pouhé jmenování právního zástupce, který neposkytuje právní pomoc v řízení, nesplňuje požadavky nezbytné „právní pomoci“ podle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy (viz případy citované v bodě 59 výše). Soud rovněž zdůraznil, že účinné zastupování v případech tohoto druhu vyžaduje smysluplnou komunikaci mezi zástupcem a zastoupenou osobou a že vnitrostátní soudy vykonávají nad právními zástupci pečlivý dohled (tamtéž).

69. V projednávané věci však tyto požadavky nebyly splněny. Soud shledal, že procesní opatrovník bezpodmínečně podpořil žádost nemocnice, aniž by se pokusil porozumět přáním stěžovatelky a zastupovat je. Jednalo se o závažnou vadu v jejím zastoupení, kterou vnitrostátní soudy nepovažovaly za pochybení a kterou se nepokusily nijak napravit.

70. Kromě nedostatků v jejím zastoupení vyvolává údajné podání sedativ stěžovatelce další pochybnosti o tom, zda vnitrostátní orgány věnovaly dostatečnou pozornost tomu, aby stěžovatelce umožnily smysluplnou účast na soudním řízení.

71. Stěžovatelka tvrdila, že se pod silným vlivem sedativ mohla účastnit jednání pouze formálně. Z přijímací zprávy vyplývá, že jí byla podána sedativa s cílem zmírnit její neklid a rozrušení. Podle lékařské zprávy vydané při jejím propuštění z nemocnice jí bylo během povinné léčby podáno několik antipsychotik.

72. Ačkoli protokol o jednání ukazuje, že zástupce nemocnice na začátku jednání podal zprávu o léčbě stěžovatelky, neposkytuje o této léčbě žádné podrobnosti ani neuvádí, jaké léky byly stěžovatelce před jednáním podány a jaký vliv mohly mít na její aktuální stav. I kdyby znalec z oboru

lékařství v souladu s předpokladem, který učinil ústavní soud ... zohlednil medikaci stěžovatelky, zdá se, že v žádné fázi řízení nebylo soudu vysvětleno, do jaké míry mohly léky ovlivnit schopnost stěžovatelky účastnit se smysluplně jednání, a to ani znalcem z oboru lékařství, ani jinak.

73. Soud si je vědom toho, že primárním cílem léčby po přijetí pacienta je odstranění jeho vnímaného bezprostředně nebezpečného chování ... Zároveň však poznamenává, že pokud je pacientovi při přijetí nebo po něm podáno sedativum, může to nejen snížit schopnost soudu těžít z osobního vyslechnutí pacienta, aby mohl řádně posoudit jeho aktuální duševní stav a chování, ale může to také pacientovi ztížit komunikaci s jeho zástupcem a aktivní účast v řízení. Otázka medikace a jejích účinků proto vyžaduje pečlivé zvážení jak ze strany lékařů, tak ze strany soudů. Soud však nevidí žádný důkaz svědčící o tom, že by se tak v tomto případě stalo.

74. Výše uvedené úvahy jsou dostatečné k tomu, aby Soud mohl dospět k závěru, že vnitrostátní orgány nesplnily procesní požadavky nezbytné pro nedobrovolnou hospitalizaci stěžovatelky, jelikož nezajistily, aby řízení bylo zákonné a prosté svévole, jak to vyžaduje čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy.

75. Tento závěr zbavuje Soud nutnosti přezkoumávat, zda vnitrostátní orgány splnily hmotněprávní podmínku pro nedobrovolnou hospitalizaci stěžovatelky tím, že by prokázaly, že její duševní stav vyžadoval zbavení svobody.

76. Došlo tedy k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
 2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy;
- (...)

(Zpracovali: Mgr. Bc. Anna Čermáková a JUDr. Vít Alexander Schorm)

[1] Hleďte na <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>, přehled vyřizování agendy rejstříku L. Výkazy Ministerstva spravedlnosti psychiatrické hospitalizace od těch ostatních ve zdravotnickém zařízení neodlišují.

^[2] Zpráva z návštěv psychiatrických léčeben ze dne 18. 9. 2008, sp. zn. 43/2007/NZ, s. 23, bod 56.

[3] Zpráva z následných návštěv psychiatrických léčeben ze dne 3. 11. 2010, sp. zn. 50/2010/NZ/MLU, s. 17, bod 36.

[4] Nález ze dne 23. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14, body 66 a 82.

[5] Nález ze dne 19. 10. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 17/21.

[6] Nález ze dne 10. 12. 2025, sp. zn. Pl. ÚS 32/25.

[7] Nález sp. zn. I. ÚS 1974/14, citovaný výše, bod 83.

[8] DURAJOVÁ, Z. K některým povinnostem advokáta jako procesního opatrovníka člověka s duševním onemocněním. *Bulletin advokacie*, 2021, 28 (8-9), s. 117-118.

UAB Profarma a UAB Bona Diagnosis proti Litvě, rozsudek ze dne 7. 1. 2025 - K legitimitě zásahu do pokojného užívání majetku při korekci pochybení v zadávacím řízení

Stěžovatel: UAB Profarma a UAB Bona Diagnosis

Žalovaný stát: Litva

Číslo stížnosti: 46264/22 a 50184/22

Datum rozhodnutí: 07.01.2025

Článek Úmluvy: čl. 1 Protokolu č. 1

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: majetek, ochrana majetku, veřejný zájem, vlastnictví

Český právní řád: čl. 11 Listiny základních práv a svobod

§ 2999 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 580 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 6 odst. 1 zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek

§ 6 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 63 odst. 5 zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek

Významnost: 1

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2026

UAB Profarma a UAB Bona Diagnosis proti Litvě, rozsudek ze dne 7. 1. 2025

Autorský komentář

Období koronavirové pandemie s sebou přineslo řadu výzev nejen v oblasti ochrany veřejného zdraví, ale také v oblasti právní regulace. Vnitrostátní orgány totiž čelily bezprecedentnímu tlaku, aby v podmínkách globálního nedostatku a časové tísni zajistily pro své občany dostatek zdravotnického materiálu. Veřejné zakázky se přitom staly jedním z primárních nástrojů realizace tohoto cíle. V těchto podmínkách však vznikalo zvýšené riziko, že na straně zadavatelů bude docházet k pochybením ve vedení zadávacích řízení, zatímco jejich účastníci budou usilovat o zisk nepřiměřeně převyšující obvyklou tržní hodnotu dodávaného zboží. Právě konflikt mezi požadavkem transparentního a racionálního využívání veřejných prostředků a ochranou majetkových práv dodavatelů představoval základní rámec nadepsané věci, v níž se Soud vůbec poprvé explicitně zabýval otázkou občanskoprávní odpovědnosti účastníků zadávacího řízení a formuloval důležitá vodítka pro aplikaci čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy.

Soud především potvrdil, že státy disponují širokým prostorem pro uvážení při regulaci veřejných zakázek i při určování následků porušení povinností jejich účastníky. Tento prostor však musí být vykonáván v souladu s požadavkem proporcionality a legitimním cílem ochrany veřejných

prostředků. Právě proporcionalita zásahu do majetkových práv byla v posuzované věci ústředním bodem, když litevské soudy prohlásily smlouvy na veřejné zakázky za neplatné a uložily dodavatelům povinnost vrátit částku odpovídající rozdílu mezi tržní hodnotou dodaných rychlotestů a zaplacenou cenou.

Za zásadní přitom Soud označil skutečnost, že dodavatelé jednali ve zlé víře, když vědomě uvedli zadavatele v omyl ohledně podstatných skutečností a usilovali o dosažení nepřiměřeného zisku v době krize veřejného zdraví. Takové jednání významně oslabuje legitimitu jejich očekávání na poskytnutí ochrany ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě. Soud tak odmítl představu, že pochybení zadavatele automaticky vylučuje odpovědnost dodavatelů. Naopak vymezil princip sdílené odpovědnosti, podle něhož pochybení jedné strany nemůže automaticky legitimizovat zisk druhé strany, pokud byl získán v rozporu s principy poctivosti a požadavkem na jednání v souladu s dobrými mravy.

Tento rozsudek tak představuje významné interpretační vodítko pro budoucí případy, které budou kombinovat veřejnoprávní prvky zadávacího řízení s majetkoprávní odpovědností soukromoprávních subjektů.

(Mgr. Patrik Provažník, Ph.D., a JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

V březnu 2020, v době nouzového stavu vyhlášeného v důsledku pandemie COVID-19, uzavřely litevské státní orgány na základě jednacího řízení bez uveřejnění smlouvu s první stěžovatelkou na dodávku rychlotestů za cenu 6 050 000 EUR. Téhož dne uzavřela první stěžovatelka kupní smlouvu s druhou stěžovatelkou, která se zavázala dodat požadované testy za cenu 5 904 800 EUR. Do zajištění dodávky byly následně zapojeny další subjekty v postavení subdodavatelů, přičemž samotné testy byly nakonec pořízeny za cenu 1 135 360 EUR.

V prosinci téhož roku podalo státní zastupitelství občanskoprávní žalobu ve veřejném zájmu proti Národní laboratoři pro dohled nad veřejným zdravím (dále jen „NVSPL“), oběma stěžovatelkám a jednomu dalšímu subjektu, jejímž předmětem byl návrh na prohlášení neplatnosti všech tří dotčených smluv. Žaloba vycházela z tvrzení, že došlo k účelovému obejití pravidel veřejného zadávání, kdy zadavatel nerealizoval žádné objektivní posouzení alternativních nabídek, nýbrž bez dalšího naplnil předem zadaný pokyn Ministerstva zdravotnictví. Tímto postupem měla být porušena zejména zásada transparentnosti a racionálního využívání veřejných prostředků. Vnitrostátní soudy přitom dospěly k závěru, že obě stěžovatelky jednaly vědomě a cíleně v rozporu s principy poctivosti a dobré víry. První stěžovatelka měla ve své nabídce uvést nepravdivé údaje o původu testů, nabídnout cenu významně převyšující běžnou tržní hodnotu a ve spolupráci s druhou stěžovatelkou usilovat o získání nepřiměřeného zisku na úkor veřejných prostředků v době mimořádné krizové situace. Všechny dotčené smlouvy byly proto prohlášeny za neplatné a s ohledem na nemožnost naturální restituce bylo stěžovatelkám uloženo vrátit státu částku odpovídající rozdílu mezi zaplacenou cenou a skutečnou hodnotou dodaných testů, konkrétně částku 4 142 600 EUR spolu s úrokem z prodlení.

V řízení před Soudem stěžovatelky namítaly, že rozhodnutí vnitrostátních soudů, jimiž jim byla uložena povinnost vrátit část finančních prostředků získaných v rámci veřejné zakázky, představovala zásah do jejich práva na pokojné užívání majetku zaručeného čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

II. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 1 PROTOKOLU Č. 1 K ÚMLUVĚ

170. Stěžovatelky namítaly, že rozhodnutí přijatá v civilním řízení, jimiž jim bylo uloženo vrátit část peněžních prostředků, které získaly na základě veřejného zadávacího řízení, porušila jejich vlastnická práva. Odvolávaly se přitom na čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě ...

(...)

B. K VĚCI SAMÉ

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Existence zásahu a použitelné pravidlo

197. Žalovaná vláda uznala, že uložení povinnosti stěžovatelkám vrátit část peněžních prostředků, které získaly na základě dotčených smluv, představovalo zásah do jejich práva na pokojné užívání majetku ... Soud nevidí žádný důvod k přijetí odlišného závěru.

198. Soud má za to, že projednávanou věc je třeba posuzovat ve světle obecné zásady zakotvené v prvním pravidle čl. 1 Protokolu č. 1, které vyjadřuje zásadu pokojného užívání majetku (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 24. 11. 2020, Kurban proti Turecku, č. 75414/10, body 74 a 75; a tam citovaná judikatura).

(b) Zda byl zásah v souladu se zákonem

(i) Pokud jde o zrušení obou smluv

199. Odvolací soud rozhodl, že smlouva na veřejnou zakázku mezi NVSPL a první stěžovatelkou musí být prohlášena za neplatnou pro rozpor s kogentními normami a dobrými mravy ... a že kupní smlouva mezi oběma stěžovatelkami musí být prohlášena za neplatnou pro rozpor s dobrými mravy ...

200. Možnost zrušit smlouvy z důvodu jejich rozporu s kogentními normami nebo dobrými mravy je zakotvena včl. 1.80 a 1.81 občanského zákoníku ...

201. Zjištěním, že smlouva na veřejnou zakázku nebyla uzavřena v souladu s kogentními normami, dospěl jak vilniuský krajský soud, tak odvolací soud k závěru, že v průběhu dotčeného zadávacího řízení ... došlo k porušení zásad transparentnosti a racionálního využívání veřejných prostředků zakotvených v čl. 17 odst. 1 a 2 zákona o veřejných zakázkách a v čl. 9 zákona o správě, využívání a nakládání se státním a obecním majetkem ... Článek 105 odst. 1 bod 4 zákona o veřejných zakázkách stanoví, že smlouva na veřejnou zakázku uzavřená v závažném rozporu s podstatnými ustanoveními tohoto zákona musí být prohlášena za neplatnou ..., a podle judikatury Nejvyššího soudu jakékoli porušení zásad veřejného zadávání představuje porušení kogentních norem ...

202. Pokud jde o rozpor obou smluv s dobrými mravy, odvolací soud dospěl k závěru, že NVSPL i obě stěžovatelky jednaly v zadávacím řízení ve zlé víře ... Občanský zákoník zakotvuje obecnou povinnost jednat při výkonu svých práv a plnění svých povinností v dobré víře, která je použitelná jak na předmluvní, tak na smluvní vztahy ... Podle judikatury Nejvyššího soudu mají navíc úmysly smluvních stran a jejich dobrá víra zvláštní význam při posuzování, zda právní jednání odporovalo dobrým mravům ...

203. Zatímco stěžovatelky zpochybňovaly použitelnost výše uvedených ustanovení na projednávanou věc a nesouhlasily se závěrem vnitrostátních soudů, že jednaly ve zlé víře ... Soud má za to, že tyto námitky se netýkají kvality zákona, a proto je vhodnější se jimi zabývat v rámci posuzování přiměřenosti zásahu.

204. Soud je proto přesvědčen, že zrušení dotčených smluv pro rozpor s kogentními normami a/nebo dobrými mravy bylo v souladu se zákonem a že namítaný zásah byl proto z hlediska jeho posouzení ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě zákonný.

(ii) Pokud jde o způsob provedení restituce

205. Podle čl. 1.80 odst. 2 občanského zákoníku si musí strany právního jednání, které bylo prohlášeno za neplatné, navzájem vrátit vše, co na jeho základě obdržely, nebo poskytnout peněžní náhradu v odpovídající hodnotě ... Pravidla pro uplatnění restituce byla dále rozpracována v judikatuře Nejvyššího soudu ...

206. V projednávané věci odvolací soud uzavřel, že naturální restituce není možná, protože většina rychlostů již byla použita a zbývající část nemohla být z různých důvodů prodávajícímu vrácena. Proto dospěl k závěru, že by stát měl mít možnost si testy ponechat, zatímco stěžovatelky by měly státu vrátit částku, která byla podle názoru odvolacího soudu přeplacena ...

207. Odvolací soud neodkázal na žádná ustanovení, která by takový způsob restituce umožňovala, a stěžovatelky namítaly, že takový postup neměl žádnou oporu ve vnitrostátním právu ... Soud nicméně bere na vědomí judikaturu Nejvyššího soudu, přijatou před napadenými rozhodnutími ve věci stěžovatelek, v níž dovedl, že pokud za konkrétních okolností nelze věci pořízené na základě smlouvy následně prohlášené za neplatnou vrátit dodavateli, měl by mít nárok na náhradu odpovídající tržní ceně těchto věcí v době jejich pořízení ...

208. Soud připomíná, že pojem „zákon“ ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě zahrnuje jak zákonnou úpravu, tak judikaturu (viz rozsudek ze dne 19. 5. 2022, Bežanić a Baškarad proti Chorvatsku, č. 16140/15 a 13322/16, bod 62 a tam citovaná judikatura). Odmítá proto argument stěžovatelek, že uplatněný způsob restituce v jejich věci neměl žádnou oporu v zákoně ...

209. Dále připomíná, že aby byl naplněn požadavek předvídatelnosti, musí právní norma umožňovat občanům – případně s využitím odpovídajícího právního poradenství – předvídat v míře, která je za daných okolností přiměřená, důsledky, které může určité jednání vyvolat. Tyto důsledky nemusí být předvídatelné s absolutní jistotou: zkušenost ukazuje, že takový požadavek je neuskutečnitelný (viz rozsudek velkého senátu ze dne 7. 6. 2012, Centro Europa 7 S.r.l. a Di Stefano proti Itálii, č. 38433/09, bod 141).

210. Ve světle výše uvedeného Soud uznává, že způsob restituce zvolený odvolacím soudem měl právní základ, který byl za daných okolností dostatečně přístupný, přesný a předvídatelný. Dotčený zásah byl tedy v souladu se zákonem, jak to vyžaduje čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

(c) Zda zásah sledoval legitimní cíl

211. Žalovaná vláda uvedla, že napadený zásah měl za cíl zabránit spikleneckým praktikám a ochránit veřejné prostředky ... Stěžovatelky nezpochybňovaly, že se jedná o legitimní cíle ve veřejném zájmu, a Soud nevidí žádný důvod, proč by měl dospět k odlišnému závěru (viz Kurban proti Turecku, cit. výše, bod 78).

(d) Zda byl zásah přiměřený sledovanému cíli

212. Soud připomíná, že mezi státem použitými prostředky a sledovaným cílem musí existovat přiměřený vztah proporcionality. V každém případě tvrzeného porušení čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě proto musí Soud ověřit, zda v důsledku jednání či opomenutí státu nebyla dotčená osoba nucena nést nepřiměřenou a nadměrnou zátěž (viz rozsudek velkého senátu ze dne 11. 12. 2018, Lekić proti Slovinsku, č. 36480/07, bod 110 a tam citovaná judikatura).

213. Projednávaná věc se týká sporu vzniklého v rámci zadávání veřejných zakázek. Soud konstatuje, že regulace postupů veřejného zadávání vyžaduje, aby smluvní státy učinily politická rozhodnutí směřující k zajištění toho, že tyto postupy budou prováděny řádným způsobem, který povede k výsledkům sloužícím veřejnému zájmu. Podle ustálené judikatury Soudu jsou vnitrostátní orgány, vzhledem ke své bezprostřední znalosti společnosti a jejích potřeb, zásadně lépe způsobilé než mezinárodní soudce posoudit, co je „ve veřejném zájmu“ (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 6. 2005, Jahn a ostatní proti Německu, č. 46720/99, 72203/01 a 72552/01, bod 91). Z tohoto důvodu má být prostor pro uvážení, který je zákonodárci k dispozici při provádění sociálních a hospodářských politik, široký (tamtéž a tam citovaná judikatura).

214. Soud již dříve rozhodl, že prostor pro uvážení smluvních států je podstatně širší v otázkách týkajících se posuzování účastníků zadávacího řízení a politických rozhodnutí ohledně jejich povinného či fakultativního vyloučení (viz Kurban proti Turecku, cit. výše, bod 81). Má přitom za to, že tento prostor musí být považován za široký i v případech, jako je nyní projednávaný, které se týkají rozhodnutí smluvních států ohledně povinností ukládaných účastníkům zadávacích řízení a důsledků nesplnění těchto povinností.

215. Soud navíc několikrát rozhodl, že orgánům veřejné moci nesmí být bráněno v nápravě jejich pochybení, a to ani těch, která vyplývají z jejich vlastní nedbalosti, neboť opačný závěr by byl v rozporu s doktrínou zákazu bezdůvodného obohacení (viz, mimo jiné, rozsudek ze dne 15. 9. 2009, Moskal proti Polsku, č. 10373/05, bod 73; a rozsudek ze dne 5. 9. 2019, Agro Frigo OOD proti Bulharsku, č. 39814/12, bod 51). Přitom konstatoval, že stejný princip platí i pro zadavatele veřejných zakázek, kteří mohou být povinni přijmout opatření ve veřejném zájmu směřující k nápravě svých pochybení. Náprava těchto pochybení však nesmí vést k situaci, kdy je dotčená osoba nucena nést nepřiměřenou zátěž (viz Kurban proti Turecku, cit. výše, bod 82).

216. V projednávané věci vnitrostátní soudy konstatovaly, že zadávací řízení nebylo provedeno v souladu se zákonem: ačkoliv NVSPL měla vzhledem k mimořádným okolnostem vyvolaným pandemií COVID-19 právo provést zadávací řízení formou jednacího řízení bez uveřejnění, byla přesto povinna dodržet zásady transparentnosti a racionálního využívání veřejných prostředků. Vnitrostátní soudy však zjistily, že NVSPL neprovedla posouzení nabídek jednotlivých dodavatelů a že zakázka byla přidělena dodavateli vybranému Ministerstvem zdravotnictví ... Soud nemá žádný důvod zpochybňovat výklad a použití vnitrostátního práva ze strany vnitrostátních soudů (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 11. 1. 2007, Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku, č. 73049/01, bod 83). Má proto za prokázané, že zadávací řízení nebylo provedeno v souladu s příslušnými právními požadavky.

217. Nebylo sporu o tom, že odpovědnost za provedení zadávacího řízení a zajištění souladu s příslušnými právními požadavky a obecnými zásadami veřejného zadávání nesl zadavatel ...

218. Soud však současně konstatuje, že litevské občanské právo stanoví určité obecné povinnosti, které se vztahují i na dodavatele v rámci zadávání veřejných zakázek ... Má přitom za to, že ukládání takových povinností spadá do širokého prostoru pro uvážení, který je v této oblasti vnitrostátním orgánům přiznáván (viz bod 214 výše), přičemž stěžovatelky nepředložily žádné protiargumenty. Dále bere na vědomí, že podle vnitrostátního práva povinnosti a odpovědnost zadavatele za vedení zadávacího řízení ... nevyklučují ani nenahrazují obecné normy a zásady upravující smluvní a

předsmluvní vztahy mezi dodavatelem a zadavatelem, jak jsou stanoveny v použitelném občanském právu ...

219. Krajský soud ve Vilniusu i odvolací soud shodně dospěly k závěru, že stěžovatelky jednaly ve zlé víře. Oba soudy zejména konstatovaly, že první stěžovatelka poskytla příslušným orgánům nepřesné informace o výrobci testů ... Odvolací soud dále zjistil, že první stěžovatelka nabídla cenu, která nebyla přiměřená a přesahovala tržní hodnotu těchto testů ..., a že obě stěžovatelky jednaly společně s cílem dosáhnout nepřiměřeně vysokého zisku v době nouzového stavu ...

220. První stěžovatelka uvedla, že v rozhodné době pro ni nebylo možné předem uvést přesný název výrobce testů; že zvažovala různé možnosti jejich získání; a že totožnost výrobce nebyla pro NVSPL podstatná ... Soud však nemá důvod přijmout odlišný přístup než odvolací soud, který konstatoval, že argumenty první stěžovatelky ohledně nemožnosti uvést přesného výrobce nebo přesný způsob získání testů prokazují, že označením sebe sama za výrobce poskytla příslušným orgánům nepřesné informace ... Odvolací soud navíc s odkazem na jiné nabídky obdržené Ministerstvem zdravotnictví a NVSPL uzavřel, že totožnost výrobce a země, v níž má výrobce sídlo, byly důležitým atributem testů, neboť měly vliv na jejich cenu ... Soud nemá důvod tento závěr zpochybňovat.

221. První stěžovatelka dále před Soudem tvrdila, že právní předpisy neukládají dodavatelům účastnícím se zadávacích řízení povinnost nabídnout „přiměřenou“ cenu ... a že cena, kterou nabídla, nebyla nepřiměřená ... Obě stěžovatelky rovněž zpochybnilly způsob, jakým odvolací soud stanovil tržní cenu testů ...

222. V této souvislosti Soud především připomíná, že není jeho úkolem zabývat se tvrzenými skutkovými či právními pochybeními vnitrostátních soudů, ledaže by tato pochybení zasahovala do práv a svobod chráněných Úmluvou (viz rozsudek velkého senátu ze dne 21. 1. 1999, García Ruiz proti Španělsku, č. 30544/96, bod 28). Není tedy jeho úlohou určovat, jaká byla tržní cena rychlotestů v rozhodné době, ani posuzovat, zda cena nabídnutá první stěžovatelkou byla nepřiměřená. Podle názoru Soudu závěry odvolacího soudu, které vycházely z nabídek obdobných testů jiných společností, včetně nabídky testů od stejného výrobce, a z posouzení trhu provedeného Ministerstvem obrany ..., nelze považovat za svévolné či zjevně nepřiměřené.

223. Soud bere na vědomí argument stěžovatelek, že povinnost racionálního využívání veřejných prostředků leží na orgánech veřejné moci a že na dodavatele, kteří jsou zpravidla soukromými ziskovými subjekty, nelze pohlížet jako na subjekty, které jednají ve zlé víře, pouze z důvodu ceny, kterou uvádějí ve svých nabídkách ... Z rozhodnutí odvolacího soudu však jasně vyplývá, že soud neshledal, že první stěžovatelka jednala ve zlé víře, pouze proto, že cena jejich testů byla vyšší než cena nabízená jinými společnostmi. Odvolací soud naopak posoudil nabídku první stěžovatelky ve světle všech relevantních okolností, a to: první stěžovatelka předložila nabídku s cenou poté, co již byla *de facto* vybrána jako dodavatel ...; neposkytla příslušným orgánům ani vnitrostátním soudům žádné informace, které by dokládaly jí navržené ceny, ačkoliv existovaly důvody se domnívat, že si byla vědoma možnosti pořídit testy od výrobce za výrazně nižší cenu ...; jiná společnost nabídla prodej testů stejného výrobce za několikanásobně nižší cenu ...; nic nenasvědčovalo tomu, že první stěžovatelka provedla ve své laboratoři kontrolu kvality testů, což by mohlo ospravedlnit vyšší cenu ...; a rozdíl mezi cenou nabídnutou první stěžovatelkou a cenou, za kterou byly testy pořízeny od výrobce, byl zjevný a podstatný ... Vzhledem k těmto okolnostem dospěl odvolací soud k závěru, že první stěžovatelka se snažila využít mimořádné situace způsobené pandemií ...

224. V souladu s uvedeným Soud, navzdory tvrzením stěžovatelek ..., dospěl k závěru, že vnitrostátní soud nestanovil dodavatelům povinnost nabídnout „přiměřenou“ cenu a že nepřenesl povinnost racionálního využívání veřejných prostředků z orgánů veřejné moci na soukromé subjekty. Soud konstatuje, že odvolací soud důkladně posoudil všechny relevantní okolnosti, včetně celkového

jednání stěžovatelek v mimořádné situaci vyvolané krizí veřejného zdraví, a dospěl k závěru, který tento Soud ve své roli nemá důvod zpochybňovat.

225. Soud se dále zabývá argumentem druhé stěžovatelky, že se nezúčastnila zadávacího řízení, a proto by neměla nést odpovědnost za případné nesrovnalosti v tomto řízení ... Soud bere v úvahu všechny okolnosti zjištěné vnitrostátními soudy ohledně druhé stěžovatelky ... a úzké vazby mezi oběma stěžovatelkami ..., které nebyly zpochybněny. Za daných okolností Soud, ačkoliv druhá stěžovatelka nebyla účastníkem dotčeného zadávacího řízení, nemá důvod zpochybňovat závěr odvolacího soudu, že obě stěžovatelky jednaly společně a ve vzájemné shodě. Důvody, které opodstatňovaly zrušení smlouvy na veřejnou zakázku, byly proto stejně relevantní i pro zrušení kupní smlouvy mezi stěžovatelkami, na jejímž základě první stěžovatelka převedla na druhou stěžovatelku většinu finančních prostředků získaných z uvedené smlouvy na veřejnou zakázku.

226. Proto, s přihlédnutím k důvodům předloženým vnitrostátními soudy a podáním účastníků řízení, a s ohledem na skutečnost, že má pouze omezenou pravomoc zabývat se tvrzenými skutkovými či právními pochybeními vnitrostátních soudů, nemá Soud důvod nahrazovat svým vlastním závěrem závěr vnitrostátních soudů (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 4. 3. 2003, Jantner proti Slovensku, č. 39050/97, bod 32), které konstatovaly, že stěžovatelky jednaly ve zlé víře.

227. Soud konstatuje, že není jeho úlohou určovat, jaké důsledky má mít prohlášení smlouvy na veřejnou zakázku a/nebo souvisejících smluv za neplatné. Připomíná, že vzhledem ke své bezprostřední znalosti společnosti a jejích potřeb jsou vnitrostátní orgány zásadně lépe způsobilé než mezinárodní soudce posoudit, co je ze sociálních nebo hospodářských důvodů ve veřejném zájmu (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 3. 2014, Vistiņš a Perepjolkins proti Lotyšsku, č. 71243/01, bod 98; a, v kontextu veřejných zakázek, Kurban proti Turecku, cit. výše, bod 80). Úkolem Soudu je posoudit, zda rozhodnutí přijatá vnitrostátními soudy při snaze napravit pochybení v zadávacím řízení uvalila na stěžovatelky individuální a nepřiměřenou zátěž.

228. Krajský soud ve Vilniusu i odvolací soud uznaly, že za okolností projednávané věci nebylo možné přistoupit k naturální restituci a obnovit stav, který existoval před napadenými transakcemi, neboť smlouva na veřejnou zakázku byla zcela splněna a stát již použil většinu testů, které na jejím základě získal ... Soud nemá důvod tento závěr zpochybňovat.

229. Krajský soud ve Vilniusu měl za to, že okolnosti případu odůvodňovaly zachování smlouvy na veřejnou zakázku a uložení pokuty NVSPL za to, že neprovedla zadávací řízení v souladu se zákonem ... Odvolací soud však zaujal odlišný přístup: konstatoval, že ponechání dotčených smluv by bylo v rozporu s veřejným zájmem, a nařídil stěžovatelkám vrátit státu částku, kterou podle jeho názoru stát za testy přeplatil ... Stěžovatelky namítaly, že v důsledku tohoto rozhodnutí nenesla NVSPL žádné následky svého porušení právních předpisů o veřejných zakázkách a že břemeno těchto následků bylo přeneseno výhradně na stěžovatelky ...

230. Soud nicméně připomíná, že v projednávané věci příslušný vnitrostátní soud shledal, že stěžovatelky jednaly ve zlé víře (viz body 220–226 výše) a snažily se využít mimořádné situace v oblasti veřejného zdraví k dosažení nepřiměřeného zisku ... Soud již dříve uznal, že dobrá víra smluvních stran je relevantním kritériem při určování případné náhrady po zrušení dotčené smlouvy (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 18. 4. 2023, Demiray proti Turecku, č. 61380/15, body 61 a 62). Není sporu o tom, že orgány veřejné moci nejednaly v souladu se svými správními povinnostmi podle právních předpisů o veřejných zakázkách (viz bod 216 výše). Za okolností projednávané věci však Soud nemůže přijmout názor, že tato skutečnost by mohla odůvodnit zproštění stěžovatelek odpovědnosti za porušení povinností jim uložených použitelným občanským právem, a že by tak měly právo ponechat si nepřiměřený zisk dosažený na úkor veřejných prostředků.

231. V této souvislosti Soud konstatuje, že kontext projednávané věci je charakterizován souběhem správního řízení o výběru dodavatele na jedné straně a smluvního vztahu mezi vybraným dodavatelem a zadavatelem na straně druhé. Zadávací řízení, za které odpovídají příslušné orgány veřejné moci, spočívá v hledání potenciálních dodavatelů a výběru optimálního dodavatele při současném zajištění transparentního a soutěžního přístupu k procesu zadávání. Zároveň je však třeba vzít v úvahu skutečnost, že dodavatelé ucházející se o veřejné zakázky jsou hospodářské subjekty aktivně sledující své vlastní obchodní zájmy. Smluvní vztahy mezi dodavateli a zadavateli v oblasti veřejného zadávání proto nelze ztotožňovat se situacemi, kdy orgány veřejné moci vykonávají správní pravomoci svěřené jim vůči osobám či subjektům v podřízeném postavení (viz, *mutatis mutandis*, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 12. 12. 2017, Klimat Inkom V & Co OOD a ostatní proti Bulharsku, č. 61324/09, bod 51).

232. Soud bere náležitě v úvahu argument stěžovatelek, že NVSPL, která byla odpovědná za zajištění souladu se zákonem, ale této povinnosti nedostála, nemusela nést následky svého pochybení, jelikož pokuta jí uložená Krajským soudem ve Vilniusu byla následně odvolacím soudem zrušena ... V této souvislosti považuje Soud za důležité zdůraznit, že dotčené zadávací řízení probíhalo během pandemie COVID-19, kdy vnitrostátní orgány musely najít rychlá a účelná řešení krize v oblasti veřejného zdraví ..., a je si vědom, že nutnost jednat s mimořádnou rychlostí zvyšovala pravděpodobnost pochybení ... V každém případě, s ohledem na výše uvedené závěry týkající se jednání stěžovatelek nemůže Soud dospět k závěru, že samotná absence finančních důsledků pro NVSPL postačuje k tomu, aby byl zásah do majetkových práv stěžovatelek nepřiměřený.

233. Ve světle výše uvedeného Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány nepřekročily široký prostor pro uvážení, který jim v tomto kontextu náleží.

234. Nedošlo tedy k porušení čl. 1 protokolu č. 1 k Úmluvě.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

(...)

3. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě ve vztahu k oběma stěžovatelkám.

(...)

(Zpracoval: Mgr. Patrik Provazník, Ph.D.)

Úvodník Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi č. 4/2025

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2025

ÚVODNÍK

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

i tentokrát vám nad rámec komentovaných překladů rozsudků Soudu přinášíme několik úvodních slov, v nichž upozorníme na další významná rozhodnutí Soudu, která se do tohoto čísla Výběru nevešla.

Nejprve bychom rádi vaši pozornost upřeli na tři rozhodnutí Soudu proti České republice - dvě z oblasti trestního práva, jedno z práva rodinného. Prvním je rozsudek **Krpelík proti České republice** (ze dne 12. 6. 2025, č. 23963/21), v němž Soud shledal, že české orgány porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy. Stěžovatel se sníženým intelektem (IQ 67) byl v přípravném řízení vyslýchán v nepřítomnosti obhájce, ačkoli pro to neexistovaly naléhavé důvody a jeho duševní stav byl policejnímu orgánu znám. Soud se pozastavil nad tím, že **poučení o právu na obhájce** bylo stěžovateli poskytnuto pouze formálně - prostřednictvím předtištěného formuláře bez jakéhokoli individualizovaného vysvětlení. Zdůraznil, že osoby s mentálním postižením jsou ve zranitelném postavení a vyžadují zvláštní procesní záruky, např. zjednodušené poučení, pomoc obhájce či podpůrce, které však orgány činné v trestním řízení nepřijaly. Vzdání se práva na obhájce tak v projednávané věci nebylo svobodné a informované, a tedy ani platné. Použitím sebeobviňujících výpovědí, které stěžovatel v nepřítomnosti obhájce učinil, jako usvědčujících důkazů v následném řízení došlo k nevratnému narušení spravedlivosti řízení.

Pokud jde o formuláře poučení, Soud konstatoval, že jejich standardizované znění je náročné i pro osoby s plnými rozumovými schopnostmi. Jejich srozumitelnosti nepřispívají ani odkazy a doslovné citace právních ustanovení. Doporučil, aby orgány činné v trestním řízení poskytovaly zranitelným osobám buď zjednodušenou podobu poučení o právech, nebo prostředníka k usnadnění komunikace a pochopení informací. Policejní orgány i soudy mají povinnost ověřovat, zda osoba poučení skutečně porozuměla. V dané věci sice soudy prostřednictvím znaleckých posudků zkoumaly, zda byl stěžovatel schopen účastnit se řízení a hájit se, nezkoumaly však jeho schopnost porozumět poučení o právech a platně se svých procesních práv vzdát. Podle Soudu jde o dva odlišné aspekty, neboť schopnost účastnit se trestního řízení neznamená, že dotyčný porozuměl povaze svých procesních práv a že se jich vědomě a informovaně vzdal.

Po prvotní analýze rozsudku se nejeví nezbytné měnit právní úpravu. O podobě obecných opatření, jimiž by se předešlo obdobným porušením Úmluvy v budoucnu, bude vedena odborná diskuse. Nejprve se sejdou zástupci dotčených orgánů a později bude jednáno také v rámci Kolegia expertů pro výkon rozsudků Soudu, poradního orgánu vládního zmocněnce (více informací naleznete [zde](#)). Pozornost bude věnována zejména třem aspektům. Prvním je rozpoznávání zranitelných osob s duševní vadou, u nichž je namísto nutná obhajoba ve smyslu § 36 odst. 2 trestního řádu. Druhým bude úprava poučení o procesních právech. Vzhledem k výslovné kritice stávajících formulářů ze strany Soudu bude nezbytné vypracovat jejich zjednodušenou verzi, ke které bude plný text poučení přikládán. Konečně třetí oblastí je proces ověřování, zda poučená osoba skutečně pochopila podstatu svých práv a důsledky jejich vzdání se. Průběh výkonu rozsudku lze sledovat v záložce „výkon rozhodnutí“ na webovém portálu mezisoudy.cz.

Druhým významným judikátem z oblasti trestního práva je rozhodnutí **Bouša proti České republice** (ze dne 3. 6. 2025, č. 34067/23). V něm Soud řešil aktuální otázku, jaký má rozsudek trestního soudu, kterým schválí **dohodu o vině a trestu**, dopad na dodržení presumpce nevinu a práva na nestranný soud spoluobžalovaného, který dohodu neuzavřel. V projednávané věci byl stěžovatel souzen tímž senátem krajského soudu, který dříve schválil dohody o vině a trestu jeho spoluobžalovaných, přičemž v rozsudku schvalujícím dohody byl stěžovatel jmenovitě uveden i s datem narození.

Soud připomněl, že při posouzení, zda rozsudek schvalující dohody o vině a trestu spoluobžalovaných obsahoval závěry, jež fakticky předjímalý otázku stěžovatelovy viny, a zda v objektivním smyslu narušily nestrannost soudního senátu, jenž stěžovatele odsoudil, je třeba se zaměřit na tři aspekty: (i) zda bylo v rozsudku schvalujícím dohody o vině a trestu nezbytné odkázat na účast stěžovatele na trestné činnosti spoluobžalovaných; (ii) pokud ano, zda se tento odkaz omezil na rozsah, který byl nezbytný pro závěr o vině spoluobžalovaných; a (iii) zda byl formulován tak, aby byla vyloučena možná předjatost soudu vůči stěžovateli.

V projednávané věci Soud konstatoval, že při vyličení skutkového stavu trestného činu spoluobviněných, zejména drogového distribučního řetězce, byl odkaz na osobu a roli stěžovatele nevyhnutelný. Dodal, že je přípustné do rozsudku uvést celé jméno i datum narození. Rozsudek Mucha proti Slovensku (ze dne 25. 11. 2021, č. 63703/19, bod 62) nelze vykládat tak, že by trestní soud nemohl za žádných okolností identifikovat obžalovaného, který bude teprve souzen, vlastním jménem. Ohledně rozsahu zmínek o stěžovateli Soud shledal, že odkazy na jeho osobu a roli byly omezeny na nezbytný popis skutkového děje. Ke zvoleným formulacím Soud uvedl, že rozsudek neobsahoval žádné právní závěry o vině stěžovatele, neoznačoval ho jako pachatele činu, z něhož byl obviněn, ani jako osobu, která naplnila jeho skutkovou podstatu, a jasně uváděl, že je „stíhán samostatně“. Doporučil nicméně českým soudům, aby v budoucnu v rozsudku schvalujícím dohodu o vině a trestu výslovně uváděly, že vina osob, o nichž bude teprve rozhodováno, nebyla pravomocně prokázána. Soud uzavřel, že formulace výroku rozsudku proti stěžovatelovým spoluobžalovaným nenarušily stěžovatelovo právo být považován za nevinného až do prokázání viny, a pochybnosti stěžovatele ohledně nestrannosti nalézacího soudu nebyly objektivně odůvodněné. Stížnost proto odmítl.

Rozhodnutí ve věci Bouša tak užitečným způsobem doplňuje mozaiku judikatury Soudu poskytující vodítka, jak by soudy měly (např. rozhodnutí ze dne 17. 9. 2024, C. O. proti Německu, č. 16678/22) či naopak neměly (např. rozhodnutí ze dne 6. 3. 2025, Gorše proti Slovinsku, č. 47186/21) postupovat při odůvodnění rozsudků, kterými schvalují dohody o vině a trestu části spoluobviněných, když další spoluobvinění budou teprve souzeni. Upozorňujeme, že v příštím čísle Výběru bude právě překlad a autorský komentář rozhodnutí Gorše proti Slovinsku publikován.

Třetí rozhodnutí Soudu, tentokrát z oblasti rodinného práva, je dobrou ukázkou náležitého postupu vnitrostátních soudů. V rozhodnutí ve věci Pokorný proti České republice (ze dne 7. 5. 2025, č. 40034/20) Soud přezkoumával řízení, v němž české soudy zamítly návrh stěžovatele na **prominutí lhůty k popření otcovství**. Stěžovatel se po mnoha letech společného života s dětmi, které vychovával jako vlastní, dozvěděl, že není jejich biologickým otcem, a domáhal se zrušení svého právního otcovství. Soudy jeho návrh zamítly s odůvodněním, že takový krok by nebyl v nejlepším zájmu nezletilých dětí, které se stěžovatelem vyrůstaly, mají k němu citové vazby a nadále jej považují za svého otce. Soudy rovněž zohlednily, že děti jsou závislé na jeho výživném a že není možné určit jejich biologického otce.

Soud postup českých soudů schválil a podotknul, že státy mají v oblasti rodinného práva široký prostor pro uvážení. Připomněl, že pokud rozhodnutí vnitrostátních soudů vychází z pečlivého posouzení všech relevantních okolností a sleduje nejlepší zájem dítěte, Soud jejich závěry nebude

zpochybňovat. Českým soudům, včetně Nejvyššího soudu, nevytkl žádné pochybení a konstatoval, že právní jistota rodinných vztahů může být oprávněně upřednostněna před zájmem dospělého na uvedení právního stavu do souladu s biologickou realitou. Zohlednil též, že zamítnutí návrhu na prominutí lhůty k popření otcovství nezakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté, a stěžovatel tak může návrh znovu podat po nabytí zletilosti svých synů, kdy již odpadne nutnost zkoumat nejlepší zájem nezletilých jako přední hledisko.

V neposlední řadě bychom vaši pozornost chtěli zaměřit i na rozhodnutí Soudu ve věci **Cavca proti Moldavsku** (ze dne 9. 1. 2025, č. 21766/22), který se týkal **testování profesní integrity státního zaměstnance**, který byl v důsledku svého jednání v průběhu testu propuštěn. Stěžovatel namítal, že byl ke spáchání kárného provinění vyprovokován státním agentem jednajícím v utajení. Soud v případě stěžovatele shledal použitelnou občanskoprávní větev čl. 6, avšak zároveň se (s modifikacemi) inspiroval zárukami spravedlivého procesu, jež rozvinul v kontextu provokace v rámci trestního řízení. Stěžejním pak bylo také konstatování Soudu, že testování integrity samo o sobě nepředstavuje porušení čl. 6, byť vzhledem k okolnostem stěžovatelova případu následně konstatoval porušení jeho práv.

(Zpracovali: Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu)

F. M. a ostatní proti Rusku, rozsudek ze dne 10. 12. 2024 - Obchodování s lidmi v kontextu čl. 4 a čl. 14 ve spojení s čl. 4 Úmluvy

Stěžovatel: F. M. a ostatní

Žalovaný stát: Rusko

Číslo stížnosti: 71671/16 a 40190/18

Datum rozhodnutí: 10.12.2024

Článek Úmluvy: čl. 14
čl. 4

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: cestovní doklad/pas, diskriminace, národnostní původ, nucená nebo povinná práce, obchodování s lidmi, otroctví a nevolnictví, pohlaví, povinnost ochrany, povinnost vytvořit regulační rámec, pozitivní závazky, procesní záruky, účinné vyšetřování

Český právní řád: čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod
čl. 9 Listiny základních práv a svobod
§ 159 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 170 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 171 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 185 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 2 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Významnost: 1

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PŘÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2025

F. M. a ostatní proti Rusku, rozsudek ze dne 10. 12. 2024

Autorský komentář

Soud se v komentovaném případě zabíral tematikou obchodování s lidmi v kontextu čl. 4 Úmluvy a dále také čl. 14 ve spojení s čl. 4. Činil tak na pozadí osudů pěti stěžovatelek, které byly rekrutovány ve svých domovských státech s vidinou výtěžku v Rusku, aby nakonec skončily v moskevských obchodech patřících příslušníkům těžce rodiny, kteří je drželi v otřesných podmínkách. Stěžovatelkám byly odebrány doklady totožnosti, nebyla jim vyplácena mzda, byly neustále sledovány a jejich pobyt nebyl nikdy legalizován. V obchodech pracovaly v nelidských podmínkách, byly vystaveny krutému fyzickému, sexuálnímu i reprodukčnímu násilí. Celá jejich situace byla navíc umocněna přístupem vnitrostátních orgánů. Policejní orgány rovněž údajně navracely oběti, kterým se z obchodů podařilo uprchnout, zpět majitelům obchodu. Taktéž šetření ve věcech stěžovatelek byla zcela povrchní a nedostatečná.

Soud v předmětném případě konstatoval, že žalovaný stát nedostal všem pozitivním závazkům plynoucím z čl. 4 Úmluvy. Připomenul, že pojem obchodování s lidmi v kontextu čl. 4 Úmluvy musí splňovat základní znaky definované mezinárodním právem. Přitom shledal, že v případě stěžovatelek tyto znaky přítomny byly, a stěžovatelky tedy byly oběťmi obchodování s lidmi. Zároveň také dovodil, že byly podrobeny nevolnictví. Porušení čl. 4 pak shledal jak s ohledem na neadekvátnost legislativního a administrativního rámce, tak s ohledem na povinnost přijmout operativní opatření na ochranu obětí a povinnost provést účinné vyšetřování. Soud navíc také konstatoval porušení čl. 14 ve spojení s čl. 4 vzhledem k diskriminačnímu přístupu žalovaného státu.

Rozsudek Soudu může být vnímán jako apel na vnitrostátní orgány, které by neměly před touto problematikou zavírat oči a měly by se aktivně podílet na ochraně obětí obchodování s lidmi. Účinná a komplexní ochrana obětí obchodování s lidmi přitom nezbytně vyžaduje splnění všech výše zmíněných závazků. Zajímavá může být i skutečnost, že Soud vnímá v případech přeshraničního obchodování s lidmi existující potřebu kooperace vnitrostátních orgánů s těmi zahraničními, kterou promítá do povinnosti s nimi účinně spolupracovat, či skutečnost, že poprvé konstatoval porušení čl. 14 ve spojení s čl. 4 Úmluvy v kontextu přeshraničního obchodování s lidmi. Rozsudek pak vysílá jasný signál, že tolerance vůči systémovému vykořisťování migrantů a žen je neslučitelná se závazky plynoucími z Úmluvy.

Česká republika je smluvním státem Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi i Palermského protokolu. V kontextu obchodování s lidmi je pro ni předmětná i unijní úprava, kdy se v této oblasti uplatňuje směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, [1] která byla v nedávné době revidována směrnicí Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1712.[2]

Vnitrostátní právní řád pak kriminalizuje obchodování s lidmi v § 168 trestního zákoníku, který v odstavci 1 upravuje obchodování s lidmi spáchané vůči dítěti, pod které zahrnuje rozmanité varianty jednání. Trestní zákoník však v rámci této základní skutkové podstaty nevyžaduje, aby se pachatel tohoto jednání dopustil za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužití omylu, tísně či závislosti. Odstavec 2 pak postihuje obchodování s lidmi na dospělých osobách, přičemž tato skutková podstata stanovuje podmínku užití výše zmíněných způsobů spáchání.

Ani České republice se pak nevyhýbají případy obchodování s lidmi, které je prováděno především za účelem pracovního vykořisťování nebo nucené prostituce. Je zemí cílovou, tranzitní, ale i zdrojovou. V České republice se pak oběťmi této trestné činnosti stávají zejména příslušníci Rumunska, Bulharska, Mongolska, Filipín, Nepálu, Ukrajiny, Moldavska, Slovenska, Hondurasu, Kyrgyzstánu, Ruska, Uzbekistánu, Běloruska, ale také samotní čeští občané. Ti jsou pak obchodováni především do Spojeného království a Irska.[3] Problematika obchodování s lidmi se objevuje i v judikatuře Nejvyššího soudu. V tomto ohledu je potřeba zmínit zejména usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1261/2013, uveřejněné pod č. 13/2015 Sb. rozh. tr., které se zabývá pojmem „nucených prací“.

(JUDr. Petr Škvain, Ph.D., a Mgr. Jana Zápotocká)

SKUTKOVÝ STAV

Předmětný případ se týká pěti stěžovatelek původem z Kazachstánu a Uzbekistánu, které před ruskými orgány tvrdily, že se staly oběťmi obchodování lidmi. Stěžovatelky, F. M., A. M., G. N., B. K. a N. I. byly najaty a převezeny ze svých domovských států za účelem výkonu práce v obchodech v moskevské části Golyanovo, které vlastnily sestry Z. I. a Zh. I. a jejich manželé R. M. a S. M.

Všechny stěžovatelky shodně tvrdily obdobné pracovní podmínky a chování vlastníků obchodu vůči pracovníkům. Konkrétně tvrdily podobný způsob najmutí v jejich domovských zemích a následný převoz do předmětných obchodů, kde jim měly být odebrány doklady totožnosti. V obchodech pak měly pracovat dvacet a více hodin denně bez odpočinku a dnů volna. Stěžovatelky měly být drženy v otřesných podmínkách bez možnosti odejít. Majitelé obchodů vůči nim měli používat násilí, nutit je pít vodku, zakazovat jim mluvit s ostatními pracovníky, zákazníky obchodů či kontaktovat své rodiny (až na výjimečné případy pod dohledem vlastníků obchodů). Stěžovatelky (a další domnělé oběti) neměly obdržet pracovní smlouvu ani mzdu za vykonávanou práci. Jejich pobyt v Rusku nebyl nikdy legalizován. Stěžovatelky a další pracovnice obchodů také hovořily o sexuálním a reprodukčním násilí.

První a druhá stěžovatelka byly osiřelé nemajetné sestry původem z Kazachstánu, kde měly být v roce 2007 rekrutovány příbuznými R. M. V době předmětných událostí mělo být první stěžovatelce 18 a druhé stěžovatelce pouhých 17 let. Dle první stěžovatelky trvala práce od 6 hodin ráno do 2 hodin v noci bez jakýchkoliv přestávek, spalo se na podlaze ve skladech obchodu. Popisovala konzumaci zkaženého jídla, zákaz komunikace, ustavičnou kontrolu ze strany určeného pracovníka a skrze umístěné kamery a bití ze strany vlastníků obchodu. Tvrdila, že se jí podařilo v roce 2008 utéct, policisté ji však měli vlastníků obchodu vrátit výměnou za úplatek. V roce 2009 v prostorách obchodu porodila, dítě jí následně majitelé obchodu odebrali. Nakonec se jí v roce 2010 podařilo utéct zpět do Kazachstánu. Zde se obrátila na místní policii za účelem vypátrání její sestry a syna. Toho jí předali příbuzní R. M., avšak sestra první stěžovatelky v této době nadále zůstávala pod kontrolou vlastníků předmětných obchodů.

Taktéž druhá stěžovatelka popisovala obdobné podmínky. Po událostech, které se staly dne 30. 10. 2012 (viz níže), byla v roce 2013 vyslechnuta vyšetřujícími orgány, přičemž popřela špatné zacházení ze strany majitelů obchodu. Tuto výpověď však měla učinit na základě pokynů majitelů obchodu a za přítomnosti jednoho z nich. Následně byla poslána k příbuzným R. M. v Kazachstánu, přičemž v této době byla těhotná v důsledku znásilnění. Později téhož roku se shledala se svojí sestrou a porodila.

Třetí stěžovatelka byla rekrutována v roce 2005 v Uzbekistánu. V předmětném obchodě v Moskvě byla držena až do roku 2012, kdy ji vlastníci obchodu propustili v důsledku událostí ze dne 30. 10. 2012, které se v té době staly v druhém obchodu (viz níže). Třetí stěžovatelka popsala velmi podobné pracovní podmínky těm uvedeným výše a fyzické násilí ze strany vlastníků obchodu a jejich rodiny. Také ona tvrdila, že z obchodu jednou v průběhu svého zajetí utekla a stěžovala si na policii. Byla však navrácena zpět do obchodu. Dále tvrdila, že byla na základě příkazu od majitelky obchodu často znásilňovaná mužskými spolupracovníky, v důsledku čehož otěhotněla. Majitelka obchodu, Z. I., ji však přinutila k potratu. Dále poukazovala na zdravotní problémy, které jí vznikly v důsledku opakovaných poranění hlavy bitím, kterému byla v obchodu vystavena. Popisovala tlučení, bití předměty, kopání a popálení vařící vodou.

Čtvrtá stěžovatelka byla rekrutovaná v Uzbekistánu v roce 2002. Také její popis podmínek a okolností jejího zajetí v obchodě odpovídal výše uvedenému. Popisovala lámání prstů, škrábání, tahání za vlasy, bití, kopání, údery do hlavy a jiných částí těla těžkými předměty. Také uvedla, že jí byly proti její vůli ostríhány vlasy. Čtvrtá stěžovatelka porodila dvě děti, které jí byly vlastníky obchodu odebrány. Její dcera přitom měla být údajně poslána k příbuzným Zh. I. do Kazachstánu, kde měla zemřít. Její syn pak měl být držen v jednom z bytů Zh. I. a stěžovatelka ho téměř nevidala.

Čtvrtá stěžovatelka se ze svého zajetí dostala v důsledku událostí ze dne 30. 10. 2012. Tohoto dne vstoupila skupina dobrovolníků a novinářů do obchodu, v němž byla držena. Tito vysvobodili skupinu osob pracujících v tomto obchodě, mimo jiné i ji. Na věc byla upozorněna policie, která na místě zabavila nahrávací zařízení a ručník se stopami připomínajícími krev. Čtvrtá stěžovatelka a další osvobozené osoby téhož dne vypovídaly na policii, přičemž popsaly okolnosti svého náboru v zemích

svého původu a podmínky, v nichž musely v obchodech žít a pracovat. Čtvrtá stěžovatelka byla ještě téhož dne vyšetřena v nemocnici, přičemž dle lékařského potvrzení měla vykloubený kloub prstu a mnohočetné pohmoždění měkkých tkání hrudního koše a obou holení. Daného dne také vypovídal S. M., manžel Zh. I. Ten mimo jiné přiznal, že měl v držení doklady pracovníků obchodu. V trezoru nacházejícím se v předmětném obchodě byly následně nalezeny cestovní pasy. Také byly v dodávkách zaparkovaných blízko obchodu objeveny matrace, které měly dle výpovědi S. M. sloužit pracovníkům pro přespávání v obchodech. Při výslechu bezprostředně po incidentu navíc Zh. I. a S. M. neskrývali, že nelegálně zaměstnávali migrující pracovníky. Tyto události byly široce medializované.

V důsledku událostí ze dne 30. 10. 2012 se na Výbor pro občanskou pomoc, nevládní organizaci pomáhající migrantům a uprchlíkům, obrátili i další bývalí pracovníci obchodů ve vlastnictví Z. I., Zh. I. a jejich manželů, mimo jiné i první a třetí stěžovatelka. Výbor jim následně pomohl s podáním trestních oznámení. Většina předmětných událostí byla podpořena výpověďmi dalších osob, které byly v obchodech drženy, nevládními organizacemi či novinovými zprávami.

V prosinci téhož roku byla čtvrtá stěžovatelka opět lékařsky vyšetřena, přičemž jí byly zjištěny vážné zdravotní problémy a diagnostikována posttraumatická stresová porucha ve spojení s organickou poruchou osobnosti. O několik měsíců později byl lékařem vyšetřen i její syn. Tomu byla zjištěna těžká křivice, deformity kostí, pomalý růst v důsledku nedostatečné výživy, psychomotorická retardace a zkrácení levé nohy v důsledku nesprávného srůstu zlomeniny stehenní kosti. Ve věku pěti a půl let měl fyzický vývoj dvouletého dítěte.

Pátá stěžovatelka tvrdila, že byla do obchodu rekrutovaná v květnu 2016. Taktéž ona popsal podobné pracovní podmínky v obchodech a fyzické násilí, kterého se vůči ní měli dopouštět majitelé obchodu. Také jí byly odebrány doklady a telefon. V prosinci téhož roku se jí podařilo z obchodu utéct, přičemž následně obdržela pomoc od nevládní organizace. Po svém útěku byla vyšetřena v nemocnici a byla jí zjištěna pohmožděnina hlavy, pravého ucha a hrudního koše. I ona podala ve věci trestní oznámení.

Řízení před vnitrostátními orgány ve věcech stěžovatelek lze popsat jako koloběh předběžných šetření, jejichž jediným výsledkem byla odmítnutí zahájit trestní řízení s plnohodnotným trestním vyšetřováním. Respektive i po událostech ze dne 30. 10. 2012, kdy se policejní orgány rozhodly trestní řízení zahájit, došlo ke zrušení tohoto rozhodnutí, a to i přes všechny dostupné důkazy. Šetření provázely četné nedostatky a pasivita vyšetřujících orgánů, kdy nedošlo ani k vykonání nařízených úkonů. Čtvrtá stěžovatelka pak namísto ochrany ze strany vnitrostátních orgánů čelila hrozbě vyhoštění. Taktéž byly vneseny před vyšetřujícími orgány stížnosti, že majitelé obchodů vyvíjejí na oběti extrémní nátlak v podobě výhružek a nabízení úplatků. Toto ilustruje i skutečnost, že jedna z žen, která v důsledku událostí ze dne 30. 10. 2012 podala trestní oznámení, se jej rozhodla po kontaktu se Zh. I. vzít zpět. Taktéž nevládní organizace pomáhající obětem se dostala do hledáčku vnitrostátních orgánů, kdy její představitelka byla vyslýchána ohledně pomoci poskytnuté obětem.

RELEVANTNÍ PRÁVNÍ RÁMEC A PRAXE

(...)

175. Konkrétně čl. 3 Protokolu o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi („Palermský protokol“, Ruskem podepsaný dne 16. 12. 2000 a ratifikovaný 26. 5. 2004), doplňujícího Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (2000), zní takto:

„Pro účely tohoto Protokolu:

(a) „obchodování s lidmi“ znamená najmutí, přepravu, předání, přechovávání nebo přijetí osob za účelem vykořisťování, a to prostřednictvím pohrůžky násilím nebo použitím násilí či jiných forem donucení, prostřednictvím únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu zvláštní zranitelnosti nebo prostřednictvím poskytnutí nebo přijetí plateb či výhod s cílem získat souhlas osoby mající kontrolu nad jinou osobou. Vykořisťování zahrnuje přinejmenším zneužívání prostituce jiných, jiné formy sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo služby, otroctví nebo podobné praktiky jako je otroctví, nevolnictví nebo odnětí orgánů;

(b) souhlas oběti obchodování s lidmi se zamýšleným vykořisťováním uvedeným v bodu (a) tohoto článku nebude brán v úvahu, jestliže byl použit jakýkoliv prostředek uvedený v bodu (a);

(c) najmutí, přeprava, předání, přechovávání nebo přijetí dítěte za účelem vykořisťování bude považováno za „obchodování s lidmi“, i když nezahrnuje žádný z prostředků uvedených v bodu (a) tohoto článku;

(d) „dítě“ znamená jakoukoliv osobu mladší osmnácti let.“

(...)

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. SPOJENÍ STÍŽNOSTÍ

225. S ohledem na podobný předmět stížností Soud shledává za vhodné přezkoumat je společně v rámci jednoho rozsudku.

II. ÚVODNÍ POZNÁMKY

226. Skutečnosti, které vedly k tvrzeným porušením Úmluvy, se odehrály před 16. 9. 2022, tedy před datem, kdy žalovaný stát přestal být smluvní stranou Úmluvy. Soud je proto příslušný k jejich projednání (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 1. 2023, Fedotova a ostatní proti Rusku, č. 40792/10 a další, body 68–73).

227. Vláda nepředložila žádné vyjádření. Soud opakuje, že neúčast žalované vlády v řízení nemůže být překážkou pro projednání věci (viz rozsudek ze dne 24. 1. 2023, Svetova a ostatní proti Rusku, č. 54714/17, body 29–31). Zároveň by skutečnost, že se žalovaný stát účinně neúčastní řízení, neměla automaticky vést k přijetí nároků stěžovatelek a Soud musí být na základě dostupných důkazů přesvědčen, že nárok je opodstatněný z hlediska skutkového i právního (tamtéž, bod 30). Soud proto bude muset stížnost posoudit na základě vyjádření stěžovatelek, která budou považována za pravdivá, pokud budou podložena důkazy a pokud jiné důkazy dostupné ve spisu nepovedou k jinému závěru (tamtéž, bod 38).

III. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 4 ÚMLUVY

228. Stěžovatelky namítaly, že vnitrostátní orgány je neochránily před obchodováním s lidmi, vykořisťováním a násilím tím, že nepřijaly odpovídající právní rámec, neprovedly operativní opatření a účinné trestní vyšetřování. Měly za to, že jejich vykořisťování bylo rovnocenné nevolnictví a/nebo nucené či povinné práci. Tvrdily, že osoby, které je zneužívaly, vůči nim používaly různé formy násilí jako nástroje kontroly a donucení za účelem jejich vykořisťování. Stěžovatelky se opíraly o čl. 3, 4 a 8 Úmluvy.

229. Soud opakuje, že jeho přístup v případech obchodování s lidmi spočívá v tom, že možné otázky špatného zacházení (podle čl. 3) a porušování fyzické a psychické integrity stěžovatele (podle čl. 8) zasazuje do jejich obecného kontextu, tj. do kontextu obchodování s lidmi a vykořisťování. Důvodem je to, že tvrzení o špatném zacházení a zneužívání jsou neodmyslitelně spojena s obchodováním s lidmi a vykořisťováním, pokud je to tvrzený účel, pro který bylo špatné zacházení nebo zneužívání

způsobeno (viz rozsudek ze dne 11. 12. 2012, C. N. a V. proti Francii, č. 67724/09, bod 55; a rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2020, S. M. proti Chorvatsku, č. 60561/14, body 240–243).

230. Soud, jemuž přísluší provádět právní kvalifikaci skutkových okolností případu (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, bod 243), bude přezkoumávat námitky stěžovatele podle čl. 4 Úmluvy, který v relevantní části zní takto:

Článek 4

„1. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.

2. Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.

...“

(...)

B. Věcné posouzení

(...)

3. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

237. Soud opakuje, že čl. 4 zakotvuje jednu ze základních hodnot demokratických společností. Na rozdíl od většiny hmotněprávních ustanovení Úmluvy a Protokolů č. 1 a 4, čl. 4 odst. 1 nestanovuje žádné výjimky a podle čl. 15 odst. 2 není přípustné se od něj odchýlit, a to ani v případě veřejného ohrožení státní existence (viz rozsudek velkého senátu ze dne 7. 7. 2011, Stummer proti Rakousku, č. 37452/02, bod 116; a rozsudek ze dne 13. 11. 2012, C. N. proti Spojenému království, č. 4239/08, bod 65).

238. Soud se domnívá, že obchodování s lidmi je ze své podstaty a cíle vykořisťování založeno na výkonu složek práva vlastnického. Zachází se s nimi jako se zbožím, které lze kupovat a prodávat a nutit k práci, často za malou nebo žádnou úplatu, obvykle v sexuálním průmyslu, ale i jinde. Implikuje pečlivé sledování činností obětí, jejichž pohyb je často omezen. Obchodování s lidmi zahrnuje použití násilí a výhrůžek vůči obětem, které žijí a pracují ve špatných podmínkách. Vysvětlující zpráva přiložená k Úmluvě Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi („Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi“) jej popisuje jako moderní formu starého celosvětového obchodu s otroky (viz rozsudek ze dne 7. 1. 2010, Rantsev proti Kypru a Rusku, č. 25965/04, bod 281; a rozsudek ze dne 31. 7. 2012, M. a ostatní proti Itálii a Bulharsku, č. 40020/03, bod 151).

239. Není pochyb o tom, že obchodování s lidmi ohrožuje lidskou důstojnost a základní svobody jeho obětí a nelze jej považovat za slučitelné s demokratickou společností a hodnotami vyjádřenými v Úmluvě. Vzhledem ke zvláštním rysům Úmluvy jako smlouvy o lidských právech a skutečnosti, že se jedná o živý nástroj, který by měl být vykládán s ohledem na současné podmínky, existují pádné důvody k tomu, aby bylo uznáno, že globální jev obchodování s lidmi je v rozporu s duchem a účelem čl. 4, a tudíž spadá do působnosti záruk poskytovaných tímto ustanovením (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, body 292 a 303).

240. Napadená jednání mohou vést k otázce obchodování s lidmi podle čl. 4 Úmluvy pouze v případě, že jsou splněny všechny základní znaky (jednání, prostředky, účel) mezinárodní definice obchodování

s lidmi. Jinými slovy, v souladu se zásadou harmonického výkladu Úmluvy a dalších nástrojů mezinárodního práva a s ohledem na skutečnost, že Úmluva sama neobsahuje definici pojmu obchodování s lidmi, není možné charakterizovat jednání nebo situaci jako otázku obchodování s lidmi, pokud nesplňuje kritéria stanovená pro tento jev v mezinárodním právu. Z pohledu čl. 4 Úmluvy pojem obchodování s lidmi zahrnuje obchodování s lidmi, ať už vnitrostátní nebo mezinárodní, ať už související s organizovanou trestnou činností či nikoli, pokud jsou splněny všechny základní znaky mezinárodní definice obchodování s lidmi podle Úmluvy o opatřeních proti obchodování s lidmi a Palermského protokolu. Takové jednání nebo taková situace obchodování s lidmi pak spadá do působnosti čl. 4 Úmluvy (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, body 289-290, 296-297 a 303).

241. Soud poznamenává, že podle Úmluvy o otroctví z roku 1926 „otroctví jest stav nebo poměr osoby, nad niž se vykonávají některé nebo všechny složky práva vlastnického“ (tamtéž, bod 280).

242. Nevolnictví je „obzvláště závažnou formou odepření svobody“. Nevolnictví zahrnuje „povinnost poskytovat služby, která je vynucována použitím donucení“. Jako takové je spojeno s pojmem „otroctví“ ve smyslu čl. 4 odst. 1 Úmluvy (viz C. N. a V. proti Francii, cit. výše, bod 89 a odkazy v něm uvedené). Kromě povinnosti vykonávat určité služby pro jiné zahrnuje také povinnost „nevolníka“ žít na pozemku jiné osoby a nemožnost změnit svůj stav (viz rozsudek ze dne 26. 7. 2005, Siliadin proti Francii, č. 73316/01, bod 123; a S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, bod 280). S ohledem na tato kritéria Soud podotýká, že nevolnictví odpovídá zvláštnímu druhu nucené nebo povinné práce nebo jinými slovy nucené nebo povinné práci v „kvalifikované (závažnější) podobě“. Ve skutečnosti spočívá základní rozdíl mezi nevolnictvím a nucenou nebo povinnou prací ve smyslu čl. 4 Úmluvy v pocitu oběti, že její stav je trvalý a že je nepravděpodobné, že by se situace změnila. Stačí, aby tento pocit vycházel z výše uvedených objektivních kritérií nebo byl vyvolán či udržován osobami odpovědnými za danou situaci (viz C. N. a V. proti Francii, cit. výše, bod 91).

243. Pojem „nucená práce“ evokuje představu fyzického nebo psychického donucení. Musí být přítomna práce „vykonávaná pod hrozbou jakéhokoli trestu“ a také proti vůli dotyčné osoby, tj. práce, pro kterou se „dobrovolně nenabídla“ (viz rozsudek ze dne 30. 3. 2017, Chowdury a ostatní proti Řecku, č. 21884/15, bod 90). Pokud zaměstnavatel zneužívá své moci nebo využívá zranitelnosti svých zaměstnanců za účelem jejich vykořisťování, tito se k práci nenabízejí dobrovolně (tamtéž, bod 96). Pojem „trest“ je třeba chápat v širším smyslu, jak potvrzuje použití výrazu „jakýkoli trest“. „Trest“ může dosáhnout až fyzického násilí nebo omezování, ale může mít i jemnější podoby psychologické povahy, jako jsou výhrůžky, že oběti budou nahlášeny policii nebo imigračním úřadům, pokud je jejich pracovní poměr nelegální (viz C. N. a V. proti Francii, cit. výše, bod 77; rozsudek ze dne 24. 10. 2017, Tibet Mentesh a ostatní proti Turecku, č. 57818/10 a 4 další, bod 67; a S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, bod 284).

244. Zda konkrétní situace zahrnuje všechny základní znaky „obchodování s lidmi“ a/nebo vyvolává otázku nevolnictví a/nebo nucené či povinné práce, je otázkou skutkovou, kterou je třeba posoudit s ohledem na všechny relevantní okolnosti případu (viz Chowdury a ostatní, cit. výše, body 99-101).

245. Obecný rámec pozitivních závazků podle čl. 4 zahrnuje: (1) povinnost zavést legislativní a administrativní rámec zakazující a trestající obchodování s lidmi; (2) povinnost za určitých okolností přijmout operativní opatření na ochranu obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi; a (3) procesní povinnost vyšetřovat situace potenciálního obchodování s lidmi. Obecně lze první dva aspekty pozitivních závazků označit za hmotněprávní, zatímco třetí aspekt označuje (pozitivní) procesní povinnost států (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, bod 306).

(b) Zda zprávy o tvrzeném obchodování vztahujícím se na stěžovatelky za účelem pracovního vykořisťování vedly k pozitivním závazkům vnitrostátních orgánů podle čl. 4

246. Pokud jde o okolnosti projednávaného případu, Soud nejprve posoudí, zda zprávy o tvrzeném obchodování vztahujícím se na stěžovatelky za účelem pracovního vykořisťování vedly k pozitivním závazkům žalovaného státu podle čl. 4.

247. Soud nejprve poznamenává, že v příslušném období bylo Rusko cílovou zemí pracovní migrace, zejména ze Společenství nezávislých států, především ze Střední Asie, se kterým existoval bezvízový režim ... Odhady počtu zahraničních migrantů v nelegálním postavení v Rusku se pohybovaly od 1,5 do 8 milionů osob ... V letech 2008 a 2011 bylo oznámeno, že odhadem jeden milion nelegálních migrujících pracovníků by mohl být v Rusku obětí obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování ... Podle jiných zdrojů se odhadovaný počet obětí moderního otroctví v Rusku od let 2013 a 2018 pohyboval mezi 490 000 a 794 000 ... Rusko ratifikovalo řadu mezinárodních dohod Organizace spojených národů a Mezinárodní organizace práce mimo jiné o boji proti otroctví a nucené práci ... Od roku 2000 je signatářem Palermského protokolu, v roce 2003 kriminalizovalo obchodování s lidmi a „využívání otrocké práce“ a v roce 2004 ratifikovalo Palermský protokol ... Neratifikovalo Úmluvu o opatřeních proti obchodování s lidmi. Bylo smluvní stranou Úmluvy Společenství nezávislých států o právní pomoci ...

248. Soud se domnívá, že sdělení mise Mezinárodní organizace pro migraci v Moskvě ze dne 11. 6. 2010 a žádost o právní pomoc ze dne 28. 7. 2010 podaná Ministerstvem vnitra Kazachstánu v souvislosti s trestním řízením zahájeným v Kazachstánu ve věci první stěžovatelky ... obsahovaly závažné náznaky možného obchodování s lidmi, ke kterému mělo dojít před třemi lety vůči první a druhé stěžovatelce ve věku 18 a 17 let, z Kazachstánu do Ruska za účelem pracovního vykořisťování v obchodě se smíšeným zbožím na ulici Uralskaya v moskevské městské části Golyanovo (viz, pokud jde o mezistátní žádost o právní pomoc v souvislosti s přeshraničním obchodováním s lidmi, rozsudek ze dne 7. 10. 2021, Zoletic a ostatní proti Ázerbájdžánu, č. 20116/12, bod 198). Odebrání dokladů totožnosti stěžovatelek, jejich tvrzené uvěznění na pracovišti a zneužívání, včetně odebrání dítěte první stěžovatelky, spolu s jejich zranitelností vzhledem k věku, pohlaví a potenciálnímu statusu nelegálního migranta, poskytovaly důvody pro věrohodné podezření, že se staly oběťmi obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování. Vzhledem k možnému pokračujícímu vykořisťování druhé stěžovatelky (a dalších osob) vyžadovaly tyto zprávy naléhavou a vážnou reakci ruských orgánů na základě jejich pozitivních závazků podle čl. 4 Úmluvy.

249. Soud dále podotýká, že tvrzené obchodování se čtvrtou stěžovatelkou a její vykořisťování ze strany Zh. I. a S. M. v obchodě se smíšeným zbožím na ulici Novosibirskaya v moskevské čtvrti Golyanovo bylo nahlášeno policii aktivisty občanské společnosti dne 30. 10. 2012 a bylo předmětem trestního oznámení podaného stěžovatelkou téhož dne ... Skutečnosti, které vyšly najevo během prvních dnů předběžného šetření, poskytly důkazy na podporu tvrzení stěžovatelky.

250. Zejména výpovědi stěžovatelky a jejích spolupracujících z Kazachstánu a Uzbekistánu naznačovaly, že Zh. I. a S. M. jim zabavili doklady totožnosti a nutili je pracovat bez mzdy a bez legalizace jejich statusu zahraničních migrujících pracovníků, přičemž je věznili na pracovišti a vystavovali je násilí. Paní L. A. uvedla, že byla přivedena do obchodu na ulici Novosibirskaya společně se čtvrtou stěžovatelkou před deseti lety. Matka stěžovatelky (která přijela z Uzbekistánu), zástupce organizace Alternativa a novináři, kteří zasáhli, aby stěžovatelku a její spolupracující osvobodili, podali výpovědi, které toto potvrzovaly ...

251. Tvrzení o stěžovatelčině fyzickém týrání byla podložena lékařským potvrzením ze dne 30. 10. 2012, v němž jsou zaznamenána její zranění ... Čtvrtá stěžovatelka a další ženy, které byly vyslechnuty policií a Vyšetřovacím výborem bezprostředně po svém osvobození a v následujících dnech, měly viditelná zranění, včetně jizev, zlomených prstů, zranění na hrudi, poraněných uší a vyražených zubů ... Syn čtvrté stěžovatelky byl policií nalezen ve špatném zdravotním stavu poté, co byl nahlášen jako unesený Zh. I. ...

252. Při výslechu policíí a Vyšetřovacím výborem bezprostředně po incidentu Zh. I. a S. M. neskrývali, že nelegálně zaměstnávali migrující pracovníky z Kazachstánu a Uzbekistánu, včetně čtvrté stěžovatelky, bez pracovních smluv. S. M. přiznal, že měl v držení doklady totožnosti těchto pracovníků. Pasy čtvrté stěžovatelky a dalších pracovníků byly nalezeny v trezoru a zabaveny při kontrole obchodu v ulici Novosibirskaya dne 30. 10. 2012. S. M. přiznal, že matrace, které byly téhož dne nalezeny ve dvou dodávkách zaparkovaných u zadního vchodu do obchodu, byly používány k přespávání pracovníků v obchodě, jak tvrdila čtvrtá stěžovatelka ... Následné tvrzení S. M. a jeho manželky, že stěžovatelka a ostatní pracovníci byli ubytováni v jednom z jejich bytů, nebylo podloženo kontrolami a prohlídkami dotyčných bytů ...

253. Policie také zabavila záznamová zařízení, která byla součástí kamerového systému, včetně několika videokamer instalovaných v prostorách obchodu ...

254. Zpráva a objevující se důkazy o tvrzeném únosu dalších pracovníků a jejich dětí Zh. I. dne 30. 10. 2012 dodaly další váhu tvrzením čtvrté stěžovatelky ...

255. Nakonec vyšetřující orgány se krátce po objevení čtvrté stěžovatelky a dalších migrujících pracovníků obchodu na ulici Novosibirskaya dozvěděly, že policejní oddělení městské části Golyanovo bylo v minulosti upozorněno kazašským velvyslanectvím v Moskvě na údajné zadržování a nucenou práci kazašských státních příslušnic ve stejném obchodě, který od roku 1999 vlastnili a provozovali Zh. I. a S. M. ...

256. S ohledem na výše uvedené Soud shledává, že existují *prima facie* důkazy o tom, že čtvrtá stěžovatelka byla obětí obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování.

257. Soud dále konstatuje, že v návaznosti na události ze dne 30. 10. 2012, o nichž široce informovala média, se bývalí pracovníci obchodů v městské části Golyanovo obrátili na Výbor pro občanskou pomoc, který jim poskytl právní pomoc při podání trestních oznámení. Dne 19. 12. 2012 bylo Vyšetřovacímu výboru podáno trestní oznámení třetí stěžovatelky. Popisovala, jak byla v roce 2005 najata v Uzbekistánu a převezena do Moskvy, kde byla sedm let držena a vykořisťována v obchodě na ulici Uralskaya (po nějakou dobu současně s první a druhou stěžovatelkou) až do doby, kdy byla krátce po událostech ze dne 30. 10. 2012 poslána zpět do Uzbekistánu. Popis vykořisťování a zneužívání třetí stěžovatelky odhalil stejný vzorec jako popisy první a čtvrté stěžovatelky, stejně jako všech ostatních bývalých pracovníků obchodů v okrese Golyanovo, které podaly trestní oznámení ... Výpovědi paní M. A. rovněž naznačovaly, že sestry Zh. I. a Z. I. se po událostech z 30. 10. 2012 pokusily poslat své pracovníky mimo Rusko, zřejmě aby se vyhnuly spravedlnosti ... Kromě toho byly vnitrostátní orgány upozorněny na skutečnost, že v roce 2002 byla jejich starší sestra S. I. zatčena v rámci případu týkajícího se vykořisťování migrujících pracovníků ...

258. S. I. a její sestry byly v daném roce v centru pozornosti médií v souvislosti s údajným vykořisťováním v nelidských podmínkách, zneužíváním a mučením nezletilých dívek z Uzbekistánu a Kazachstánu od roku 1997 ve stejných obchodech na ulicích Novosibirskaya a Uralskaya. Média informovala, že trestní řízení zahájené proti S. I. v roce 1998 bylo zastaveno, protože rodiče obětí stáhli trestní oznámení, pravděpodobně poté, co jim S. I. zaplatila, a že v roce 2002 byly opět použity výhrůžky a sliby peněz, aby nové oběti nepodaly trestní oznámení. Trestní řízení zahájené proti S. I. v Moskvě podle čl. 117 trestního zákoníku (týrání) skončilo v roce 2002 jejím odsouzením k pěti letům odnětí svobody. V roce 2003 jí byla udělena milost ruským prezidentem a její trest odnětí svobody byl zkrácen o polovinu ...

259. Podle názoru Soudu poskytla tvrzení třetí stěžovatelky, která byla součástí podobných podnětů větší skupiny domnělých obětí ve stejné situaci, důvody k věrohodnému podezření, že s ní bylo obchodováno za účelem pracovního vykořisťování.

260. Konečně v prosinci 2016 byly orgány informovány o tvrzeních o vykořisťování, věznění a týrání páté stěžovatelky stejným párem, Zh. I. a S. M., v obchodě na ulici Novosibirskaya, čtyři roky po událostech z 30. 10. 2012. Tvrzení páté stěžovatelky byla podložena lékařským potvrzením, které zaznamenávalo její zranění. V lednu 2017 kontaktoval kazašský ombudsman svůj ruský protějšek v souvislosti s pátou stěžovatelkou a dalšími oběťmi, poukázal na nedostatečný pokrok ve vyšetřování v Rusku i Kazachstánu a požádal o pomoc. Ve stejném měsíci byl případ stěžovatelky zveřejněn v ruských médiích ...

261. Soud se domnívá, že tvrzení páté stěžovatelky, která ukazují na stejný vzorec obchodování s lidmi, vykořisťování a týrání jako výpovědi všech ostatních stěžovatelek a jejich bývalých spolupracujících, rovněž poskytují důvody pro věrohodné podezření, že byla obchodována za účelem pracovního vykořisťování.

262. Zprávy o vykořisťování stěžovatelek měly ruské orgány upozornit na převládající přítomnost indikátorů obchodování s lidmi a nucené práce ...

263. S ohledem na výše uvedené Soud shledává, že od roku 2010, kdy byly ruské orgány poprvé informovány o situaci prvních dvou stěžovatelek, a v době každého z následujících oznámení týkajících se zbývajících stěžovatelek, existovalo věrohodné podezření a v případě čtvrté stěžovatelky důkazy *prima facie*, že stěžovatelky byly oběťmi obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování, což vyvolalo pozitivní závazky vnitrostátních orgánů podle čl. 4 Úmluvy.

(c) Charakteristika zacházení zakázaného čl. 4

264. Stěžovatelky podobně popsaly najmutí ve svých domovských zemích, přepravy do obchodů v moskevské městské části Golyanovo, odebrání dokladů totožnosti a následné neplacené těžké práce spočívající v nošení těžkých břemen, kterou musely vykonávat během abnormálně dlouhé pracovní doby bez přestávek a dnů volna, přičemž byly zavřeny v obchodech pod přísným dohledem v otřesných podmínkách a vystaveny násilí.

265. Odebrání dokladů totožnosti, absence pracovních smluv a nelegální situace, kdy zahraniční migrující pracovníci zůstali bez pracovního povolení nebo registrace pobytu, byly společné všem stěžovatelkám. Zejména existovaly důkazy o odebrání pasu čtvrté stěžovatelky, její nelegální pracovní status nebyl zaměstnavateli utajován a vnitrostátní orgány se ji pokusily vyhostit z důvodu nelegálního pobytu v Rusku ... První stěžovatelka se po útěku vrátila do Kazachstánu bez jakýchkoli dokladů totožnosti ... Pátá stěžovatelka se po útěku vrátila do Kazachstánu bez pasu poté, co získala potvrzení umožňující jí odcestovat ...

266. Jak Soud připomněl (viz body 252-253 výše), existovaly důkazy o tom, že čtvrtá stěžovatelka a ostatní pracovníci spali v obchodě a že obchod byl vybaven monitorovacím kamerovým systémem.

267. Najmutí třetí stěžovatelky v Uzbekistánu, její převoz do Ruska v prosinci 2005 a vykořisťování bez mzdy až do 2. 11. 2012 v obchodě na ulici Uralskaya v moskevské městské části Golyanovo za použití násilí, uvedením v omyl a zneužitím její zranitelnosti vzhledem k tomu, že se nacházela v cizí zemi bez pasu, který jí odebral majitel obchodu, bylo zjištěno trestním okresním soudem v Bostanlyku v Uzbekistánu, který v roce 2017 odsoudil osobu, která najala třetí stěžovatelku, za obchodování s lidmi v kvalifikované skutkové podstatě ... Soud konstatuje, že z období téměř sedmi let, během nichž byla třetí stěžovatelka vykořisťována, strávila tři a více než pět let současně s první a druhou stěžovatelkou pod kontrolou stejného páru ve stejném obchodě. Stěžovatelky ve svých výpovědích zmínily svou společnou přítomnost mezi spolupracovníky ...

268. Existovaly lékařské důkazy o použití násilí proti třetí, čtvrté a páté stěžovatelce. Vážný

zdravotní stav a zranění třetí a čtvrté stěžovatelky odpovídaly opakovaným úrazům hlavy a dalšímu týrání, kterému byly vystaveny ze strany majitelů obchodu v průběhu jejich dlouhodobého vykořisťování trvajících téměř sedm let, respektive deset let ... Čtvrté stěžovatelce, jejíž spolupracovníci uvedli, že byli svědky jejího bití, byla diagnostikována posttraumatická stresová porucha jako důsledek fyzického a psychického týrání, kterému byla vystavena ... Zranění páté stěžovatelky byla zaznamenána lékařem traumatologické kliniky krátce po jejím útěku z obchodu ... Tvrzení třetí stěžovatelky o systematickém znásilňování a reprodukčním násilí (v jejím případě nucený potrat) byla v souladu s výpověďmi ostatních stěžovatelek, včetně porodu dětí počatých v důsledku znásilnění v případě první a druhé stěžovatelky, a s výpověďmi dalších pracovníků v podobné situaci ... Existovala shodná tvrzení o odebrání a týrání dětí pracovníků, které pachatelé používali jako další formu donucení, včetně odebrání syna první stěžovatelky a dcery a syna čtvrté stěžovatelky, jakož i lékařské důkazy o týrání posledně jmenovaného ...

269. Soud bere na vědomí výpovědi psychologa z rehabilitačního centra Mezinárodní organizace pro migraci v Moskvě pro oběti obchodování s lidmi, který měl informace z první ruky o situaci obětí obchodování s lidmi z Kazachstánu a Uzbekistánu, které uprchly z obchodů v Golyanovo v letech 2008 a 2009, tj. během doby, kdy byly první čtyři stěžovatelky drženy v zajetí. Výpovědi těchto ženských obětí odrážely všechny aspekty výpovědí stěžovatelek o jejich vykořisťování a týrání. Podle psychologa vedlo dlouhodobé žití v takových podmínkách a vystavení tolika formám donucení mimo jiné k extrémnímu strachu, silnému vyčerpání a ztrátě síly k jakémukoli odporu. Traumata související se sexuálním násilím byla obzvláště škodlivá a měla destruktivní vliv na osobnost žen. Reprodukční násilí bylo další formou kontroly. Odnětí dětí pracovnícím mohlo vyvolat nesnesitelnou úzkost a mít vážné traumatické následky ...

270. Důvěryhodnost tvrzení stěžovatelek je podpořena jednotlivými výpověďmi, podobnými popisy vykořisťování a násilí v trestních oznámeních pěti dalších pracovníků, mediálními zprávami, úzkými vazbami mezi majiteli obou dotčených obchodů, o nichž se soustavně uvádělo, že používají podobné metody najímání a vykořisťování migrujících pracovníků z Kazachstánu a Uzbekistánu, dřívějším odsouzením starší sestry I. za špatné zacházení s uzbeckou dívkou, která byla vykořisťována v jednom z dotčených obchodů, a veškerými dalšími materiály ve spisu. V důsledku předběžného šetření trestních oznámení ruskými orgány nebyly zjištěny žádné významné skutečnosti, které by mohly vyvolat pochybnosti o věrohodnosti tvrzení stěžovatelek. Z žádného trestního vyšetřování nevplynuly opačné závěry.

271. Stěžovatelky byly zranitelné osoby z důvodu svého pohlaví a ekonomické potřeby, které byly podvedeny, aby uvěřily, že budou pracovat v přijatelných podmínkách a že za svou práci budou dostávat mzdu. Vzhledem k odebrání jejich dokladů totožnosti a jejich statusu nelegálních migrantů, který jim vytvořili jejich zaměstnavatelé, by pokus o opuštění práce nepochybně zvýšil riziko zatčení a zadržení za účelem jejich vyhoštění z Ruska a znamenal by ztrátu jakékoli naděje na získání mezd, které jim byly dluženy, a to i částečnému (viz Chowdury a ostatní, cit. výše, bod 95). Navíc stěžovatelky, které se nacházely v cizí zemi, byly sociálně izolované, neměly dostatečné znalosti ruštiny, neměly přístup k informacím o prostředcích nápravy, byly zbaveny svých dokladů totožnosti a nedostávaly za svou práci žádnou odměnu, nemohly žít jinde v Rusku ani opustit zemi, a neměly tedy jinou možnost než vykonávat práci, která se od nich vyžadovala (srov. Siliadin, cit. výše, body 118-119). To dokládá návrat páté stěžovatelky, která po svém prvním pokusu o útěk neviděla žádné východisko ze své situace, k osobám, které ji zneužívaly ... Rovněž pouhá délka trvání vykořisťování a zneužívání stěžovatelek - od více než šesti měsíců do deseti let - hovoří sama za sebe.

272. Existuje tedy dostatek důkazů k vyvození závěru, že ve věcech stěžovatelek byly splněny všechny základní znaky mezinárodní definice obchodování s lidmi (viz bod 175 výše).

273. Pokud jde o „jednání“, byly přítomny následující znaky: najmutí v domovských zemích

stěžovatelek, přeprava do obchodů v Golyanovo v Moskvě, „přijetí“ ve smyslu přijetí stěžovatelek za účelem zaměstnání v obchodech v Golyanovo, což ruské vyšetřovací orgány nikdy nezpochybnily, a „přechovávání“ ve smyslu ubytování nebo zadržování stěžovatelek v místě vykořisťování.

274. Pokud jde o „prostředky“, došlo přinejmenším k uvedení v omyl a zneužití postavení zranitelnosti z důvodu pohlaví a migračního statusu stěžovatelek. Ačkoli znak „prostředků“ je nezbytný k charakterizaci situace dospělých obětí jako případu obchodování s lidmi podle čl. 4 Úmluvy (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, body 113–114, 155–156, 290, 296 a 303), přítomnost „prostředků“ nebyla nutná v případě druhé stěžovatelky, která byla v době, kdy byla předmětem obchodování s lidmi do Ruska, nezletilá, v souladu s mezinárodní definicí obchodování s lidmi (viz body 272 a 175 výše).

275. A konečně „účel“ vykořisťování stěžovatelek byl přítomen (viz odstavce 276–277 níže).

276. Soud dále dospěl k závěru, že stěžovatelky, které byly vystaveny použití násilí a jiných forem donucení, pracovaly v obchodech v Golyanovo, aniž by se k této práci přihlásily dobrovolně, a byly přinejmenším vystaveny nucené práci ve smyslu čl. 4 Úmluvy.

277. Kromě povinnosti vykonávat práci, která jim byla uložena za užití donucení, byly stěžovatelky nuceny žít na pozemku svých zaměstnavatelů a neměly možnost svou situaci změnit, což v nich vyvolávalo pocit trvalosti a nepravděpodobnosti změny, což odpovídá pojmu nevolnictví ve smyslu čl. 4 Úmluvy.

278. Celkově Soud shledává, že stěžovatelky byly oběťmi přeshraničního obchodování s lidmi a nevolnictví. Soud nyní přistoupí k posouzení, zda ruské orgány splnily své pozitivní závazky podle čl. 4 Úmluvy.

(d) Zda orgány splnily své pozitivní závazky podle čl. 4

(i) Povinnost zavést náležitý legislativní a administrativní rámec

279. Při posuzování, zda došlo k porušení čl. 4, je třeba vzít v úvahu příslušný zavedený právní nebo regulační rámec. Škála záruk stanovených v národní legislativě musí být vhodná k zajištění praktické a účinné ochrany práv obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi (viz Rantsev, bod 284; a S. M. proti Chorvatsku, bod 305, oba cit. výše).

280. Ve věci Siliadin (cit. výše, body 89 a 112) Soud potvrdil, že čl. 4 ukládá členským státům konkrétní pozitivní závazek účinně trestat a stíhat jakýkoli čin, jehož cílem je udržovat osobu v otroctví, nevolnictví nebo nucené či povinné práci. Aby členské státy splnily tento závazek, jsou povinny zavést legislativní a administrativní rámec zakazující a trestající obchodování s lidmi. Soud poznamenává, že Palermský protokol a Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi odkazují na nutnost komplexního přístupu v boji proti obchodování s lidmi, který kromě opatření k trestání obchodníků s lidmi zahrnuje také opatření k předcházení obchodování s lidmi a k ochraně obětí. Palermský protokol vyžaduje, aby státy zvážily zavedení opatření pro fyzické, psychické a sociální zotavení obětí obchodování s lidmi. Stejně tak Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi vyzývá členské státy, aby přijaly řadu opatření k předcházení obchodování s lidmi a k ochraně práv obětí. Preventivní opatření zahrnují opatření k posílení koordinace na vnitrostátní úrovni mezi různými orgány bojujícími proti obchodování s lidmi a k odrazování od poptávky po všech formách vykořisťování osob. Ochranná opatření zahrnují usnadnění identifikace obětí kvalifikovanými osobami a pomoc obětem při jejich fyzickém, psychickém a sociálním zotavení (viz Chowdury a ostatní, cit. výše, bod 110). Z ustanovení těchto dvou nástrojů jasně vyplývá, že smluvní státy, včetně téměř všech členských států Rady Evropy, dospěly k názoru, že pouze kombinace opatření

zaměřených na všechny tři aspekty může být účinná v boji proti obchodování s lidmi. Povinnost trestat a stíhat obchodování s lidmi je tedy pouze jedním z aspektů obecného závazku členských států bojovat proti obchodování s lidmi. Rozsah pozitivních závazků vyplývajících z čl. 4 musí být posuzován v tomto širším kontextu (viz Rantsev, bod 285; a S. M. proti Chorvatsku, bod 305, oba cit. výše).

281. Soud opakuje, že jeho úkolem obvykle není přezkoumávat příslušné právní předpisy a praxi *in abstracto*, ale určit, zda způsob, jakým byly uplatněny na stěžovatele nebo jakým ho ovlivnily, vedl k porušení Úmluvy (viz rozsudek velkého senátu ze dne 4. 12. 2015, Roman Zakharov proti Rusku, č. 47143/06, bod 164 s dalšími odkazy).

282. Jak bylo uvedeno výše, v prosinci 2003 Rusko kriminalizovalo obchodování s lidmi zavedením čl. 127.1 do svého trestního zákoníku ... Tato ustanovení však nebyla v případech stěžovatelek uplatněna. Vyšetřovací orgány opakovaně odmítly zahájit trestní řízení a provést vyšetřování trestních oznámení stěžovatelek s odkazem na absenci znaků skutkové podstaty trestného činu podle tohoto článku. Jako důvod pro rozhodnutí orgánů byla zejména uvedena možnost stěžovatelek kdykoli opustit své pracoviště ... Jinými slovy, bylo považováno za prokázané, že stěžovatelky se rozhodly zůstat v obchodech a vykonávat požadovanou práci z vlastní vůle, tj. že souhlasily se svým vykořisťováním.

283. Souhlas oběti obchodování s lidmi se zamýšleným vykořisťováním je však irelevantní, pokud byly použity jakékoli prostředky uvedené v mezinárodní definici obchodování s lidmi a pokud je obětí obchodování s lidmi dítě (viz bod 175 výše). Ustanovení o úloze souhlasu v čl. 127.1 ruského trestního zákoníku chyběla.

284. Soud poukazuje na to, že Legislativní příručka k Palermskému protokolu zdůrazňuje, že souhlas se zamýšleným vykořisťováním by neměl být používán k obhajobě nebo omlouvání trestného činu a nemá žádný vliv na určení, zda došlo k obchodování s lidmi. Souhlas dítěte je irelevantní, protože děti jsou považovány za nezpůsobilé k udělení souhlasu ...

285. Výše uvedená mezera v domácím právu umožnila předložit údajný souhlas stěžovatelek jako výmluvu pro nezahájení trestního řízení v souvislosti s jejich tvrzeními o obchodování s lidmi.

286. V roce 2019 plénium Nejvyššího soudu Ruské federace zavedlo chybějící ustanovení do svých pokynů pro nižší soudy ohledně aplikace čl. 127.1 ... To však nemělo žádný vliv na reakci orgánů na podněty stěžovatelek. V trestním zákoníku, kterým se vyšetřovací orgány primárně řídily, nebyly v tomto smyslu provedeny žádné změny.

287. Odmítnutí Vyšetřovacího výboru zahájit trestní řízení z důvodu absence základních znaků skutkové podstaty trestného činu podle čl. 127.2 trestního zákoníku (využití otrocké práce), který byl rovněž zaveden do trestního zákoníku v roce 2003 ... bylo rovněž založeno na domnělé svobodě pohybu stěžovatelek a jejich souhlasu s vykonáváním požadované práce. Soud poznamenává, že omezení svobody pohybu, ačkoli je relevantní pro situaci nevolnictví, není nezbytnou podmínkou pro to, aby byla situace kvalifikována jako nucená práce nebo obchodování s lidmi (viz Chowdury a ostatní, cit. výše, bod 123).

288. Soud dále poznamenává, že nucená práce nebyla uvedena v poznámce k čl. 127.1 o významu pojmu „vykořisťování osoby“ ... Ani trestní zákoník ji nepostihoval jako samostatný trestný čin. Ačkoli podle výše uvedené poznámky se zdá, že nevolnictví spadá pod význam pojmu „vykořisťování osoby“ jako účel obchodování s lidmi, definice nevolnictví nebyla uvedena a rovněž nebylo postihováno jako samostatný trestný čin. Definice „využívání otrocké práce“ v čl. 127.2 ruského trestního zákoníku vyžadovala využívání práce osoby, „vůči níž je vykonávána pravomoc spojená s vlastnickým právem“,

což odpovídá spíše „klasickému“ významu otroctví než nevolnictví (viz Siliadin, cit. výše, bod 122). Lze také poznamenat, že druhý znak definice „využívání otrocké práce“ v čl. 127.2, který vyžadoval využívání práce osoby, která „nemůže odmítnout vykonávat práci (nebo služby) z důvodů, které nemůže ovlivnit“, neodkazuje na mnohem jemnější absenci dobrovolnosti, jak je chápáno v judikatuře Soudu týkající se nucené práce. Zejména předchozí souhlas oběti nestačí k vyloučení kvalifikace práce jako nucené práce. Pokud zaměstnavatel zneužívá svou moc nebo využívá zranitelnosti svých zaměstnanců za účelem jejich vykořisťování, tito se k práci nenabízejí dobrovolně (viz Chowdury a ostatní, cit. výše, bod 96). Při objasňování znaků definice „nucené nebo povinné práce“ má Soud za to, že pojem „trest“ zahrnuje jakoukoli situaci, která je z hlediska vnímané závažnosti hrozby rovnocenná. Pokud jde o otázku „souhlasu“ s danou prací, Soud poukázal na absenci možnosti volby (viz Siliadin, cit. výše, body 114–120). Ve věci C. N. a V. proti Francii (cit. výše, bod 77) se Soud opíral o zprávu Mezinárodní organizace práce a podrobněji rozvedl pojem „trest“, přičemž vysvětlil, že tento pojem „může zahrnovat fyzické násilí nebo omezení, ale může mít i jemnější formy psychologické povahy, jako jsou výhrůžky, že oběti budou nahlášeny policejním nebo imigračním orgánům, pokud je jejich pracovní poměr nelegální“.

289. S ohledem na výše uvedené má Soud za to, že trestní právo žalovaného státu účinně netrestalo obchodování s lidmi, nucenou práci a nevolnictví.

290. Soud dále poznamenává, že návrh zákona o boji proti obchodování s lidmi, který obsahuje mimo jiné ustanovení o právním postavení obětí obchodování s lidmi a opatřeních na jejich ochranu ze strany státu, byl vypracován a předložen Státní dumě k projednání v prosinci 2002 ... Vzorové zákony pro členské státy Společenství nezávislých států o boji proti obchodování s lidmi a poskytování pomoci obětem obchodování s lidmi byly přijaty v roce 2008 ... Návrh zákona však nebyl nikdy přezkoumán a zákon stanovující opatření k boji proti obchodování s lidmi a jeho prevenci a k ochraně a pomoci jeho obětem nebyl v Rusku přijat.

291. Rusko bylo opakovaně vyzýváno - avšak bez odezvy - aby chránilo práva a zájmy obětí obchodování s lidmi, a zejména aby vytvořilo a zavedlo: (i) národní akční plán pro boj proti obchodování s lidmi a nucené práci; (ii) národní pokyny pro včasnou identifikaci a odkazování žen a dívek, které se staly oběťmi obchodování s lidmi, na příslušné služby, které začleňují přístup zaměřený na oběti a zohledňující genderové aspekty; (iii) programy podpory a rehabilitace obětí obchodování s lidmi, včetně adekvátně financovaných azylových zařízení a lékařských, sociálních a právních služeb; (iv) odpovědný orgán a koordinaci mezi příslušnými státními strukturami; a (v) systematické školení o příslušných postupech pro policii, imigrační úředníky a další příslušníky orgánů činných v trestním řízení ... Stávající právní rámec neumožňoval (potenciálním) obětem obchodování s lidmi, které se nelegálně zdržovaly v Rusku, legalizovat svůj pobyt v této zemi a poskytování pomoci těmto osobám bylo trestáno správními a trestními sankcemi ...

292. Stěžovatelky byly v Rusku v letech 2002 až 2016 předmětem obchodování s lidmi z Kazachstánu a Uzbekistánu a byly vykořisťovány. Obchodníkům nebylo vnitrostátními orgány činnými v trestním řízení bráněno v jejich vykořisťování ve prospěch svého podnikání, a to navzdory opakovaným oznámením o jejich vykořisťování a týrání migrujících pracovníků ze Střední Asie. Jiné orgány, jako například Federální migrační služba, která prováděla pravidelné kontroly obchodů, a to i krátce před událostmi ze dne 30. 10. 2012, nebo místní orgány, které se zabývaly stížnostmi obyvatel sousedství ... rovněž nebyly schopny plnit svou úlohu při odhalování a prevenci systémového obchodování s lidmi a vykořisťování. Jak bylo uvedeno výše, v daném období bylo Rusko cílovou zemí rozsáhlé pracovní migrace ze zemí Společenství nezávislých států, zejména ze Střední Asie, s nimiž mělo bezvízový režim. Bylo účastníkem programů spolupráce v boji proti obchodování s lidmi mezi členskými státy Společenství nezávislých států ... Bylo však oznámeno, že Rusko nepřijalo žádné kroky k plnění svých závazků týkajících se provádění těchto programů ... Stěžovatelky nebyly nikdy označeny za (potenciální) oběti obchodování s lidmi a nebyla přijata žádná opatření k jejich

fyzickému, psychickému a sociálnímu zotavení.

293. Za těchto okolností Soud dospěl k závěru, že žalovaný stát nezavedl adekvátní legislativní a administrativní rámec, který by zakazoval a předcházel obchodování s lidmi, nucené práci a nevolnictví a chránil jejich oběti tak, aby poskytoval stěžovatelkám, z nichž jedna byla v době, kdy se stala předmětem obchodování s lidmi do Ruska, nezletilá, praktickou a účinnou ochranu před těmito trestnými činy.

294. Došlo tedy k porušení čl. 4 v jeho hmotněprávní složce ve vztahu ke všem stěžovatelkám.

(ii) Povinnost přijmout operativní opatření na ochranu obětí obchodování s lidmi

295. Stejně jako čl. 2 a 3 Úmluvy může i čl. 4 za určitých okolností vyžadovat, aby stát přijal operativní opatření na ochranu obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi. Aby za okolností konkrétního případu vznikl pozitivní závazek přijmout operativní opatření, musí být prokázáno, že státní orgány věděly nebo měly vědět o okolnostech, které vedly k věrohodnému podezření, že identifikovaná osoba byla vystavena reálnému a bezprostřednímu riziku obchodování s lidmi nebo vykořisťování ve smyslu čl. 3 písm. a) Palermského protokolu a čl. 4 písm. a) Úmluvy o opatřeních proti obchodování s lidmi. V případě kladné odpovědi dojde k porušení čl. 4 Úmluvy, pokud orgány nepřijmou v rámci svých pravomocí vhodná opatření k tomu, aby danou osobu z této situace nebo rizika vymanily.

296. S ohledem na obtíže spojené se zajišťováním bezpečnosti v moderních společnostech a na operační volby, které je třeba učinit z hlediska priorit a zdrojů, je však třeba povinnost přijmout operativní opatření vykládat tak, aby nekladla na vnitrostátní orgány nemožnou nebo nepřiměřenou zátěž. Pro posouzení přiměřenosti jakéhokoli pozitivního závazku vyvstávajícího v předmětném případě je relevantní, že Palermský protokol vyžaduje, aby se státy snažily zajistit jejich fyzickou bezpečnost na svém území a zavedly komplexní politiky a programy na prevenci a potírání obchodování s lidmi. Státy jsou rovněž povinny poskytovat příslušné školení pro příslušníky orgánů činných v trestním řízení a imigrační úředníky (viz Rantsev, body 286–287; a S. M. proti Chorvatsku, bod 305, oba cit. výše).

297. Soud shledal (viz bod 248 výše), že sdělení Mezinárodní organizace pro migraci ze dne 11. 6. 2010 a žádost kazašských orgánů o právní pomoc ze dne 28. 7. 2010 vyvolaly důvodné podezření, že druhá stěžovatelka byla v roce 2007 jako nezletilá předmětem obchodování s lidmi z Kazachstánu do Ruska a vykořisťována v obchodě na ulici Uralskaya. Vzhledem k tomu, že jí hrozilo reálné a bezprostřední riziko dalšího vykořisťování a týrání ze strany majitelů obchodu, měly ruské orgány na základě svých pozitivních závazků podle čl. 4 Úmluvy povinnost přijmout operativní opatření k tomu, aby ji z tohoto rizika vymanily. Přestože si byly vědomy zvýšené zranitelnosti druhé stěžovatelky vzhledem k jejímu věku, její rodinné situaci jako sirotka a skutečnosti, že byla domnělou obětí vykořisťování a násilí po dobu více než tři let, omezily se pouze na výslech osoby, která se tohoto vůči ní měla dopustit, R. M., a poté, co je uspokojilo jeho popření jakéhokoli protiprávního jednání, které podpořily výpovědi několika osob pod jeho kontrolou, se rozhodly neotevřít trestní vyšetřování ...

298. Dne 29. 4. 2013, poté, co bylo obnoveno šetření v důsledku zásahu aktivistů občanské společnosti dne 30. 10. 2012 a vytrvalých podnětů první stěžovatelky, že její sestra je stále pod kontrolou osob, které ji mají vykořisťovat, byla druhá stěžovatelka přivedena údajně osobou, která se vůči ní měla dopouštět obchodování s lidmi, R. M., k vyšetřovateli Vyšetřovacího výboru, aby podala výpověď. Při této příležitosti představila R. M. jako svého dobrodince a osobu, která by měla vědět, kde se nachází ... Vyšetřovatel ignoroval věrohodné podezření na obchodování s lidmi, vykořisťování a týrání druhé stěžovatelky a nechal v úvahu podezřelé okolnosti, za nichž byla tato výpověď – která nemohla být ničím jiným než výsledkem donucení – učiněna, a nechal druhou stěžovatelku odvést a

použil její výpověď k odmítnutí podnětů první stěžovatelky ...

299. Soud shledává, že ruské orgány neučinily žádné kroky, které by od nich bylo možné za daných okolností rozumně očekávat. Jejich reakce ignorovala závažnost a naléhavost situace druhé stěžovatelky, čímž porušily své pozitivní závazky zabránit obchodování s lidmi a chránit stěžovatelku, která byla v době přivedení do Ruska nezletilá, před zakázaným zacházením, které musela snášet ještě tři roky poté, co byly orgány poprvé upozorněny na toto riziko. To, že nepřijaly žádné konkrétní opatření k pátrání po druhé stěžovatelce, také dalo pachatelům volnou ruku k tomu, aby ji přemístili přes hranice, když ji odvezli do Egypta, aby se starala o jejich děti, a předali ji do péče jejich příbuzných a domnělých spolupachatelů v Kazachstánu ...

300. Dne 30. 10. 2012 vnitrostátní orgány objevily čtvrtou stěžovatelku v důsledku jejího osvobození, které umožnili dobrovolníci z řad občanské společnosti po deseti letech vykořisťování a týrání, jimž byla vystavena po svém převozu z Uzbekistánu do Ruska. Byla součástí skupiny nelegálních migrantek ze Střední Asie v podobné situaci, kterým pomáhala dotyčná nevládní organizace a které se rozhodly spolupracovat s vnitrostátními orgány. Vzhledem k *prima facie* důkazům o obchodování se čtvrtou stěžovatelkou za účelem pracovního vykořisťování (viz bod 256 výše) měly orgány povinnost ji identifikovat, chránit a podporovat jako (potenciální) oběť tohoto trestného činu.

301. Soud opakuje, že (potenciální) oběti potřebují podporu ještě předtím, než je trestný čin obchodování s lidmi formálně prokázán; jinak by to bylo v rozporu s celým účelem ochrany obětí v případech obchodování s lidmi. Otázka, zda byly splněny znaky skutkové podstaty trestného činu, by musela být zodpovězena v následném trestním řízení (viz rozsudek ze dne 17. 1. 2017, J. a ostatní proti Rakousku, č. 58216/12, bod 115). Soud se zde spokojil s tím, že dotčená povinnost byla splněna vnitrostátními orgány, které se stěžovateli od okamžiku, kdy se obrátili na policii, okamžitě zacházely jako s (potenciálními) oběťmi obchodování s lidmi, vyslechli je speciálně vyškolení policisté, bylo jim uděleno povolení k pobytu a pracovní povolení, aby byl legalizován jejich pobyt v dané zemi, a obdrželi podporu ve vnitrostátním řízení, právní zastoupení, procesní rady, opatření k zamezení sledovatelnosti jejich pobytu a pomoc k usnadnění integrace (tamtéž, body 110–111).

302. V projednávaném případě nebyla čtvrtá stěžovatelka nikdy identifikována jako (potenciální) oběť obchodování s lidmi a nebyla jí poskytnuta příslušná pomoc a ochrana. Místo toho byla vystavena zavražďování a hrozbám vyhoštění ze strany policie a Vyšetřovacího výboru z důvodu jejího nelegálního migračního statusu. To, že se jí podařilo vyhnout vyhoštění z Ruska, bylo především zásluhou pevného postoje a zastání jejího právního zástupce, Výboru pro občanskou pomoc a předsedkyně této nevládní organizace ... Nic nebránilo jejím bývalým zaměstnavatelům, aby na ni vyvíjeli nátlak, aby ji odradili od podání trestního oznámení. Stejná nevládní organizace poskytla stěžovatelce ubytování (musela ji neustále stěhovat kvůli její vlastní bezpečnosti), základní finanční, lékařskou a psychologickou a právní pomoc ...

303. Díky pomoci Výboru pro občanskou pomoc se první a třetí stěžovatelka v dubnu 2013 dopravily ze svých domovských zemí do Ruska, aby se zúčastnily šetření jejich trestních oznámení a byly vyslechnuty Vyšetřovacím výborem ... Nebyly označeny za (potenciální) oběti obchodování s lidmi a nebyla jim poskytnuta žádná ochrana ani pomoc, zatímco domnělí pachatelé zůstávali na svobodě. Totéž platí v případě páté stěžovatelky, která se krátce po svém útěku obrátila na policii, aby podala trestní oznámení, poté co jí členové organizace Alternativa poskytli pomoc a útočiště ...

304. Vnitrostátní orgány činné v trestním řízení neposkytly žádnou spolupráci ani pomoc zástupcům občanské společnosti, jejichž neúnavné úsilí, na rozdíl od pasivity a lhostejnosti orgánů činných v trestním řízení, vedlo k tomu nebo usnadnilo, že stěžovatelky znovu získaly svobodu (čtvrtá stěžovatelka, následovaná třetí stěžovatelkou, druhou stěžovatelkou a později pátou stěžovatelkou), a zajistilo, že trestné činy pachatelů byly nahlášeny příslušným orgánům, stěžovatelkám byla

poskytnuta maximální možná pomoc a jejich tíživá situace byla zveřejněna, což vedlo k tomu, že případ získal velkou publicitu ... Namísto toho byly legitimní snahy o postavení pachatelů před soud a získání odškodnění vnitrostátními orgány považovány za nevhodné a potenciálně trestné a vedly k prověřování činnosti Výboru pro občanskou pomoc a podrobným výslechům její předsedkyně, čtvrté stěžovatelky a dalších žen, kterým Výbor pro občanskou pomoc pomohl ...

305. S ohledem na výše uvedené Soud shledává, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce, a to také z důvodu, že žalovaný stát nepřijal operativní opatření k ochraně stěžovatelek jako (potenciálních) obětí přeshraničního obchodování s lidmi.

(iii) Povinnost vyšetřování

(α) Obecné zásady

306. Zatímco obecný rozsah pozitivních závazků státu se může lišit v případech, kdy bylo zacházení v rozporu s Úmluvou způsobeno zapojením vnitrostátních orgánů, a v případech, kdy bylo násilí způsobeno soukromými osobami, procesní požadavky jsou podobné (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, bod 312).

307. Tyto procesní požadavky se týkají především povinnosti orgánů zahájit a provést účinné vyšetřování. Jak je vysvětleno v judikatuře Soudu, znamená to zahájit a provést vyšetřování, které je schopno vést ke zjištění skutkového stavu a k identifikaci a případně potrestání odpovědných osob (tamtéž, bod 313; a viz také Rantsev, cit. výše, bod 288). Vnitrostátní orgány musí jednat z úřední moci, jakmile se o věci dozvědí. Zejména nemohou ponechat na iniciativě oběti, aby převzala odpovědnost za provedení jakýchkoli vyšetřovacích postupů (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, bod 314). Aby bylo vyšetřování účinné, musí být nezávislé na osobách zapojených do události. Požadavek na promptnost a přiměřenou rychlost je implicitní ve všech případech, ale pokud existuje možnost vyjmutí dané osoby z nebezpečné situace, musí být vyšetřování provedeno jako naléhavá záležitost. Oběť nebo její nejbližší příbuzní musí být do řízení zapojeni v míře nezbytné k ochraně jejich oprávněných zájmů (viz Rantsev, cit. výše, bod 288; rozsudek ze dne 21. 1. 2016, L. E. proti Řecku, č. 71545/12, bod 68; a C. N. proti Spojenému království, cit. výše, bod 69).

308. Procesní závazek je požadavkem na prostředky, nikoli na výsledky. Neexistuje absolutní právo na stíhání nebo odsouzení konkrétní osoby, pokud nedošlo k zaviněnému selhání při snaze dohnat pachatele trestných činů k odpovědnosti. Skutečnost, že vyšetřování skončilo bez konkrétních výsledků nebo s pouze omezenými výsledky, tedy sama o sobě nesvědčí o žádném selhání. Procesní závazek navíc nesmí být vykládán tak, aby vnitrostátním orgánům ukládal nemožnou nebo nepřiměřenou zátěž. Orgány však musí přijmout jakákoli přiměřená opatření, která jsou v jejich silách, aby shromáždily důkazy a objasnily okolnosti případu. Závěry vyšetřování musí být zejména založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních prvků. Nedodržení zřejmé linie vyšetřování rozhodujícím způsobem oslabuje schopnost vyšetřování zjistit okolnosti případu a totožnost odpovědných osob. Pokud jde o úroveň přezkumu, kterou má Soud v tomto ohledu uplatnit, je důležité zdůraznit, že ačkoli Soud uznal, že musí být opatrný, má-li na sebe brát úlohu prvoinstančního soudu posuzujícího skutkové okolnosti, jestliže je to s ohledem na okolnosti daného případu nevyhnutelné, musí uplatnit „obzvláště důkladný přezkum“, i když již proběhla určitá vnitrostátní řízení a vyšetřování (viz S. M. proti Chorvatsku, cit. výše, body 315–317 s dalšími odkazy).

309. Dodržování procesní povinnosti musí být posuzováno na základě několika základních parametrů. Tyto prvky jsou vzájemně provázané a žádný z nich, posuzovaný izolovaně, nepředstavuje cíl sám o sobě. Jedná se o kritéria, která ve svém souhrnu umožňují posoudit míru účinnosti vyšetřování. Případné nedostatky v příslušném řízení a rozhodovacím procesu musí představovat

závažné vady, aby mohly být považovány za problematické z pohledu čl. 4. Jinými slovy, Soud se nezabývá tvrzeními o pochybeních nebo ojedinělých opomenutích, ale pouze významnými nedostatky v řízení a v příslušném rozhodovacím procesu, a to těmi, které mohou ohrozit schopnost vyšetřování zjistit okolnosti případu nebo odpovědnou osobu (tamtéž, body 319–320 s dalšími odkazy).

310. Obecně lze říci, že Soud se domnívá, že povinnost účinného vyšetřování je v těchto případech závazná pro orgány činné v trestním řízení a soudní orgány. Pokud tyto orgány stanoví, že zaměstnavatel se dopustil obchodování s lidmi a nucené práce, měly by v rámci svých příslušných pravomocí jednat v souladu s příslušnými trestněprávními předpisy (viz Chowdury a ostatní, cit. výše, bod 116).

311. Soud opakuje, že obchodování s lidmi je problém, který se často neomezuje pouze na vnitrostátní úroveň. Pokud je osoba obchodována z jednoho státu do druhého, může k trestným činům obchodování s lidmi docházet ve státě původu, v jakémkoli tranzitním státě i ve státě určení. Relevantní důkazy a svědci se mohou nacházet ve všech státech (viz Rantsev, cit. výše, bod 289). Ačkoli se Palermský protokol k otázce příslušnosti nevyjadřuje, Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi výslovně vyžaduje, aby každý členský stát stanovil příslušnost pro jakýkoli trestný čin obchodování s lidmi spáchaný na jeho území. Takový přístup je podle názoru Soudu logický s ohledem na obecnou povinnost všech států podle čl. 4 Úmluvy vyšetřovat domnělé trestné činy obchodování s lidmi. Kromě povinnosti provést vnitrostátní vyšetřování událostí, k nimž došlo na jejich území, mají členské státy v přeshraničních případech obchodování s lidmi také povinnost účinně spolupracovat s příslušnými orgány jiných dotčených států při vyšetřování událostí, k nimž došlo mimo jejich území (tamtéž).

(β) Aplikace na projednávaný případ

312. Soud shledal, že zprávy o tvrzených trestných činech spáchaných na stěžovatelkách poskytují důvody pro věrohodné podezření, že byly vystaveny přeshraničnímu obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování, a že v případě čtvrté stěžovatelky existují *prima facie* důkazy o tom, že se stala obětí takového zacházení (viz bod 263 výše). Vnitrostátní orgány proto byly povinny jednat z moci úřední a zahájit a provést vyšetřování, které by bylo schopno vést ke zjištění skutkového stavu a k identifikaci a případnému potrestání odpovědných osob. Vzhledem k tomu, že bylo třeba prozkoumat možnost vynětí druhé stěžovatelky z nebezpečné situace, muselo být vyšetřování provedeno jako naléhavá záležitost.

313. Soud poukazuje na to, že v letech 2010 až 2021 policie a Vyšetřovací výbor přijaly řadu rozhodnutí, jimiž odmítly zahájit trestní řízení a provést trestní vyšetřování. Tato rozhodnutí byla přijata na základě předběžného (také nazývaného „předběžného vyšetřování“) šetření, které bylo podle ruského práva počáteční fází řešení oznámení trestného činu, po kterém mělo následovat zahájení trestního řízení a provedení plnohodnotného trestního vyšetřování (v jehož rámci mohla být přijata celá řada vyšetřovacích opatření, jako například mimo jiné výslechy svědků a konání rekognicí a konfrontací), pokud shromážděné informace odhalily znaky trestného činu. Samotný rámec předběžného šetření neumožňoval zjistit okolnosti případu ani totožnost údajných pachatelů a nebyl schopen vést k potrestání pachatelů. Soud v řadě případů proti Rusku rozhodl, že odmítnutí zahájit trestní vyšetřování o věrohodných tvrzeních o špatném zacházení svědčí o tom, že stát nesplnil svou procesní povinnost podle čl. 3 (viz v souvislosti se špatným zacházením ze strany policie rozsudek ze dne 24. 7. 2014, Lyapin proti Rusku, č. 46956/09, body 134–140; rozsudek ze dne 2. 5. 2017, Olisov a ostatní proti Rusku, č. 10825/09 a 2 další, body 81–82; a rozsudek ze dne 20. 11. 2018, Samesov proti Rusku, č. 57269/14, body 51–54; a v souvislosti s domácím násilím na ženách, rozsudek ze dne 9. 7. 2019, Volodina proti Rusku, č. 41261/17, body 95–96 a 101–102).

314. Soud nemá v daném případě žádný důvod dospět k odlišnému závěru podle čl. 4 Úmluvy.

Vnitrostátní vyšetřovací orgány po více než deset let prováděly pouze povrchní předběžné šetření věrohodných oznámení stěžovatelek, které končily podobnými odepřeními zahájit trestní řízení, která byla tak nedostatečně odůvodněna, že byla pravidelně rušena.

315. Rozhodnutí vyšetřovatele zahájit trestní řízení po nalezení čtvrté stěžovatelky dne 30. 10. 2012 bylo dva dny po jeho přijetí narychlo zrušeno státním zastupitelstvím. Zatímco státní zastupitelství (které bylo informováno o každém odepření zahájení trestního řízení) na všech úrovních, včetně generálního prokurátora Ruské federace, uvedla důvody, proč by podle jejich názoru nemělo být zahájeno řízení ve věci tvrzeného trestného činu protiprávního zbavení svobody podle čl. 127 trestního zákoníku, mlčela o tom, proč by nemělo být zahájeno trestní řízení podle čl. 127.1 trestního zákoníku (obchodování s lidmi) nebo podle čl. 127.2 trestního zákoníku (využívání otrocké práce), a to i přes opakovaná podání zástupců stěžovatelek, podporovaných občanskou společností, včetně petice s více než 15 000 podpisy ...

316. Prohlášení domnělých pachatelů popírající trestné činy proti stěžovatelkám a prohlášení osob pod jejich kontrolou, které byly potenciálně samy oběťmi obchodování s lidmi, byla přijata bez jakéhokoli přezkoumání a byla použita k zamítnutí podnětů stěžovatelek. Tyto zahrnovaly zejména prohlášení paní L. A., která po kontaktu se Zh. I. stáhla své trestní oznámení ... paní R. K., jejíž únos Zh. I. dne 30. 10. 2012 byl nahlášen policii, a dalších osob během jejich zaměstnání v obchodech Golyanovo ... Vyjádření druhé stěžovatelky, které učinila, když byla ještě pod kontrolou osob, které se vůči ní měly dopustit obchodování s lidmi, byla použita k odložení oznámení první stěžovatelky (viz bod 298 výše).

317. Věrohodná tvrzení o fyzickém, sexuálním a reprodukčním násilí na základě pohlaví, podložená lékařskými a jinými důkazy, byla ignorována, stejně jako silné náznaky pravdivosti podání stěžovatelky týkajících se odebrání jejich dokladů totožnosti, absence pracovních smluv a jakýchkoli důkazů o výplatě mzdy nebo poskytnutí ubytování.

318. Takové základní důležité kroky, jako je provedení forenzní lékařské prohlídky stěžovatelek a jejich odebraných dětí po jejich opětovném sloučení s matkami, forenzní vyšetření ručnicku se skvrnami připomínajícími krev nebo vyšetření záznamů z kamer zabavených v obchodě na ulici Novosibirskaya dne 30. 10. 2012, nebyly nikdy provedeny, a to navzdory výslovným příkazům ... Pouze třetí z pěti stěžovatelek byla vyšetřena forenzním lékařským znalcem, a to díky pomoci Výboru pro občanskou pomoc, který zajistil, aby mohla cestovat do Ruska a zúčastnit se šetření. Forenzní lékařské vyšetření čtvrté stěžovatelky a jejího syna nebylo nikdy provedeno, a to navzdory jejich přítomnosti v Moskvě po propuštění ze zajetí dne 30. 10. 2012 a dostupnosti záznamů o jejich zraněních a vážném zdravotním stavu, které byly výsledkem lékařských vyšetření v Moskvě umožněných touž nevládní organizací.

319. Čtvrtá stěžovatelka nebyla jediná, kdo namítal, že Zh. I. a S. M. jí odebrali děti narozené v zajetí (syna, který byl držen v jednom z bytů majitelů obchodu v Moskvě, a dceru, která byla údajně odvezena do Kazachstánu, kde zemřela). Její spolupracovnice, paní L. A., podala podobné oznámení týkající se jejich tří dětí ... Oznámení paní L. A. byla v souladu s výpověďmi policisty, že již v roce 2011 podala podobná oznámení ... S. M. a Zh. I. sami přiznali, že mladší syn paní L. A. byl v důsledku jejich podvodného jednání registrován jako jejich vlastní dítě ... Dívka se stejným křestním jménem jako zmizelá dcera čtvrté stěžovatelky byla zapsána v pasu Zh. I. jako jedno z jejich dětí ... S. M. uvedl, že dívka zemřela v Kazachstánu ... Syn stěžovatelky byl po jeho údajném únosu nalezen v alarmujícím zdravotním stavu, který byl shledán jako důsledek týrání ... Ruské vyšetřovací orgány neprovedly žádné posouzení výše uvedených okolností a nečinily ani takové základní kroky, jako je získání informací od nemocnice v Moskvě za účelem objasnění okolností, za nichž se narodily děti čtvrté stěžovatelky ... Její tvrzení zamítly jako neopodstatněná a rozhodly se upustit od trestního vyšetřování, které by otevřelo možnost spolupráce s jejich kazašskými protějšky. Potíže stěžovatelky

s vybavením si data narození dcery jsou zcela pochopitelné vzhledem k dlouhému trvání jejího vykořisťování a týrání a opakovaným traumatům mozku, která utrpěla ze strany osob, které na ní násilí páchaly ... Neprovedení účinného trestního vyšetřování tohoto aspektu údajného genderově podmíněného násilí ze strany ruských orgánů ponechalo čtvrtou stěžovatelku v pokračující nejistotě ohledně zmizení její dcery, čímž se prodloužily její úzkosti a trauma.

320. Soustavná tvrzení stěžovatelek a dalších domnělých obětí o korupci a tajné dohodě mezi policisty z policejního oddělení městské části Golyanovo a majiteli obchodů, včetně údajné praxe vrácení uprchlých obětí osobám, které je měly vykořisťovat, výměnou za úplatky ... byla rovněž odmítnuta, aniž by bylo provedeno trestní vyšetřování.

321. Vyjádření policisty z policejního oddělení okresu Golyanovo, který tvrdil, že pracovníci nikdy neměli žádné stížnosti a byli legálně zaměstnání a že paní Z. A. v přítomnosti majitelů obchodu popřela, že by byla obětí jejich trestného jednání ... přijal Vyšetřovací výbor bez jakéhokoli kritického posouzení, a to i přes zjevné rozpory s výpověďmi Zh. I. a S. M., že nelegálně zaměstnávali migrující pracovníky ze Střední Asie, prohlášením paní Z. A., že popřela trestnou činnost majitelů obchodu v důsledku jejího donucení, nebo prohlášením jiného policisty týkající se minulých hlášení o špatném zacházení s pracovníky ze strany majitelů obchodu ...

322. Opakované používání výpovědí potenciálních obětí obchodování s lidmi, které popíraly trestné činy spáchané na nich, zatímco zůstávaly pod kontrolou obchodníků s lidmi, jako záminky k nevyšetřování těchto trestných činů ze strany policie v Golyanovo mělo upozornit Vyšetřovací výbor a státní zastupitelství a vést k zahájení trestního vyšetřování, k čemuž však nedošlo. Jak již Soud poznamenal (viz bod 316 výše), Vyšetřovací výbor sám použil taková vyjádření k zamítnutí oznámení stěžovatelek.

323. Je pozoruhodné, že výsledkem vnitřního vyšetřování moskevské policie ohledně obvinění z korupce vůči policistům policejního oddělení městské části Golyanovo - které bylo přijato Vyšetřovacím výborem - nebylo nic jiného než zpráva vedoucího téhož policejního oddělení, který popřel jakékoli pochybení ... Navíc se totéž policejní oddělení podílelo, včetně v důsledku postoupení od státního zastupitelství a Vyšetřovacího výboru, na šetření podnětů stěžovatelek až do roku 2021 ... což je v rozporu s požadavkem Úmluvy, že aby bylo vyšetřování účinné, musí být nezávislé na osobách zapojených do událostí.

324. Přestože nadřízení příslušníci předmětných orgánů uznali nedostatečné odůvodnění odepření zahájení trestního řízení, ruský systém vymáhání práva po léta pokračoval v bezúčelném cyklu jejich zrušení, aby pak nařídil další nadbytečné šetření vedoucí ke stejnému neudržitelnému výsledku. Tento postup byl podpořen vnitrostátními soudy ... Do případů stěžovatelek nebyli v žádném okamžiku zapojeni speciálně vyškolení policisté, vyšetřovatelé, státní zástupci ani soudci.

325. Soud dále opakuje, že při vyšetřování násilných incidentů mají vnitrostátní orgány dodatečnou povinnost přijmout veškerá přiměřená opatření k odhalení možných diskriminačních motivů a ke zjištění, zda bylo násilí vyvoláno například rasovou nebo náboženskou nesnášenlivostí nebo motivováno diskriminací na základě pohlaví. Pokud by se násilí a brutalita s diskriminačním úmyslem posuzovaly stejně jako případy, které takový podtext nemají, znamenalo by to přehlízet specifickou povahu činů, které jsou obzvláště destruktivní pro základní práva (viz mimo jiné rozsudek ze dne 12. 5. 2015, Identoba a ostatní proti Gruzii, č. 73235/12, bod 67). Navzdory skutečnosti, že ruské orgány byly opakovaně upozorněny na systematické vykořisťování a fyzické týrání migrujících pracovníků z Kazachstánu a Uzbekistánu v obchodech Golyanovo v Moskvě, nebyla posouzena pravděpodobnost, že obchodníci s lidmi využili zranitelnosti stěžovatelek jako žen a migrantek k jejich vykořisťování, což je v rozporu s výše uvedenou povinností.

326. Ruské vyšetřovací orgány opakovaně, až do posledního rozhodnutí Vyšetřovacího výboru ze dne 11. 4. 2018, odůvodňovaly své odmítnutí zahájit trestní vyšetřování tím, že stěžovatelky byly cizinkami, které neměly bydliště v Rusku, a proto nemohly být vyslechnuty ani zapojeny do vyšetřovacích činností ... Skutečnost, že vyšetřovací orgány nevyužily mezistátní žádosti o právní pomoc, byla označena za nedostatek, který je třeba napravit ... Nicméně nic nenasvědčuje tomu, že by tento mechanismus byl skutečně využit, a to navzdory tomu, že trestní řád a Minská úmluva[4] stanovují možnost vyslechnout oběti, a to i v žádající zemi ... Skutečnost, že první a třetí stěžovatelka odcestovaly ze svých domovských zemí do Ruska a byly v dubnu 2013 vyslechnuty Vyšetřovacím výborem v Moskvě, byla umožněna zcela díky pomoci Výboru pro občanskou pomoc ... Druhá stěžovatelka nebyla po získání svobody v Kazachstánu nikdy vyslechnuta. Pátá stěžovatelka nebyla vyslechnuta ani v době podání trestního oznámení moskevské policii, ani po svém návratu do Kazachstánu.

327. Kromě toho ruské vyšetřovací orgány nezískaly informace o řízeních zahájených na základě trestních oznámení stěžovatelek v jejich domovských zemích, přestože byla tato nutnost výslovně uvedena ... V období mezi červnem 2013 a červnem 2016 obdrželo Rusko od uzbeckých orgánů žádost o vydání jedné z osob, která se měla dopustit obchodování s lidmi na třetí stěžovatelce ... Informace o trestním řízení v Uzbekistánu však nebyly vyžádány a odsouzení vydané osoby v roce 2017 za obchodování s třetí stěžovatelkou ... nemělo žádný vliv na to, že ruské orgány popíraly, že je obětí tohoto trestného činu.

328. Skutečnost, že žalovaný stát nezahájil a neprovedl trestní vyšetřování událostí, k nimž došlo na jeho území, a nespolečně pracoval s příslušnými orgány jiných dotčených států, měla nutně nepříznivý dopad na vyšetřování souvisejících případů týkajících se oznámení stěžovatelek v jejich domovských zemích (viz mimo jiné body ... týkající se pozastaveného vyšetřování v Kazachstánu a neúspěšných pokusů kazašských vyšetřovacích orgánů vyslechnout majitele obchodu nebo neúspěchu při zjišťování totožnosti majitelů obchodu v rozsudku uzbeckého soudu).

329. S ohledem na výše uvedené skutečnosti Soud shledává, že nedošlo k účinnému trestnímu vyšetřování věrohodných tvrzení o obchodování s lidmi, nucené práci a nevolnictví spáchaných na stěžovatelkách, používání genderově podmíněného násilí jako nástroje donucení a že v této situaci sehrál svou roli diskriminační přístup vůči stěžovatelkám jakožto zahraničním migrujícím pracovnícím.

330. Tím, že žalovaný stát nesplnil svou povinnost provést účinné vyšetřování, podpořil pocit beztrestnosti mezi obchodníky s lidmi a znemožnil stěžovatelkám zotavit se z traumatických zážitků. Zároveň stěžovatelkám znemožnil domáhat se náhrady za utrpěnou újmu, včetně zadržování výtěžků ze strany osob, které se vůči nim měly dopouštět obchodování s lidmi, a to v rámci zajištění *restitutionis in integrum* v procesu hájení jejich důstojnosti, pomoci při jejich zotavení a snížení rizika, že se znovu stanou oběťmi obchodníků s lidmi (viz rozsudek ze dne 28. 11. 2023, Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18).

331. S ohledem na výše uvedené Soud shledává, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho procesní složce ve vztahu ke všem stěžovatelkám.

IV. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 13 ÚMLUVY

332. Stěžovatelky rovněž tvrdily, že neměly k dispozici účinné opravné prostředky ve vztahu ke svým podáním týkajícím se obchodování s lidmi, vykořisťování a zneužívání. Opíraly se o čl. 13 Úmluvy, který zní takto:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné opravné prostředky

před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

333. Soud konstatuje, že tato námitka úzce souvisí a je podřazena pod stížnost namítající porušení pozitivních procesních povinností podle čl. 4, které tvoří *lex specialis* ve vztahu k obecným povinnostem podle čl. 13. Měla by proto být prohlášena za přípustnou. Po věcném posouzení stížnosti, že z hlediska pozitivních povinností státu podle čl. 4 nebylo provedeno účinné vyšetřování, Soud již shledal porušení tohoto článku z tohoto důvodu.

334. Soud proto považuje za nepotřebné samostatně posuzovat námitku týkající se údajného porušení čl. 13 (viz C. N. a V. proti Francii, cit. výše, body 112–114).

V. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 14 VE SPOJENÍ S ČL. 4 ÚMLUVY

335. Stěžovatelky namítaly, že byly diskriminovány na základě svého pohlaví, etnického původu a sociálního postavení. Tvrdily, že diskriminace byla neodmyslitelně spjata jak s motivem, který vedl obchodníky s lidmi k tomu, aby se na ně zaměřili a vykořisťovali je, tak v neschopnosti orgánů je ochránit a účinně vyšetřit tyto trestné činy. Opíraly se o čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 3, 4 a 8 Úmluvy.

336. Soud přezkoumal námitky stěžovatelek týkající se porušení výše uvedených hmotněprávních ustanovení Úmluvy podle čl. 4 (viz body 228–230 výše). Proto se domnívá, že předmětnou stížnost stěžovatelek je třeba přezkoumat podle čl. 14 ve spojení s čl. 4. Článek 14 Úmluvy zní takto:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

(...)

B. Věcné posouzení

340. Stěžovatelky tvrdily, že byly obětí intersekcionalní diskriminace na základě pohlaví, etnického původu a sociálního postavení, která vyplývala z předsudků vnitrostátních orgánů týkajících se pohlaví, etnického původu a anti-imigračních postojů. Jednalo se zejména o zranitelné nemajetné ženy, které byly předmětem obchodování s lidmi z Kazachstánu a Uzbekistánu do Ruska, byly drženy v podmínkách nevolnictví a vystaveny opakovaným a extrémním formám násilí. Policie s nimi zacházela jako s nelegálními migrantkami, namísto jako s (potenciálními) oběťmi obchodování s lidmi, a to kvůli stereotypům týkajícím se migrujících pracovníků ze Střední Asie, a střetly se s nečinností a bagatelizováním závažnosti svých stížností ze strany státního zastupitelství a vyšetřovacích orgánů, jakož i s nedostatečnou ochranou ze strany vnitrostátních orgánů, a to navzdory skutečnosti, že násilí vůči ženám a pracujícím migrantům, zejména těm, kteří patří k etnickým menšinám, bylo závažným systémovým problémem ovlivňujícím ruskou společnost. Obecná diskriminační pasivita ruských orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k tvrzením o závažných trestných činech spáchaných na stěžovatelkách odhalila pohrdavý a dehumanizující přístup k ženám a migrantům jako zranitelným skupinám. To bylo v ostrém kontrastu s rychlým stíháním v případě únosu ruských náctiletých chlapců synem Zh. I. a S. M. a jejich využívání jako otrocké pracovní síly po dobu tří hodin ... Nebylo provedeno žádné vyšetřování diskriminačních motivů, které byly vlastní obchodování s lidmi a nevolnictví stěžovatelek, tajné dohody policie s osobami, které se měly dopustit obchodování s lidmi, ani reakce policie a vyšetřovatelů na oznámení trestných činů spáchaných na stěžovatelkách.

341. Soud opakuje, že obecná politika, která má neúměrně škodlivé účinky na určitou skupinu, může být považována za diskriminaci, i když není specificky zaměřena na tuto skupinu a neexistuje

diskriminační úmysl. Diskriminace, která je v rozporu s Úmluvou, může také vyplývat z faktické situace (viz Volodina, cit. výše, bod 109 s dalšími odkazy). Soud shledal, že pokud stát neposkytne ženám ochranu před domácím násilím, porušuje tím jejich právo na rovnou ochranu před zákonem, a že toto neposkytnutí ochrany nemusí být úmyslné (viz rozsudek ze dne 9. 6. 2009, Opuz proti Turecku, č. 33401/02, bod 191). Rozhodl, že „obecná a diskriminační soudní pasivita [vytvářející] klima podporující domácí násilí“ představuje porušení čl. 14 Úmluvy. Bylo zjištěno, že k takovému diskriminačnímu zacházení dochází v případech, kdy lze stanovit, že jednání vnitrostátních orgánů nebylo pouhým opomenutím nebo zpožděním při řešení daného násilí, ale představovalo opakované tolerování takového násilí a odráželo diskriminační přístup k stěžovatelce jako k ženě (viz rozsudek ze dne 8. 7. 2021, Tkheldize proti Gruzii, č. 33056/17, bod 51 s dalšími odkazy). V případě podezření, že diskriminační postoje vyvolaly násilný čin, je obzvláště důležité, aby bylo oficiální vyšetřování vedeno důrazně a nestranně, s ohledem na nutnost neustále znovu potvrzovat odsouzení takových činů společností a udržovat důvěru menšinových skupin ve schopnost vnitrostátních orgánů chránit je před násilím založeným na diskriminaci (tamtéž).

342. Dostupné výzkumy a statistiky ukazují, že neúměrný počet žen a dívek se stal obětí obchodování s lidmi, zejména ve východní Evropě a Střední Asii ... Ženy jsou obecně více než muži zranitelné vůči vykořisťování za použití násilí nebo výhrůzek. Ženské oběti jsou vystaveny fyzickému nebo jinému násilí ze strany obchodníků s lidmi třikrát častěji než muži ... Další neúměrně postiženou skupinou jsou migranti, zejména imigranti bez blízké rodiny, přátel nebo jiných podpůrných vazeb, kteří se kvůli svému statusu nelegálních migrantů bojí nebo se zdráhají kontaktovat místní orgány ...

343. Na znatelné neuznávání práv a zájmů obětí obchodování s lidmi, zejména zahraničních obětí obchodování s pracovní silou, včetně migrujících pracovnic ze Střední Asie, ze strany žalovaného státu tento pravidelně upozorňován mezinárodní komunitou ... Vláda systematicky nezveřejňovala informace a statistiky o případech obchodování s lidmi ... Dostupné informace, včetně informací z médií, ukazovaly na nedostatečné úsilí k odhalování a stíhání obchodování s lidmi v zemi, která je cílem rozsáhlé migrace pracovníků a kde je velmi vysoký podíl migrujících pracovníků v nelegálním postavení ... Ochrana a pomoc obětem zůstávaly nejslabší složkou žalovaného státu v úsilí k potírání obchodování s lidmi. Většinu obětí identifikovaly a pomáhaly jim nevládní organizace a mezinárodní organizace ... Reakce vlády byla hodnocena jako nejslabší v Evropě a Střední Asii ...

344. Zatímco nedostatečné úsilí žalovaného státu v boji proti obchodování s lidmi odráželo obecnou situaci, nevyhnutelně to nejvíce postihlo osoby, které byly obchodováním s lidmi, pracovním vykořisťováním a souvisejícím násilím postiženy neúměrně, zejména zahraniční migrující pracovnice v nelegálním postavení.

345. Námitky stěžovatelek podle čl. 14 Úmluvy vycházejí ze stejných skutkových okolností, jaké již Soud posoudil podle čl. 4. Soud shledal, že stěžovatelky byly oběťmi obchodování s lidmi, které byly vystaveny nevolnictví s použitím genderově podmíněného násilí jako nástroje donucení, a že žalovaný stát nesplnil své pozitivní závazky podle čl. 4 Úmluvy, zejména zavést legislativní a administrativní rámec k trestání a zajištění účinného trestního stíhání obchodování s lidmi, nucené práce a nevolnictví a k poskytnutí (potenciálním) obětem praktickou a účinnou ochranu, přijmout operativní opatření k jejich ochraně a provést účinné vyšetřování trestných činů spáchaných proti nim.

346. S ohledem na obecné zásady pro uplatňování čl. 14 Úmluvy a na podrobná skutková a právní zjištění uvedená výše v souvislosti s čl. 4, která jsou stejně relevantní pro posouzení podle čl. 14, Soud dospěl k závěru, že nečinnost žalovaného státu při plnění jeho pozitivních závazků podle čl. 4 představovala opakované tolerování obchodování s lidmi, pracovní vykořisťování a související násilí na základě pohlaví a odrážela diskriminační přístup k stěžovatelkám jako k ženám, které byly zahraničními pracovnicemi se statutem nelegálních migrantek. Obecná a diskriminační pasivita orgánů žalovaného státu vytvořila atmosféru, která usnadňovala obchodování s nimi a jejich

vykořisťování.

347. Došlo tedy k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 4 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. *Rozhoduje* spojit stížnosti;
 2. *Rozhoduje*, že je příslušný k projednání stížností stěžovatelek, jelikož se týkají skutečností, které nastaly před 16. 9. 2022, a že neúčast vlády v řízení nepředstavuje překážku pro projednání věci;
 3. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
 4. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce ve vztahu ke všem stěžovatelkám z důvodu, že žalovaný stát nezavedl adekvátní legislativní a administrativní rámec zakazující a předcházející obchodování s lidmi, nucené práci a nevolnictví a chránící jejich oběti, aby stěžovatelkám, z nichž jedna byla v době obchodování s lidmi do Ruska nezletilá, poskytl praktickou a účinnou ochranu před těmito trestnými činy;
 5. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce ve vztahu ke všem stěžovatelkám z důvodu, že žalovaný stát nepřijal operativní opatření k ochraně stěžovatelek jako (potenciálních) obětí přeshraničního obchodování s lidmi;
 6. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy v jeho procesní složce ve vztahu ke všem stěžovatelkám;
 7. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 4 Úmluvy ve vztahu ke všem stěžovatelkám;
 8. *Rozhoduje*, že není třeba samostatně přezkoumávat stížnost podle čl. 13 Úmluvy;
- (...)

(Zpracovala Mgr. Jana Zápotocká)

[1] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

[2] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1712 ze dne 13. června 2024, kterou se mění směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí.

[3] ZEZULOVÁ, Jana. *Zpráva o činnosti národní zpravodajky, její zástupkyně a členů týmu pro boj proti obchodování s lidmi, zneužívání žen a dětí, nelegální migraci a zaměstnávání, genderové, domácí a sexuálně motivované násilí a pro ochranu práv obětí trestných činů za rok 2023*. [online] [24. 10. 2025] Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2024/06/Zpr%C3%A1va-NZ-2023-obchod-s-lidmi.pdf>, s. 2, 3

[4] Dohoda o právní pomoci a právních vztazích v občanských, rodinných a trestních věcech přijatá

dne 22. 1. 1993 zeměmi Společenství nezávislých států.

F. S. M. proti Španělsku, rozsudek ze dne 13. 3. 2025 - K nezbytnosti aktivity obhajoby v případě potřeby přijetí procesního přizpůsobení

Stěžovatel: F. S. M.

Žalovaný stát: Španělsko

Číslo stížnosti: 56712/21

Datum rozhodnutí: 13.03.2025

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1
čl. 6 odst. 3

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: opatrovník/zastoupení, práva obhajoby, přiměřené možnosti, svéprávnost

Český právní řád: čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod
§ 33 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 36 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 36 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2025

F. S. M. proti Španělsku, rozsudek ze dne 13. 3. 2025

Autorský komentář

Předkládané rozhodnutí se věnuje otázce obhajovacích práv obviněného. Konkrétně povinnosti smluvních států, resp. jejich vnitrostátních orgánů, přijmout nezbytná opatření (procesní přizpůsobení) k zajištění účinného zapojení obviněného s omezenými duševními schopnostmi do trestního řízení. Právo obviněného účinně se zapojit do trestního řízení zaručuje čl. 6 Úmluvy, přičemž jeho třetí odstavec obsahuje výčet minimálních práv obhajoby pro zajištění spravedlivosti řízení. Z čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy vyplývá, že obhajoba obviněného může zahrnovat vše, co je nezbytné pro přípravu na řízení před soudem. Obviněný musí mít prostor vhodným způsobem zorganizovat svoji obhajobu, aniž by byl omezován v možnostech předložit všechnu relevantní argumentaci soudu, a ovlivnit tím výsledek řízení. Přiměřenost času a možností poskytnutých obviněnému je třeba zkoumat ve světle okolností případu. Na ochranu zájmů osob, které v důsledku svého duševního postižení nejsou plně schopné samostatně jednat, se může ukázat jako nutné zavedení zvláštních procesních záruk. V případě závažných obvinění osob s omezenými duševními schopnostmi musí vnitrostátní orgány přijmout další kroky (procesní přizpůsobení) umožňující jejich účinné zapojení do trestního řízení a řádnou obhajobu (v případě nutnosti za pomoci tlumočníka, obhájce, sociálního pracovníka atd.).

V předkládané věci byla stěžovateli v občanskoprávním řízení omezena svéprávnost a jmenován opatrovník. Otázkou byl vliv jeho omezených duševních schopností na souběžně probíhající trestní řízení. Podle znaleckého posudku vypracovaného v trestním řízení byl stěžovatel schopen chápat jeho smysl a důsledky, za nezbytné však znalec považoval přijetí procesních přizpůsobení (jeho podpora další osobou nebo umožnění výpovědi prostřednictvím videokonference). Obhájce stěžovatele s ohledem na jeho duševní stav žádal přerušeni řízení, nenavrhl však přijetí jakýchkoli procesních přizpůsobení. Vnitrostátní soud neshledal splnění podmínek pro přerušeni řízení a přijetí procesních přizpůsobení považoval s ohledem na závěry znaleckých posudků za zbytečné.

Stěžovatel před Soudem namítl, že kvůli svým omezeným duševním schopnostem nemohl za absence procesních přizpůsobení připravit obhajobu. Soud neshledal, že by řízení vedené proti stěžovateli bylo jako celek v důsledku postupu vnitrostátních soudů nespravedlivé. Stěžovatel byl v řízení zastoupen obhájcem a podle mínění Soudu to byli stěžovatel a jeho obhájci, kteří s ním byli v přímém kontaktu, kdo mohl s ohledem na povahu těchto opatření nejlépe posoudit jejich nezbytnost. Soud měl proto za to, že při absenci konkrétní žádosti o přizpůsobení, kterou by mohly posoudit, nebyly vnitrostátní soudy povolány je samy nabízet či poskytovat.

V souvislosti s tím je podstatné zmínit, že v době vedení trestního řízení proti stěžovateli nemělo Španělsko žádnou právní úpravu procesních přizpůsobení. Až po jeho skončení přijalo Španělsko postupně dvě novely občanského soudního řádu, kterými je zavedlo. Podrobně se k nim vyjádřily soudkyně María Elósegui a Stéphanie Mourou-Vikström ve svém souhlasném stanovisku připojeném k rozhodnutí Soudu. Uvedly, že ani v současnosti trestní řád neobsahuje úpravu procesních přizpůsobení, subsidiárně však lze použít občanský soudní řád, který je novelami v letech 2021 a 2023 (tedy až po rozhodnutí v projednávané věci) zavedl. Podle novelizovaných ustanovení soud ze své povinnosti (a na žádost) přijme procesní přizpůsobení v případě osob s postižením a osob starších 80 let. V případě osob nad 65 let je soud přijme na jejich žádost. Mezi těmito přizpůsobeními je povinnost použití jednoduchého a srozumitelného jazyka přiměřeného schopnostem a potřebám dotčené osoby, poskytnutí interpretace ve znakovém jazyce, účast odborníka pomáhajícího osobě s postižením porozumět a být chápána a doprovod osoby, kterou si sami zvolí.

Soudkyně však připouštějí, že i za současné právní situace není použití procesních přizpůsobení v trestním řízení zcela jasné, především otázka, zda o ně žádá obviněný, resp. jeho obhájce, nebo je činí soud z úřední povinnosti. Trestní řád tedy ve skutečnosti ani v dotčené době, ani nyní, neobsahuje žádné ustanovení, na jehož základě by obhájci mohli žádat o procesní přizpůsobení. Dále soudkyně připojily srovnání s jinými státy Rady Evropy, které ve svých právních rádech procesní přizpůsobení upravují. Například v Irsku musí o zvláštní opatření pro osoby s postižením nebo problémy s komunikací žádat obhájce. Na druhou stranu ve Francii musí mít osoby s omezenou svéprávností u soudu obhájce i opatrovníka. Francouzský trestní řád dokonce vyžaduje, aby státní zástupce opatrovníka informoval o existenci trestního řízení a kdy bude jednání ve věci, jinak se nemůže konat. Své stanovisko uzavřely s tím, že ve španělském právním systému je ještě mnoho práce k zajištění vyžadované ochrany osob s duševním postižením.

V českém trestním procesu je problematika ochrany práv obviněného, který je omezen ve svéprávnosti, řešena institutem opatrovníka obviněného. Ten je podle § 34 odst. 1 tr. ř. oprávněn zastupovat obviněného, zejména zvolit mu obhájce, činit za obviněného návrhy a podávat za něho žádosti a opravné prostředky. Je též oprávněn zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit obviněný. Ve prospěch obviněného může opatrovník tato práva vykonávat i proti jeho vůli. Včasnost působení opatrovníka je zaručena § 34 odst. 2 tr. ř. Navíc u osoby, jejíž svéprávnost je omezena, vyvstává důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. b) tr. ř. Obviněný rovněž musí mít obhájce tehdy (§ 36 odst. 2 tr. ř.), jestliže soud a v přípravném řízení státní zástupce to považují za nutné zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit.

SKUTKOVÝ STAV

Řízení o omezení svéprávnosti stěžovatele

Dne 12. 11. 2015 dala třetí strana podnět státnímu zastupitelství k zahájení řízení o omezení svéprávnosti stěžovatele. Součástí podnětu byly zprávy dvou psychologů, podle nichž od dětství trpěl poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) a poruchou osobnosti se schizoidními a kompulzivními rysy. Později byly doplněny dvě zprávy psychiatra, podle nichž stěžovatel vykazoval znaky psychózy. Zmíněny byly také obtíže, kterým čelil při získání svého inženýrského titulu, a že v zaměstnání mu musel někdo pomáhat s administrativou, kterou by jinak nezvládl. Vypracován byl znalecký posudek, který potvrdil předešlá zjištění. Znalec shledal též poruchy stěžovatelovy paměti a zhoršení duševních schopností ústící v problémy se správou dokumentů a administrativními úkoly. Navrhl proto omezení stěžovatelovy svéprávnosti (částečné opatrovnictví). Dne 11. 10. 2016 soud prvního stupně rozhodl o omezení stěžovatelovy svéprávnosti a jmenování opatrovníka. V odůvodnění rozhodnutí výslovně zmínil probíhající trestní řízení s tím, že omezení svéprávnosti stěžovatele automaticky nezbavuje trestní odpovědnosti a o jeho důsledcích bude třeba rozhodnout přímo v trestním řízení.

Trestní řízení proti stěžovateli

V prosinci roku 2013 bylo proti stěžovateli zahájeno trestní řízení pro podezření z daňového podvodu. Obviněn byl z krácení DPH a daně z příjmů právnických osob u dvou společností, jejichž byl jednatelem. Dne 11. 10. 2017 se konalo na stěžovatelovu žádost předběžné projednání obžaloby k otázce jeho duševních schopností. Podle slyšeného znalce nebyl stěžovatelův stav natolik vážný, aby mu bránil chápat účel a důsledky řízení.

Hlavní líčení bylo nařízeno na 17. 1. 2018, přičemž stěžovatelova obhájkyňe přidělená na základě právní pomoci den před jeho konáním podala žádost o jeho odročení s odkazem na stěžovatelův stav. Předložila rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti, jakož i další znalecké posudky a lékařské zprávy a uvedla, že stěžovatel nechápe administrativní aspekty týkající se žalovaných skutků. Upozornila také, že jeho obhajoba byla vážně ztížena v důsledku jeho kognitivní poruchy a neschopnosti rozumět dokumentům, a uzavřela, že stěžovatel není schopen účasti na trestním řízení. Navrhla proto, aby bylo řízení přerušeno, nebo byl vypracován znalecký posudek k objasnění stěžovatelova stavu, umožněna jeho účast prostřednictvím videokonference a povolena asistence opatrovníka. Jednání bylo odročeno a soud nařídil vypracování znaleckého posudku.

Znalec vypracoval druhý znalecký posudek, v němž zopakoval, že stěžovatel v minulosti trpěl zmíněnými obtížemi, avšak není dostupná lékařská dokumentace potvrzující jejich vznik a vývoj. Uvedl dále, že v době vyšetření stěžovatel nevykazoval známky žádných kognitivních poruch, akutní psychiatrické poruchy nebo celkového deliria. Stěžovatelův stav mu podle závěrů znalce nebránil v účasti na soudním řízení, pokud by byla přijata procesní přízpůsobení, např. podpora další osoby nebo účast prostřednictvím videokonference.

Když se stěžovatel nedostavil již na druhé hlavní líčení, nařídil soud dne 29. 5. 2018 jeho vzetí do vazby. Na stížnost obhájkyňe odkazující na jeho duševní stav krajský soud reagoval následovně: znalecké posudky potvrdily stěžovatelovu schopnost účastnit se soudního jednání, řízení o omezení jeho svéprávnosti bylo zahájeno až po zahájení trestního řízení, podnět k výměně jeho opatrovníka přišel těsně před dnem konání hlavního líčení, stávající opatrovník ho ještě může zastupovat a sama přítomnost opatrovníka je nadbytečná. Stížnost soud zamítl a vyžádal si zprávu nemocnice, kam obviněný v mezidobí nastoupil. Stěžovatelova obhájkyňe doložila zprávu psychiatra a navrhla přerušit řízení. Ve zprávě bylo mimo jiné uvedeno, že s ohledem na svůj stav nemůže stěžovatel správně odpovědět na pokládané otázky a jednat způsobem nezbytným pro jeho obhajobu. Následně

obhájkyň žádala, aby soud, pokud nerozhodne o přerušení řízení, provedl další důkazy o stěžovatelových schopnostech a vyžádal psychiatrický znalecký posudek. Soud dne 26. 7. 2018 žádosti zamítl a k předložené lékařské zprávě uvedl, že není v rozporu s předcházejícími závěry znalců. Stěžovatele považoval za schopného účasti na trestním řízení a neshledal důvody pro přerušení řízení. Doplnění dokazování neumožnil s tím, že k tomu bude možnost na začátku hlavního líčení. Krom toho nepovažoval na nutné vypracování dalšího znaleckého posudku, neboť měl k dispozici již dva posudky věnující se stěžovatelovým schopnostem.

Stěžovatel si mezitím zvolil dva nové obhájce, kteří podali žádost o jeho propuštění. Krajský soud jí vyhověl s podmínkou, že se bude dvakrát měsíčně hlásit buď u něj nebo u okresního soudu. Stěžovatelovi obhájci následně opakovaně předkládali další listinné důkazy a žádali o vypracování nového znaleckého posudku a přerušení řízení vedeného proti němu. Všechny žádosti krajský soud zamítl a zopakoval svoje dřívější odůvodnění.

Během hlavního líčení stěžovatel využil svého práva nevypovídat a využil až práva závěrečné řeči, kdy uvedl: „nemůžu odpovědět, protože to nevím“ a „není to, že bych nechtěl [vypovídat], ale nemůžu“. Krajský soud shledal dne 11. 2. 2019 stěžovatele vinným třemi trestnými činy, přičemž za každý ho odsoudil ke dvěma a půl letům trestu odnětí svobody. Dále mu uložil peněžité tresty, zákaz činnosti, zákaz přijímání dotací a daňových zvýhodnění a povinnost nahradit způsobenou škodu. Ve svém odůvodnění soud uvedl, že stěžovatel využil svého práva nevypovídat, a soud proto své závěry postavil na znaleckých posudcích, zprávách daňového správce, listinných materiálech a výsleších svědků. Dále soud uvedl, že nepřipustil další doplnění dokazování ke svéprávnosti stěžovatele, neboť spisový materiál již listiny obsahuje. Znovu odkázal na závěry obou znaleckých posudků, které vycházely z vyšetření stěžovatele a zkoumání předložené lékařské dokumentace, podle nichž rozuměl rozsahu a účelu řízení a chápal je. Závěrečná řeč stěžovatele je podle soudu potvrzovala.

Proti odsuzujícímu rozsudku podal stěžovatel dovolání z právních důvodů, v němž namítl porušení jeho práva na spravedlivý proces a obhajovacích práv. Tvrdil, že navrhované důkazy byly důležité pro rozhodnutí o přerušení řízení nebo existenci polehčujících okolností z důvodu jeho snížených duševních schopností. Španělský Nejvyšší soud jeho dovolání zamítl a potvrdil napadený rozsudek i jeho odůvodnění. Dodal, že s ohledem na lékařské závěry nebyly dostatečně pádné důvody k použití čl. 383 trestního řádu a nebylo pochyb o jeho schopnosti se obhajovat, jak dokázal ve své závěrečné řeči.

Stěžovatel podal stížnost amparo [pozn. opravný prostředek na ochranu základních práv ve španělsky mluvících zemích - pozn. překl.] k Ústavnímu soudu, v níž namítl porušení práva na soudní ochranu. Ta byla dne 29. 6. 2021 zamítnuta pro nedostatek ústavněprávní relevance.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

40. Stěžovatel s odkazem na čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. b) Úmluvy namítl, že mu jeho kognitivní porucha znemožnila řádně si připravit svoji obhajobu. Nebyl kvůli ní schopen chápat řízení, ani dostatečně komunikovat se svým obhájcem.

41. Článek 6 Úmluvy v relevantní části zní:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, ... projednána ... soudem..., který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby.“

42. Soud připomíná, že požadavky čl. 6 odst. 3 je třeba vnímat jako konkrétní prvky práva na spravedlivý proces garantovaného prvním odstavcem. Soud proto stížnost přezkoumá podle obou ustanovení společně (viz mezi mnoha dalšími rozsudek ze dne 28. 8. 1991, C. B. proti Itálii, č. 12151/86, bod 29; rozsudek ze dne 30. 1. 2001, Vaudelle proti Francii, č. 35683/97, bod 35; a rozsudek ze dne 8. 2. 2024, Bogdan proti Ukrajině, č. 3016/16, bod 32).

A. K přijatelnosti

1. Tvzení stran

a) Vláda

43. Podle vlády by měla být stížnost prohlášena za částečně nepřijatelnou, protože stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy. Námitky stran údajných potíží při přípravě obhajoby, kterým měl čelit v důsledku svého zdravotního stavu, řádně nevznesl jako samostatnou část stížnosti *amparo* k Ústavnímu soudu. Stěžovatel totiž ani ve své stížnosti *amparo*, ani ve svém dovolání nenamítl, že jeho obhajoba byla negativně ovlivněna tím, že se nemohl řízení účastnit prostřednictvím videokonference nebo že jednání nebyl přítomen jeho opatrovník. Vláda dodala, že stěžovatelův obhájce na počátku jednání v lednu 2019 pouze předložil nové důkazy a navrhl přerušit řízení, aniž by se zmínil o potížích s přípravou stěžovatelovy obhajoby nebo požadoval procesní přizpůsobení (např. účast stěžovatele prostřednictvím videokonference nebo přítomnost opatrovníka na jednání). Obhájce ani nepodal stížnost proti rozhodnutí krajského soudu ze dne 26. 7. 2018 (viz bod 22). Ostatně ani stěžovatel se neodvolal ani nežádal přezkum rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti ze dne 11. 10. 2016.

b) Stěžovatel

44. Stěžovatel namítl, že čl. 35 Úmluvy by neměl být ve vztahu k vyčerpání opravných prostředků vykládán s přehnaným formalismem. Stížnost *amparo*, kterou podal k Ústavnímu soudu, sice byla formálně koncipována jako jediná námitka, nicméně týkala se dvojího porušení čl. 24 španělské Ústavy – porušení práva na použití důkazu důležitého pro obhajobu obviněného v trestním řízení (čl. 24 odst. 2) a práva na účinnou soudní ochranu a obhajobu (čl. 24 odst. 1). Dodal, že potíže s přípravou obhajoby nenamítl při jednání, protože nešlo o nové zjištění. Ostatně krajský soud si vyžádal znalecký posudek, který stanovil opatření, která bylo nezbytné přijmout pro zachování jeho práva na obhajobu (viz body 14 a 16). Vnitrostátní opravné prostředky tudíž řádně vyčerpal.

2) Posouzení Soudem

45. Soud připomíná, že účelem požadavku na vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků je poskytnout smluvním státům možnost předejít namítaným porušením práv nebo je napravit – obvykle prostřednictvím soudů – předtím, než budou předložena Soudu. Toto pravidlo musí být vykládáno „s určitou mírou flexibility a bez přehnaného formalismu“ a postačí, pokud byly stížnosti, které mají být předloženy Soudu, vzneseny před vnitrostátními orgány „alespoň ve své podstatě a v souladu s formálními podmínkami a lhůtami stanovenými vnitrostátním právem“ (viz rozsudek ze dne 23. 4. 1992, Castells proti Španělsku, č. 11798/85, bod 27; a rozsudek velkého senátu ze dne 21. 1. 1999, Fressoz a Roire proti Francii, č. 29183/95, bod 37). Na vládě namítající nevyčerpání opravných prostředků spočívá důkazní břemeno Soudu prokázat, že v předmětné době byl k dispozici opravný prostředek, který byl účinný v teorii i praxi, jinými slovy, že tento opravný prostředek byl dostupný, mohl stěžovateli poskytnout nápravu jeho námitek a nabízel rozumné vyhlídky na úspěch. Avšak jakmile vláda tuto důkazní povinnost splní, je na stěžovateli, aby prokázal, že opravný prostředek

navrhovaný vládou ve skutečnosti vyčerpán, že byl tento opravný prostředek z nějakého důvodu za konkrétních okolností projednávaného případu nedostatečný či neúčinný nebo že existovaly zvláštní okolnosti, které ho této povinnosti zbavovaly (viz rozsudek ze dne 13. 12. 2016, Tiba proti Rumunsku, č. 36188/09, bod 21 s dalšími odkazy).

46. V projednávaném případě Soud shledává, že vláda sice odkázala na několik dostupných opravných prostředků, neposkytla však žádné příklady, v nichž by jejich využití vedlo k přijetí procesních přízpůsobení vnitrostátními soudy. Shledává dále, že otázka stěžovatelova duševního zdraví byla před vnitrostátními soudy vznesena opakovaně. Byť je pravdou, že stěžovatelovy námitky se soustředily na jeho neschopnost účastnit se trestního řízení a na žádost o přerušování řízení, jednotlivé dokumenty, které na podporu své žádosti předložil, dokládaly historii několika duševních poruch a zhoršení jeho kognitivních funkcí. Podle mínění Soudu tyto skutečnosti dostatečně přitáhly pozornost vnitrostátních soudů k pochybnostem o stěžovatelově schopnosti účinně se trestního řízení účastnit, a to způsobem, který se zdá být v souladu s příslušným vnitrostátním právem. Konečně se zdá, že v předmětné době neexistovala žádná zákonná ustanovení výslovně upravující konkrétní procesní přízpůsobení pro starší osoby nebo osoby s postižením (viz bod 38).

47. Ve světle předcházejících úvah bude Soud pokračovat s předpokladem, že stěžovatel vyčerpán vnitrostátní opravné prostředky v souladu s čl. 35 odst. 1 Úmluvy. Předběžná námitka vlády je tudíž zamítnuta.

48. Stížnost není ani zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy, musí proto být prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1) Tvzení stran

a) Stěžovatel

49. Stěžovatel tvrdí, že právo na přiměřenou přípravu vlastní obhajoby zahrnuje účinnou komunikaci mezi obviněným a jeho obhájcem a schopnost obviněného chápat a odpovídat na otázky týkající se obvinění. Přiměřená obhajoba je proto nemožná v případech, kdy obviněný trpí kognitivní poruchou, která mu brání v chápání obvinění a řádném zodpovězení relevantních otázek. Stěžovatel chápe, že jednotlivé státy mají širokou volnost v tom, jakým způsobem zajistí soulad svého právního systému s požadavky čl. 6 Úmluvy. Podle jeho mínění to ve španělském vnitrostátním systému zajišťují opatření v čl. 383 trestního řádu a čl. 101 trestního zákona (viz body 36 a 37), což doložil související judikaturou Nejvyššího soudu (viz bod 32).

50. Uvedl dále, že podle závěrů znaleckých posudků z června a října 2018 budou pro ověření jeho duševního stavu nezbytné další důkazy, a to zejména s ohledem na dobu, která uplynula mezi posudky vyžádanými krajským soudem a těmi předloženými stěžovatelem. Dodal, že vnitrostátní soudy ignorovaly procesní přízpůsobení uvedená ve znaleckém posudku z května 2018 (viz bod 16). Jeho právo na spravedlivý proces bylo tudíž nedodržením doporučení znaleckého posudku porušeno. Argumentoval dále, že poskytnutí relevantních informací a dokumentů obhájci ze strany opatrovníka je nezávislé na pomoci, která by měla být stěžovateli poskytnuta během soudního jednání, aby správně rozuměl pokládaným otázkám a mohl na ně odpovědět.

b) Vláda

51. Vláda uvedla, že celková spravedlivost řízení byla dodržena. Vnitrostátní soudy nechaly stěžovatele vyšetřit dvěma znalci, podle nichž trpěl pouze mírnou kognitivní poruchou, která mu

nebránila v účasti na soudním řízení a uvědomění si vznesených obvinění a důsledků řízení. Krajský soud přezkoumal další důkazy, které stěžovatel předložil, a ve svých rozhodnutích, která nebyla svévolná ani nepřiměřená, uzavřel, že z nich nevyplývají zjištění odporující jeho předchozímu závěru.

52. Dodala, že svéprávnost stěžovatele byla omezena jen částečně, což znamenalo, že mu další osoba pomáhala při některých jednáních, nikoli že ho tato osoba zastupovala. Rozsudek, jímž byla jeho svéprávnost omezena, výslovně stanovil, že o důsledcích omezení stěžovatelovy svéprávnosti pro účely probíhajícího trestního řízení bude třeba rozhodnout v rámci tohoto řízení. Vnitrostátní soudy navíc zajistily, aby stěžovatel měl ve všech stádiích řízení obhájce, což bylo dostatečné pro zaručení jeho obhajovacích práv. Vzhledem k tomu, že úkolem opatrovníka nebylo zastupování stěžovatele, nebylo nezbytné jeho zapojení do řízení ani jeho účast na jednání před krajským soudem. V každém případě se obhájci podařilo od něj získat potřebné informace.

53. Dále vláda upozornila, že stěžovatel neuvedl, jakým způsobem měla být jeho obhajoba negativně ovlivněna. Řízení začalo v roce 2013 a stěžovatel měl od té doby dostatek příležitostí nahlížet do spisu a připravit svoji obhajobu. Krom toho stěžovatel odmítl v řízení vypovídat, aniž by to pro něj mělo jakékoli negativní důsledky, a jeho odsouzení bylo založeno na velkém množství důkazů.

2) Posouzení Soudu

a) Obecné zásady

54. Dodržení požadavků spravedlivého procesu musí být v každém případě zkoumáno s ohledem na průběh řízení jako celku, nikoli na základě izolovaného zvažování jednoho konkrétního hlediska nebo jedné konkrétní události, ačkoli nelze vyloučit, že specifický faktor bude natolik rozhodující, že umožní přezkum spravedlivosti řízení v dřívější fázi řízení (viz rozsudek velkého senátu ze dne 9. 11. 2018, *Beuze proti Belgii*, č. 71409/10, bod 121). Při hodnocení celkové spravedlivosti řízení vezme Soud v úvahu minimální práva vyjmenovaná v čl. 6 odst. 3, která ilustrují požadavky spravedlivého procesu vzhledem k typickým procesním situacím, které nastávají v trestních případech. Dají se proto považovat za konkrétní prvky konceptu spravedlivého procesu v trestním řízení podle čl. 6 odst. 1 (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, bod 50; rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, bod 169; rozsudek ze dne 20. 10. 2015, *Dvorski proti Chorvatsku*, č. 25703/11, bod 76; a rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2015, *Schatschaschwili proti Německu*, č. 9154/10, bod 100). Tato minimální práva však nejsou sama o sobě cílem, jejich podstatou je vždy přispívat k zaručení spravedlivosti trestního řízení jako celku (viz *Beuze*, cit. výše, bod 122; rozsudek ze dne 20. 1. 2005, *Mayzit proti Rusku*, č. 63378/00, bod 77; a rozsudek ze dne 26. 6. 2008, *Seleznev proti Rusku*, č. 15591/03, bod 67).

55. Práva obhajoby, jejichž neúplný seznam poskytuje čl. 6 odst. 3 písm. b), byla zavedena především proto, aby nastolila – nakoľik je to možné – rovnost mezi obžalobou a obhajobou. Možnosti, které musí být obviněnému poskytnuty, jsou omezeny na ty, které mu pomáhají nebo mohou pomoci při přípravě obhajoby (viz *Mayzit*, cit. výše, bod 79).

56. Z čl. 6 odst. 3 písm. b) vyplývá, že věcná obhajoba jménem obviněného může zahrnovat vše, co je „nezbytné“ pro přípravu na řízení před soudem. Obviněný musí mít prostor vhodným způsobem zorganizovat svoji obhajobu, aniž by byl omezován v možnostech předložit všechnu relevantní argumentaci soudu a ovlivnit tím výsledek řízení. Možnosti, které musí mít každý, kdo je obviněn z trestného činu, zahrnují příležitost seznámit se za účelem přípravy své obhajoby s výsledky provedení vyšetřování (viz rozsudek velkého senátu ze dne 26. 9. 2023, *Yüksel Yalçınkaya proti Turecku*, č. 15669/20, bod 306).

57. Problematiku přiměřenosti času a možností poskytnutých obviněnému je třeba zkoumat ve světle okolností konkrétního případu (viz rozsudek ze dne 12. 1. 2012, Iglin proti Ukrajině, č. 39908/05, bod 65).

58. Článek 6 ve své celistvosti zaručuje právo obviněného účinně se zapojit do trestního řízení. Obecně krom jiného zahrnuje nejen právo být přítomen, ale také poslouchat a sledovat řízení (viz rozsudek ze dne 23. 2. 2012, G. proti Francii, č. 27244/09, bod 52). Soud také v minulosti stanovil, že se může ukázat jako nutné zavedení zvláštních procesních záruk na ochranu zájmů osob, které v důsledku svého duševního postižení nejsou plně schopné samostatně jednat (viz Vaudelle, cit. výše, bod 60, s dalšími odkazy). Judikoval také, že v případech závažných obvinění osob s omezenými duševními schopnostmi musí vnitrostátní orgány přijmout další kroky v zájmu řádného výkonu spravedlnosti (viz tamtéž, bod 65).

59. Vzhledem k sofistikovanosti moderních právních systémů nejsou ani mnozí dospělí s průměrnou inteligencí schopni plně pochopit všechny složitosti a interakce, které se odehrají v soudní síni. Úmluva proto v čl. 6 odst. 3 písm. c) zdůrazňuje význam práva na pomoc obhájce (viz rozsudek ze dne 15. 6. 2004, S. C. proti Spojenému království, č. 60958/00, bod 29). „Účinné zapojení“ však v tomto kontextu předpokládá, že obviněný má širší povědomí o povaze soudního řízení a o tom, co je pro něj v sázce, včetně významu trestu, který mu může být uložen. To znamená, že by měl být schopen - v případě nutnosti za pomoci např. tlumočnicka, obhájce, sociálního pracovníka nebo přítele - chápat obecný smysl toho, co je řečeno v soudní síni. Obviněný by měl být schopen rozumět tomu, co uvádějí svědci obžaloby, a je-li zastoupen, vysvětlit svému obhájci svoji verzi událostí, poukázat na výpovědi, s nimiž nesouhlasí, a upozornit na skutečnosti, které by měly být předloženy na jeho obhajobu (viz tamtéž, bod 29). Okolnosti případu mohou vyžadovat přijetí pozitivních opatření smluvními státy, aby se mohl stěžovatel účinně zapojit do řízení (viz rozhodnutí ze dne 8. 1. 2008, Liebreich proti Německu, č. 30443/03).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

60. V projednávaném případě je třeba rozhodnout, zda způsob, jakým bylo řízení vedeno ve vztahu ke stěžovateli, mu zajistil účinný výkon jeho práva na řádné projednání věci a umožnil výkon obhajovacích práv a účinné zapojení do řízení.

61. Soud hned na počátku shledává, že stěžovateli obhájci opakovaně vznesli otázku jeho duševního stavu především proto, aby z tohoto důvodu žádali o přerušování řízení (viz body 13, 14, 20-22, 26). Stěžovatel byl vyšetřen dvěma znalci (viz body 13 a 14) a krajský soud na základě jejich závěrů, podle nichž měl stěžovatel dostatečné schopnosti chápat rozsah a účel řízení, žádost o přerušování řízení zamítl (viz body 22, 26, 30). Nejvyšší soud při svém přezkumu potvrdil, že nebyly splněny podmínky pro přerušování řízení podle čl. 383 trestního řádu (viz bod 32).

62. Soud nevidí žádný důvod pro odklon od závěrů vnitrostátních soudů stran možného přerušování řízení kvůli stěžovateli duševnímu stavu. V této souvislosti shledává, že žádný z různých znaleckých posudků zkoumajících stěžovateli situaci nezjistil, že by nebyl schopen účastnit se soudního řízení nebo chápat rozsah a účel řízení (viz body 13, 16, 20, 25).

63. Stěžovatelův duševní stav za okolností projednávaného případu nedosahoval úrovně omezení opravňující přerušování řízení. Soud proto musí zhodnotit, zda jeho stav vyžadoval ze strany vnitrostátních orgánů přijetí jiných procesních přizpůsobení, aby bylo zajištěno jeho účinné zapojení do řízení, a zda mohlo být trestní řízení proti stěžovateli ve svém celku při absenci takových přizpůsobení považováno za nespravedlivé.

64. Soud připomíná, že v závislosti na okolnostech případu může být nezbytné, aby smluvní státy

přijaly pozitivní opatření umožňující dotčeným osobám účinně se zapojit do řízení (viz bod 59). Tento pozitivní závazek v případě potřeby zahrnuje poskytnutí procesních přizpůsobení osobám, které nejsou kvůli zhoršení svých duševních schopností schopné za sebe plně jednat (viz bod 58).

65. Soud v této souvislosti poznamenává, že ve Španělsku byly v letech 2021 a 2023 přijaty novelizace posilující procesní práva starších osob a osob s postižením. Poskytnutí procesních přizpůsobení (na žádost anebo když je to považováno za vhodné) nepochybně pozitivně přispělo k výkonu práva těchto osob na účinné zapojení do soudního řízení. Tento vývoj nastal až po událostech v projednávaném případě, a není tedy předmětem sporu. Úkol Soudu je omezen na zhodnocení, zda za konkrétních okolností případu včetně relevantního vnitrostátního práva bylo řízení spravedlivé a zda byla respektována stěžovatelova práva podle čl. 6.

66. Za důležitý faktor pro rozhodnutí, zda byl stěžovatel schopen se účinně obhajovat, považuje Soud skutečnost, že během jednání v lednu 2019 byl zastupován obhájcem, kterého si sám zvolil (viz *mutatis mutandis* Liebreich a srov. Vaudelle, obojí cit. výše). Dále shledává, že tento obhájce, na rozdíl od obhájkyne přidělené na základě právní pomoci, která ho zastupovala předtím (viz bod 14), nepodal žádost o konkrétní procesní přizpůsobení a navrhl pouze přerušování řízení. Přestože to lze pokládat za strategii primárně zaměřenou na dosažení příznivějšího výsledku pro stěžovatele, zároveň to vnitrostátní soudy mohly vnímat jako uznání, že by ve skutečnosti stěžovateli v jeho obhajobě nepomohla, a proto je jeho vlastní obhájce nepovažoval za nezbytný. Krom toho byli stěžovatel i jeho obhájce přítomni na jednání, a měli tak příležitost obrátit se na soud (srov. Vaudelle, cit. výše). Ani jeden z nich však navzdory existenci znaleckého posudku, podle něhož bylo přijetí procesních přizpůsobení potřeba, nezmínil nic o jejich nezbytnosti (viz bod 14). Příslušné vnitrostátní právo sice v předmětnou dobu neobsahovalo žádné konkrétní přizpůsobení, o které by bylo možné žádat (viz bod 38), stěžovatel však neoznačil žádné ustanovení vnitrostátního práva, které by takové žádosti bránilo, ani netvrdil, že by taková úprava nebyla v praxi možná (viz *mutatis mutandis* rozhodnutí ze dne 9. 11. 2006, Golubev proti Rusku, č. 26260/02). Pokud se stěžovatel považoval za nepřipraveného na jednání nebo potřeboval pomoc, bylo podle mínění Soudu na něm a jeho obhájci, aby na tyto obavy upozornili příslušné orgány (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 24. 6. 2021, Hasáliková proti Slovensku, č. 39654/15, bod 68). Stěžovatel nenamítl, že by jeho duševní schopnosti byly zhoršeny natolik, aby mu to bránilo porozumět vlastním obtížím, a v každém případě je zřejmé, že jeho obhájci byli plně schopni posoudit nezbytnost vyžádání přizpůsobení a konkretizovat jejich povahu.

67. Soud dále shledává, že vnitrostátní soudy řádně reagovaly na žádosti předložené stěžovatelovými obhájci, aby bylo řízení přerušeno a aby byly provedeny další znalecké posudky. Vnitrostátní soudy věnovaly tvrzení o snížené duševní způsobilosti plnou pozornost a vyžádaly další dva znalecké posudky. Následně zhodnotily jejich závěry a poskytly odůvodněná rozhodnutí, v nichž vhodně vysvětlily své důvody pro zamítnutí doplnění dokazování o další znalecké posudky předložené stěžovatelem. Podle mínění Soudu byly tyto kroky dostatečné na to, aby vyhovely příslušným ustanovením vnitrostátního práva, konkrétně čl. 381 a 383 trestního řádu. Konečně Soud nemůže pominout ani skutečnost, že vnitrostátní soudy ve svých rozhodnutích uvedly, že některé kroky byly v řízení o omezení svéprávnosti přijaty paralelně s probíhajícím trestním řízením a že přítomnost opatrovníka nebyla nutná (viz bod 17).

68. Ačkoli je pravdou, že vnitrostátní soudy nezkoumaly, jestli jsou přizpůsobení navržená ve znaleckém posudku ze dne 22. 5. 2018 opodstatněná, podle mínění Soudu to byli stěžovatel a jeho obhájci, kteří s ním byli v přímém kontaktu, kdo mohl s ohledem na povahu těchto opatření nejlépe posoudit jejich nezbytnost. Soud shledává, že při absenci konkrétní žádosti o přizpůsobení, kterou by mohly posoudit, nebyly vnitrostátní soudy povolány je samy nabízet či poskytovat.

69. Konečně Soud shledává, že stěžovatel před vnitrostátními soudy ani před Soudem nedoložil

žádný konkrétní dopad nedostatku přizpůsobení na celkovou spravedlivost řízení. Soud v této souvislosti poznamenává, že stěžovatel, který byl zastoupen zvoleným obhájcem, využil při jednání v lednu 2019 svého práva nevypovídat. Vnitrostátní soudy proto nespolehaly na jeho výpověď při posuzování jeho viny nebo zkoumání jeho účasti na protiprávním jednání. Na jeho výpověď odkázaly pouze pro potvrzení jeho způsobilosti chápat účel a důsledky řízení proti němu (viz bod 30). Soud dále poznamenává, že stěžovatelovo odsouzení bylo založeno na rozličných důkazech, přičemž značnou váhu nesly s ohledem na finanční a technické aspekty daňové trestné činnosti listinné důkazy (viz body 28-29). Stěžovatel nevedl, že by absence procesních přizpůsobení - například pomoc další osoby nebo možnost vypovídat prostřednictvím videokonference - jakýmkoli způsobem ovlivnila jeho rozhodnutí využít svého práva nevypovídat, bránila mu v podání výpovědi na svoji obhajobu či ho od toho odrazovala (viz *a contrario* Hasáliková, cit. výše, body 45-48 a 66).

70. Soud proto není přesvědčen, že kroky přijaté vnitrostátními soudními orgány pro zajištění, že trestní řízení proti stěžovateli bude v souladu s požadavky stanovenými čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy, nebyly dostatečné: zajistily, aby stěžovatel byl zastoupen obhájcem ve všech stádiích řízení; vyžádaly dva znalecké posudky pro posouzení, jestli stěžovatel chápe obvinění a rozsah trestního řízení, a zhodnotily další posudky předložené stěžovatelem; a zajistily, že stěžovatel mohl využít svého práva nevypovídat, aniž by to pro něj mělo negativní dopady.

71. S ohledem na výše zmíněné úvahy má Soud za to, že předmětné řízení, posuzované jako celek, bylo spravedlivé ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy. K porušení tohoto článku tudíž nedošlo.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou,
2. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1, 3 Úmluvy.

(zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)

Ghaoui proti Francii, rozsudek ze dne 16. 1. 2025 - Nezbytné použití síly policistou z důvodu upřímného přesvědčení o ohrožení života jeho kolegy

Stěžovatel: Ghaoui

Žalovaný stát: Francie

Číslo stížnosti: 41208/21

Datum rozhodnutí: 16.01.2025

Článek Úmluvy: čl. 2

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: nezávislost a nestrannost, nezávislost vyšetřujících orgánů, policejní násilí/použití síly, právo na život, právo na život a ochrana před špatným zacházením

Český právní řád: § 29 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 32 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 51 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

§ 56 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2025

Ghaoui proti Francii, rozsudek ze dne 16. 1. 2025

Autorský komentář

V předkládaném rozhodnutí se Soud vyslovil k použití zbraně policistou, jenž při policejním zákroku vystřelil proti osobě, která na jeho kolegu najížděla nebezpečně autem. Týká se použití zbraně policistou ve snaze ochránit svého kolegu, jemuž hrozilo, že ho vozidlo, v dané chvíli představující zbraň, zraní nebo usmrtí. Policista v posuzovaném případě s ohledem na nutnost jednat rychle použil střelnou zbraň bez toho, aby použil nejprve mírnější prostředky k jeho zastavení, protože se musel v rámci krátkého časového okamžiku nejen rozhodnout, ale účinně jednat, aby hrozící následek odvrátil, což se mu podařilo, ale stěžovatele jako útočníka vážně zranil.

Jde ve smyslu § 32 trestního zákoníku o oprávněné použití zbraně, což je jedna z okolností vylučujících protiprávnost tak, že „trestný čin nespáchá ten, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem“, kterým je v případě použití zbraně policistou zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Soud zde sice nepřichází výslovně s novými myšlenkami, lze však i přesto toto rozhodnutí považovat za zajímavé pro jeho rozšiřující návaznost na předchozí judikaturu Soudu k obdobné otázce týkající se posouzení ochrany života podle čl. 2 Úmluvy. Jde zejména o rozsudek velkého senátu ze dne 20.

12. 2004, Makaratzis proti Řecku, č. 50385/99, a rozsudek ze dne 24. 3. 2011, Giuliani a Gaggio proti Itálii, č. 23458/2002, kde Soud podstatné úvahy již vyjádřil a nosné závěry z nich v této věci zobecňuje, ale především, a to je podstatné, že vyjádřil, že nedošlo ze strany zakročujícího policisty k porušení čl. 2 Úmluvy, jak tomu bylo ve věci Makaratzis proti Řecku č. 50385/99, kde dospěl k závěru, že čl. 2 Úmluvy porušen byl.

V předkládaném rozhodnutí shledal, že okolnosti, za kterých policista na stěžovatele, na řidiče auta nebezpečně najíždějícího na jeho kolegu, 2x vystřelil a vážně ho zranil, bylo jedním v nutné obraně (srov bod 108 tohoto rozhodnutí). Ve smyslu naší právní úpravy tzn., že vylučovalo trestní odpovědnost ve smyslu § 32 tr. zákoníku. Za podstatné považoval, že policista použil zbraň s cílem bránit svého kolegu, který se nacházel před vozidlem řízeným stěžovatelem v ohrožení života. Důvodem použití zbraně tedy bylo zajistit obranu svého ohroženého kolegy „proti nezákonnému násilí“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) Úmluvy. Rovněž je významné, že Soud toleroval, že v situaci, kdy mířil na horní část těla stěžovatele, nevystřelil varovné výstřely, což nevyžadoval proto, že použití zbraně bylo souběžné s útokem a že se vše odehrálo během několika sekund, což znemožnilo použít varovný výstřel. Za podnětný lze považovat i odkaz na subsidiaritu a zdůraznění přísnějšího posuzování pojmu „zcela nezbytné“ než například posuzování „nezbytný v demokratické společnosti“, a že bylo ze strany státu (a konkrétně jeho představitelů z pozice policistů) splněno tak přísné kritérium.

Právě tento závěr lze v dané situaci považovat za důležitý pro budoucí posuzování trestních věcí ve smyslu i naší právní úpravy, konkrétně § 32 trestního zákoníku a u použití zbraně policistou na základě § 56 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky, jenž pod písmenem a) stanoví, že policista je oprávněn použít zbraň v nutné obraně nebo v krajní nouzi. V odstavci 2 určuje, že toto užití je možné, když mírnější donucovací prostředky by byly zřejmě neúčinné, a v odstavci 3 toto užití váže na povinnost vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání, a užít výstrahu, že bude použito zbraně. Od výzvy s výstrahou lze upustit v případě, že je ohrožen život nebo zdraví policisty nebo jiné osoby a zákrok nesnese odkladu. Právě k výkladu těchto ustanovení může být předmětné rozhodnutí za obdobných podmínek použitelné.

Vhodné je za tím účelem poukázat i na bod 109 posuzovaného rozhodnutí, kde Soud uvedl, že „jakkoli může být žádoucí, aby takové prostředky byly rozšířeny za účelem postupného omezení používání smrtících metod, stanovení takové povinnosti bez možnosti zohlednění individuálních okolností případu by ukládalo státu a zasahujícím orgánům nadměrné břemeno, které by mohlo vést k výkonu činnosti na úkor životů policistů či životů jiných osob zejména kvůli nepředvídatelnosti lidské povahy...“ I z tohoto rozhodnutí lze seznat, že vždy je třeba se zabývat důsledně konkrétními okolnostmi, za kterých k použití zbraně policistou došlo a zvažovat je i s ohledem nejen na ně, ale i všechna pro tento účel přísně stanovená kritéria.

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel se v dubnu 2009 nacházel na parkovišti ve francouzském městě Tours. Ve stejnou dobu na parkoviště přijeli policisté z kynologické jednotky a rozhodli se provést namátkovou kontrolu přítomné osoby. V okamžiku, kdy stěžovatel policisty spatřil, nasedl do auta a vyjel směrem k jednomu z nich. Jelikož stěžovatel nerespektoval výzvy k zastavení, druhý policista B. na něj vystřelil, aby odvrátil nebezpečí, které hrozilo jeho kolegovi. Jednou kulkou stěžovatele zasáhl a způsobil mu poranění míchy vedoucí k celkové paraplegii dolních končetin.

Ihned po událostech zahájilo státní zastupitelství vyšetřování trestného činu úmyslného násilí proti úřední osobě spáchaného se zbraní. Bylo zajištěno místo činu a odděleně vyslechnuti zapojení

policisté. Z vyšetřování vyplynulo, že zásah policisty byl přiměřený a v mezích nutné obrany, neboť jeho kolegovi hrozilo ze strany stěžovatele nebezpečí. Proto státní orgány nezahájily trestní řízení vůči policistovi, ale pouze proti stěžovateli. Vyšetřování jednání policisty začalo až v prosinci 2009, tedy osm měsíců po dané události, kdy na něj stěžovatel podal trestní oznámení pro pokus o zabití. Toto vyšetřování trvalo nakonec několik let, přičemž některé úkony (konfrontace, znalecký posudek střel a vozidla stěžovatele) byly provedeny až na jeho samotném závěru. Příklad řešil i francouzský Kasační soud a věc byla nakonec rozsouzena v roce 2021. Stěžovatel byl uznán vinným a policista, který se uchýlil ke střelbě, byl zproštěn obžaloby.

Stěžovatel následně podal žalobu proti státu na náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku vyšetřování, kterou mu stát přiznal a vyplatil. Stěžovatel dále podal stížnost k Soudu, v níž zpochybnil zproštění obžaloby policisty. Opíral se o čl. 2 Úmluvy jak v jeho hmotněprávní, tak procesní složce.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 2 ÚMLUVY

67. Stěžovatel namítá zastavení trestního stíhání policisty, který se uchýlil ke střelbě. Odvolává se na čl. 2 Úmluvy, a to jak na jeho hmotněprávní, tak procesní složka, jenž v odstavci 1 stanoví, že „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest. V odstavci 2 stanoví, že „Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není více než zcela nezbytné, při: a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí, b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené, c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.“

A. K přijatelnosti

(...)

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

83. Soud nejprve posoudí kvalitu vnitrostátního trestního řízení (dodržení procesní povinnosti vyplývající z čl. 2 Úmluvy) a poté otázku, zda bylo použití síly zcela nezbytné (dodržení hmotněprávní povinnosti).

(a) Procesní složka

84. Soud připomíná, že čl. 2 Úmluvy vzhledem ke své zásadní povaze ukládá vnitrostátním orgánům procesní povinnost provést účinné vyšetřování tvrzení o porušení jeho hmotněprávní složky (rozsudek velkého senátu ze dne 30. 3. 2016, Armani Da Silva proti Spojenému království, č. 5878/08, bod 229).

85. Obecně platí, že aby bylo vyšetřování vraždy nebo použití potenciálně smrtící síly ze strany státních orgánů účinné, musí být osoby pověřené tímto vyšetřováním nezávislé na osobách zapojených do případu. Vyšetřování musí být adekvátní v tom smyslu, že musí umožnit zjistit skutkový stav, určit, zda bylo použití síly za daných okolností oprávněné, a identifikovat odpovědné

osoby a případně je potrestat. Vyšetřování musí být vedeno přiměřeně rychle a pečlivě, a konečně, oběť nebo její blízcí musí být zapojeni do řízení v míře nezbytné k ochraně jejich oprávněných zájmů (*ibidem*, body 229-239). Tyto parametry, které umožňují posoudit míru účinnosti vyšetřování, jsou vzájemně propojeny a nesmějí být posuzovány odděleně (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 14. 4. 2015, Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku, č. 24014/05, bod 225).

86. I když je v projednávaném případě nesporné, že stěžovatel měl dostatečný přístup k trestnému spisu, namítá ostatní kritéria účinnosti vyšetřování. V této souvislosti Soud uvádí následující.

87. Zaprvé, v den, kdy k události došlo, státní zástupce z úřední povinnosti zahájil vyšetřování podle trestního řádu. Bez ohledu na skutečnost, že se týkalo stěžovatele jako osoby obviněné z násilných trestných činů proti představiteli veřejné moci, bylo objektivně provedeno několik vyšetřovacích úkonů potřebných pro stanovení skutkového stavu a trestní odpovědnosti. Dotčení policisté byli tedy rychle a samostatně vyslechnuti, což umožnilo zabránit jakémukoli riziku koluze, zaznamenat jejich výpovědi ve velmi krátké době po spáchání skutku a zabránit jakémukoli riziku ztráty důležitých skutečností nebo detailů v důsledku uplynutí času ... viz *a contrario* rozsudek ze dne 11. 6. 2024, T. V. proti Chorvatsku, č. 47909/19, bod 67).

88. Z počátečního vyšetřování vyplynul jednoznačný závěr, že na jedné straně je stěžovatel trestně odpovědný za to, že najel na policistu, jehož postavení nemohl neznat, a na druhé straně, že reakce policisty B. byla přiměřená vzhledem k bezprostřednosti a závažnosti nebezpečí, kterému stěžovatel vystavil jeho kolegu.

89. S ohledem na výsledky vyšetřování státní zástupce nepovažoval za vhodné zahájit trestní stíhání, provést další vyšetřování ani předat věc vyšetřujícímu soudci.

90. Pokud jde o tvrzenou absenci nezávislosti meziregionálního ředitelství soudní policie („DIPJ“) v Orléans z důvodu institucionální vazby na policejní jednotku v Tours, Soud nejprve konstatuje, že stěžovatel tuto otázku nikdy nevznesl na vnitrostátní úrovni. Za druhé Soud poznamenává, že DIPJ spadá pod ústřední ředitelství kriminální a vyšetřovací policie, zatímco kynologická jednotka policie v Tours, k níž patřili dotyční policisté, spadá pod národní ředitelství veřejné bezpečnosti. V důsledku toho ustanovení DIPJ v Orléans státním zástupcem představuje záruku nezávislosti při vedení počátečního vyšetřování policií. Za třetí, nebyla prokázána žádná konkrétní závislost, zatímco soudní vyšetřování bylo vedeno zcela nezávisle soudci - vyšetřujícími soudci - pod dohledem vyšetřujícího senátu (viz také rozhodnutí ze dne 4. 9. 2018, Mendy proti Francii, č. 71428/12, bod 41). Tvrzení o zaujatosti prvního vyšetřujícího soudce a státního zástupce nejsou podložena.

91. Soud dále uznává, že vyšetřování, které trvalo několik let, bylo provázeno různými prodlevami a obdobím nečinnosti (srov. rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, bod 184). Zejména vyšetřování skutků, jejichž obětí se stal stěžovatel, bylo zahájeno pouze z jeho podnětu, po jeho opakovaných výzvách a více než osm měsíců po událostech případu. Konfrontace se uskutečnily až v roce 2017. Jak poznamenal soud prvního stupně v Paříži, znalecké posudky vozidla a balistické znalecké posudky byly navíc nařizeny až na samém konci vyšetřování a byly provedeny téměř devět let po projednávaných událostech, přičemž nic nebránilo tomu, aby byly provedeny mnohem dříve ... Třetí vyšetřující soudce sice kritizoval jejich kvalitu a omezil jejich rozsah, ale nenařídil žádné další znalecké dokazování ani šetření, které by mohly kompenzovat jím zjištěné nedostatky.

92. Soud však poznamenává, že soud prvního stupně v Paříži uznal určité prodlení a na základě čl. L. 141-1 zákona o organizaci soudnictví přiznal stěžovateli náhradu újmy ve výši 5 400 EUR. Soud prvního stupně v Paříži totiž shledal, že stát nese odpovědnost za nepřiměřenou délku (18 měsíců) provedení balistických znaleckých posudků, znaleckých posudků vozidla a lékařských posudků, které

byly navíc nařízeny až na konci vyšetřování. Kromě toho provedení těchto znaleckých posudků nutně vyžadovalo konfrontaci verzí stěžovatele a dvou policistů, jejichž výpovědi byly zaznamenány bezprostředně po projednáváních událostech. Důvod, pro který se náhrada újmy nařízená vnitrostátním soudem týkala pouze prodlev při vyšetřování v rámci předběžného šetření a některých dalších zpoždění, byl ten, že stěžovatel vnitrostátnímu soudu nepředložil všechny důkazy z vyšetřovacího spisu, na které se odvolává před Soudem, a nakonec se proti rozsudku neodvolal ...

93. Na druhou stranu tyto nedostatky vyšetřování nezabránilly vnitrostátním orgánům v tom, aby zjistily podstatné skutečnosti té noci, která měla pro stěžovatele tragické následky, a aby určily, zda použití síly bylo zcela nezbytné a přiměřené (viz také body 105–106 a 113 níže). Soud v tomto ohledu konstatuje, že nebylo tvrzeno, že opožděné provedení znaleckého posudku vozidla a balistického znaleckého posudku mohlo ovlivnit jejich výsledky (viz *a contrario* například rozsudek ze dne 15. 6. 2021, Silina proti Rusku, č. 16876/14, bod 48).

94. Ve skutečnosti nebylo možné určit pouze dvě okolnosti o událostech, k nimž došlo v noci 15. 4. 2009: přesný okamžik (s přesností na desetinu sekundy) druhého výstřelu ve vztahu k nárazu automobilu do nohy zraněného policisty R., a přesnou trajektorii vozidla značky Audi bezprostředně po rozjezdu. Soud však připomíná, že procesní povinnost vyžadovaná čl. 2 je povinností prostředků, nikoli povinností výsledku (rozsudek velkého senátu ze dne 7. 7. 2011, Al-Skeini a ostatní proti Spojenému království, č. 55721/07, bod 166). Vzhledem k extrémně rychlému průběhu událostí a při absenci objektivních a na stranách sporu nezávislých svědků Soud nemůže vnitrostátním orgánům vytýkat, že nebyly schopny tyto dvě okolnosti objasnit (viz *a contrario* rozsudek ze dne 23. 5. 2019, Chebab proti Francii, č. 542/13, body 92–96, kde procesní nedostatky zmařily schopnost vyšetřování objasnit některé důležité skutečnosti).

95. Soud dále konstatuje, že na základě shromážděných důkazů soudci (dva vyšetřující soudci a tři poradci vyšetřujícího senátu), což potvrdil i Kasační soud, dospěli k přesvědčení, že střelba policisty B. spadala do právního rámce nutné obrany, čímž byl policista zbaven veškeré trestní odpovědnosti a neexistoval tedy důvod postavit ho před trestní soud.

96. Soud připomíná, že čl. 2 nevyžaduje, aby každé trestní stíhání vedlo k obvinění nebo odsouzení (rozsudek velkého senátu ze dne 24. 3. 2011, Giuliani a Gaggio proti Itálii, č. 23458/02, s citovanými odkazy) a domnívá se, že v daném případě by zpochybnění závěrů vnitrostátních soudců znamenalo porušení zásady subsidiarity (viz, *mutatis mutandis*, výše citovaný rozsudek Chebab, body 72–73).

97. S ohledem na všechny tyto skutečnosti má Soud za to, že nadměrná pomalost, zejména při provádění znaleckých posudků – což byla hlavní námitka vznesená stěžovatelem před soudem prvního stupně – byla předmětem náhrady újmy stanovené na základě dokumentů předložených stěžovatelem (bod 92 výše). S přihlédnutím k této nápravě na vnitrostátní úrovni a na výše uvedené posouzení různých vyšetřovacích úkonů (body 86–90 a 93–95), Soud dospěl k závěru, že předmětné vyšetřování bylo nestranné, nezávislé, účinné a přiměřené, a tedy splňovalo požadavky procesní části čl. 2 Úmluvy. Z toho vyplývá, že v této části nedošlo k jeho porušení.

(b) Hmotněprávní složka

98. Obecné zásady týkající se hmotněprávních závazků vyplývajících z čl. 2 Úmluvy jsou uvedeny v rozsudcích velkého senátu Makaratzis proti Řecku (ze dne 20. 12. 2004, č. 50385/99, body 56–60) a Giuliani a Gaggio (viz výše citovaný rozsudek, body 174–82 a 208–210).

99. Zejména z celkového znění čl. 2 Úmluvy vyplývá, že odstavec 2 primárně nedefinuje situace, v nichž je přípustné úmyslně způsobit smrt, ale popisuje situace, v nichž je možné „použít sílu“, což může vést k neúmyslnému usmrcení. Použití síly však musí být „zcela nezbytné“ k dosažení jednoho

z cílů uvedených v písmenech a), b) nebo c). Použití výrazu „zcela nezbytné“ naznačuje, že je třeba použít přísnější a naléhavější kritérium nezbytnosti, než jaké se obvykle používá k určení, zda je zásah státu „nezbytný v demokratické společnosti“ ve smyslu odstavce 2 čl. 8 až 11 Úmluvy (tamtéž, body 175–176 a odkazy v nich uvedené).

100. Použití síly ze strany státních orgánů může být ospravedlnitelné, pokud je založeno na upřímném přesvědčení, které bylo v době události z dobrých důvodů považováno za oprávněné, ale které se následně ukázalo jako mylné. Tvrzení opaku by pro stát a jeho orgány pověřené vymáháním práva znamenalo nereálnou zátěž, která by mohla být na úkor jejich životů a životů jiných osob (viz výše citovaný rozsudek Giuliani a Gaggio, bod 178).

101. Vzhledem k důležitosti čl. 2 v každé demokratické společnosti musí Soud posuzovat tvrzení o porušení tohoto ustanovení velmi pečlivě, přičemž musí vzít v úvahu nejen jednání vnitrostátních orgánů, které skutečně použily sílu, ale také všechny okolnosti, které je provázely, zejména platný právní nebo regulační rámec, jakož i jejich přípravu a kontrolu nad nimi (viz výše citovaný rozsudek Makaratzis, citovaný výše, bod 59; a rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2005, Natchova a ostatní proti Bulharsku, č. 43577/98 a 43579/98, bod 93, s odkazy tam uvedenými).

102. V projednávaném případě stěžovatel nezpochybňuje existenci přiměřeného právního a regulačního rámce vnitrostátního práva týkajícího se používání střelných zbraní a organizace policejních kontrol. Soud již navíc shledal právní rámec nutné obrany, jak je stanoven ve francouzském právu, za souladný s Úmluvou (viz výše citované rozhodnutí Mendy, bod 35).

103. Policista B. použil zbraň s cílem bránit svého kolegu R., který se nacházel před vozidlem řízeným stěžovatelem. Cílem jednání policisty tedy bylo zajistit obranu R. „proti nezákonnému násilí“ ve smyslu čl. 2 odst. 2 písm. a) Úmluvy.

104. Pokud jde o okolnosti, za nichž došlo k událostem v projednávaném případě, Soud nejprve poznamenává, že vnitrostátní soudy zjistily následující skutečnosti ...

105. Když stěžovatel uviděl policisty, rozjel se vyšší rychlostí, než je obvyklé, a prudce zrychlil, přičemž jel přímo vpřed. Ačkoli to nebylo v rozporu s údajným záměrem stěžovatele odbočit doleva, možnost okamžitého odbočení doleva byla vyloučena vzhledem k tomu, že vozidlo značky Audi bylo obklopeno jinými vozidly ... R. se nacházel v dráze stěžovatele ve vzdálenosti přibližně tří až pěti metrů a dával mu znamení, aby zastavil. B. se nacházel na pravé straně vozidla, a když viděl, že stěžovatel prudce zrychluje směrem k R., vystřelil „v rychlém sledu“ dva výstřely, přičemž první zasáhl přední pravý blatník a druhý přední okénko spolujezdce, zatímco vozidlo bylo v pohybu ... V okamžiku druhého výstřelu byl stěžovatel v profilu vůči B., možnost výstřelu zezadu byla s ohledem na závěry lékařského posudku vyloučena ... Teorii, podle níž k druhému výstřelu došlo poté, co vozidlo srazilo R., předložil třetí vyšetřující soudce ... ale nebyla potvrzena, protože rozhodnutí tohoto soudce bylo v odvolacím řízení zrušeno.

106. Podle názoru Soudu nejsou takto zjištěné skutečnosti v rozporu s uspořádáním místa činu, zraněními stěžovatele, shromážděnými důkazy a výpověďmi učiněnými v průběhu vyšetřování (viz *a contrario* rozsudek ze dne 26. 5. 2020, Ramazanova a Alekseyev proti Rusku, č. 1441/10, případ, ve kterém v případě radikálně odlišných verzí skutkového stavu vedly nedostatky vyšetřování k nemožnosti objasnit okolnosti, za kterých příbuzný stěžovatelův přišel o život; srov. s výše citovaným rozsudkem Chebab, bod 77).

107. Soud rovněž konstatuje, že z písemností ze spisu k případu se nejeví, že by policejní kontrola byla provedena v rámci plánované operace. Za těchto okolností museli policisté reagovat bez předchozí specifické přípravy, tím spíše, že patřili ke kynologické jednotce, a nikoli k protikriminální

jednotce (viz výše citovaný rozsudek Chebab, bod 81; rozsudek ze dne 19. 5. 2022, Bouras proti Francii, č. 31754/18, bod 62; *a contrario* rozsudek ze dne 6. 7. 2021, Begiyeva proti Rusku, č. 14929/17, bod 67). Argument stěžovatele, že policisté měli předem přijmout jiná opatření, například zablokovat výjezd z parkoviště, není možné přijmout.

108. Tvrzení stěžovatele, že B. mířil na horní část jeho těla a nevystřelil varovné výstřely, je pravdivé. Jak však zjistily vnitrostátní soudy, použití zbraně bylo souběžné s útokem, přičemž B. neměl čas vystřelit varovný výstřel ... Soud poukazuje na to, že zbytek těla stěžovatele byl chráněn vozidlem a že všechny zúčastněné osoby se shodují v tom, že se vše odehrálo během několika sekund, což, jak uvedl B., mohlo ztížit, ba dokonce znemožnit, varovný výstřel ...

109. Soudu nepřísluší abstraktně spekulovat o tom, zda bylo vhodné, aby policisté použili jiné prostředky, například střelbu do kol vozidla, ani nemůže stanovit, aby před použitím střelných zbraní došlo k využití neutralizačních prostředků (rozsudek ze dne 17. 3. 2005, Bubbins proti Spojenému království, č. 50196/99, bod 139; rozsudek ze dne 28. 3. 2006, Perk a ostatní proti Turecku, č. 50739/99, bod 72; a konečně rozhodnutí výboru ze dne 13. 4. 2023, Decoire proti Francii, č. 17949/22, bod 12). Jakkoli může být žádoucí, aby takové prostředky byly rozšířeny za účelem postupného omezení používání smrtících metod, stanovení takové povinnosti bez možnosti zohlednění individuálních okolností případu by ukládalo státu a zasahujícím orgánům nadměrné břemeno, které by mohlo vést k výkonu činnosti na úkor životů policistů či životů jiných osob zejména kvůli nepředvídatelnosti lidské povahy (viz výše citovaný rozsudek Bouras, bod 61). Soud rovněž připomíná, že jelikož je od událostí, které jsou předmětem sporu, oddělen, nemůže jeho vlastní posouzení situace nahradit posouzení policisty, který musel v zápalu akce reagovat na to, co upřímně vnímal jako nebezpečí, aby zachránil svůj život nebo život jiných (viz výše citovaný rozsudek Armani da Silva, bod 245, a judikaturu tam citovanou).

110. Soud se domnívá, že za okolností daného případu, i když byl stěžovatel policii neznámý, byl vystrašený a nebyl ozbrojený, jeho chování – rozjezd a prudké zrychlení tváří v tvář R., který ho vyzýval, aby zastavil – mohlo být B. rozumně vyloženo jako znamení, že navzdory varováním hodlá najet do jeho kolegy.

111. Zatímco třetí vyšetřující soudce dospěl k závěru, že existují vážné pochybnosti o aktuální a nezbytné povaze zásahu B. ... vyšetřující senát dospěl k závěru potvrzenému Kasačním soudem, že použití potenciálně smrtícího prostředku obrany – dvou výstřelů – bylo oprávněné a přiměřené hrozbě, jak ji subjektivně vnímal B. (viz výše citovaný rozsudek Chebab, body 76 a 83; a rozhodnutí výboru ze dne 13. 4. 2023, Decoire proti Francii, č. 17949/22, body 14-6).

112. Upřímnost a poctivost přesvědčení B., že jednal v nutné obraně, nebyla během vyšetřování zpochybněna ... a vyšetřovací senát zdůraznil, že B. si mohl „oprávněně myslet, že [jeho kolega] byl vystaven vážnému nebezpečí fyzické újmy“. To navíc potvrzují slova B. pronesená v okamžiku zatčení stěžovatele, kdy ho obvinil, že chtěl zabít jeho kolegu.

113. Na rozdíl od tvrzení stěžovatele se vnitrostátní soudy podrobně zabývaly přiměřeností použití síly, a dospěly k závěru, že B. jednal v nutné obraně a jeho jednání bylo zcela nezbytné, a že proto mohl použít přiměřené prostředky – dva výstřely – k zajištění obrany svého kolegy ... Jejich závěry v tomto ohledu nejsou ani svévolné, ani zjevně nepřiměřené, ale vycházejí z úplné a důkladné analýzy shromážděných důkazů (viz také Mustafa Tunç a Fecire Tunç, výše citovaný, bod 175).

114. Stěžovatel nepředložil žádné argumenty, které by mohly vážně zpochybnit závěr vnitrostátních orgánů a soudů, že dva téměř souběžné výstřely B. byly zcela přiměřené (viz výše citovaný rozsudek Chebab; *a contrario* výše citovaný rozsudek Makaratzis, týkající se velkého počtu výstřelů, které několik policistů vypálilo na stěžovatele, který zůstal uvnitř stojícího vozidla; rozsudek ze dne 7. 6.

2018, Toubache, č. 19510/15, týkající se šesti výstřelů policistu směřujících na vozidlo vzdalujícího se z místa činu, přičemž poslední výstřely způsobily smrt jednoho z pasažérů; a výše citovaný Begiyeva, týkající se nejméně patnácti výstřelů, které byly vypáleny zejména z útočných pušek ...).

115. Soud dospěl k závěru, že použití síly za okolností daného případu, jakkoli dramatické byly jeho důsledky, nepřekročilo míru „zcela nezbytnou“, a že nebylo prokázáno použití zbytečně nepřiměřené síly.

116. Proto k porušení hmotněprávní složce čl. 2 Úmluvy nedošlo.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 2 Úmluvy.

(Zpracoval: Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)

